

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

ONBES GUNLUK TARAFSIZ SIYASET İKTISAT KULTUR DERGISI

1. Nisan, 1957 — 60 Kuruş — Cilt VII.

Sayı: 73

Tel: 27531 — Posta Kutusu 131 — Ankara

İÇİNDEKİLER

YENİ GÖRÜŞLERE ALIŞTIRMA 1

ONBES GÜNÜN NOTLARI :

Yeni Bir Muhalefet Anlayışı; Kader Birliği; Madem ki İktidar Çekiniyor; C.H.P. Meclisi Ne Diyor; Vur Abalıya; Mesnetsiz İthamlar; Plân Kelimesinden Maksat; FORUM Dört Yaşında; Altıncı Maarif Şurası; Realitelere Dönüş; Orta - Doğuda Müsbet İnkişaflar 3—9

Bir Konferans: Nüfus Artışı ve İktisadi Gelişme Özetleyen : A. Y. 10

İNCELEMELER :

Basın Hürriyeti Tartışmasına Dair **Turhan FEYZİOĞLU** 11

Müli Kaynakların Kullanılışı **Aydın YALÇIN** 13

İktisadi Kalkınmanın Sebep ve Neticeleri **Gerson J. ÖZEL** 14

Aym Hukukî Haberleri: 16

OKURLARIN FORUMU :

İktidar - Muhalefet Yakınlaşması (A. Ayanoğlu); Muhalefete İhanet (E. Önen); Köyler Nasıl Kalkınır (Z. Büyüktanır); Ücretler - Fiatlar ve İşçilerin Durumu (B. Altay) 17—18

KÜLTÜR ve SANAT :

Eleştirme Üzerine **Turgut UYAR** 19

Halk Eğitimimizin Meseleleri **Cavit Orhan TÜTENGİL** 20

Müzik : Ruggiero Ricci **Bedii SEVİN** 21

Resim : Yabancılık Elginlik **Bilge KARASU** 21

Radyo : Programlar ★ 22

Üç Telli Saz; Klarnetli Kentet ... **Bedii SEVİN** 22

Hikâyeye Başlamadan ... **Mahmut MAKAL** 22

YENİ GÖRÜŞLERE ALIŞTIRMA

Demokratik rejimin prensiplerinden adım adım uzaklaşırken, hükümet başkanı ve resmî sözcülerin ortaya yeni bir doktrin sürmiye çalıştıkları sezilmektedir. Bir müddettir, "kalkınma olmadan demokrasi olmaz!" yahut "biz bir azınlığın lüks ihtiyacı olan hürriyetten evvel, kütlelerin âcil ekmek derdini halletmek zorundayız!" sözleri zaman zaman tedavüle sürülmektedir. Hükümet başkanının "ikinci bir istiklâl savaşı veriyoruz... İkinci vatan sathı yaratıyoruz!" tarzında-

ki ifadeleri adeta günlük tekerlemeler kadar sık işitilmektedir. Bugün hükümetin giriştiği işleri, istiklâl harbinize benzetme arzusu o derece kuvvetlidir ki, hükümet başkanı, bir basın toplantısında şimdi muhtelif yönlerden maruz kaldığı tenkit ve hücumları, İstiklâl harbinden sonra Atatürkün karşısına dikilen muhaliflerin hareketine benzetmiştir. İstiklâl harbinden sonra, Türkiyede çeyrek asra yakın bir tek parti hakimiyetinin hüküm sürdüğünü hatırlarsak, bu benzetmeler

ve tedavüle sürülmek istenen yeni görüşler üzerinde dikkatle durmamız lâzımdır.

Bu dergide hürriyet ve kalkınma konuları üzerinde çok durduk ve daima şu görüşü savunduk: Kalkınma ve hürriyetten birini seçme bahis konusu olamaz. Türkiye ve onun mensub bulunduğu hür dünyayı, Demir Perde'den ayıran şey bu iki idealin birbiriyle bağdaştığı inancındır. «Evvelâ kalkınma, yahut iktisadi hürriyet daha sonra siyasi hürriyet!» parolası bize yabancıdır.

Bu parola, komünist ve totaliter bir dünya görüşünün ta kendisidir. Türkiyeyi bir hamlede, Demir perde gerisinde bir diyar gibi göstermeye müncer olacak bu tarz beyanlardan, ne söylediğini bilen kimseler olarak kaçınmamız gerekir. Bu nokta üzerinde daha fazla durmaya lüzum bulunmadığını zannediyoruz. Çünkü Türkiyede, açıkca komünist totalitarizminin benimsediği bir parolayı ortaya sürmeye yeltenecek bir şahıs veya zümrenin barınabileceğine kanı değiliz.

Bununla beraber, bugün memlekette kalkınma adı altında yapılanlarla, İstiklâl harbini karşılaştırmak isteyenlerin fikirleri üzerinde bir miktar durulabilir. Kanaatımızca, iki hadise arasında böyle bir benzetmeden hoşlananların gözden kavrıldıkları bazı noktalar vardır.

İstiklâl harbinin, Türk milletine kaybolmak üzere olan bir vatani yeniden kazandırdığı bir vakiadır. Bunu tartışan kimse çıkmamıştır. Kurtuluş hareketinde Atatürk'ün rolü ve mevki'ini de kimse inkâr etmemiştir. Şu halde milli kurtuluş ve bunu gerçekleştiren kurtarıcı, birer tarihî hadise ve maddî vakiadır. Buna mukabil, 1950 den itibaren ilk üç yıl, iktisadî kalkınma teşebbüslerine yarıya yakın katılan yabancı kaynaklar ve dış yardımları, öte taraftan arka arkaya iyi giden hava şartlarını unutarak, memlekette kendini gösteren nisbî ve muvakkat ferahlığı, "ikinci bir vatan sathı yaratma" olarak takdim; biraz ölçüsüz bir muhayyileye delâlet eder. Nitekim, hava şartları normale dönüp, dışardan sermaye akımı yavaşlayınca, ekonomimizin gelişme temposu birden durmuş veya çok yavaşlamıştır. Son üç yıldır memleketin içine sürüklendiği iktisadî güçlükleri, bir fatih edasıyla büyük başarı olarak ilân etmek, bir hayli muhayyile enginliği ve cesaret isteyen bir iş olur.

Buna mukabil, defalarca belirttiğimiz gibi, biz Türk ekonomisinin imkânları ve mustakbel gelişme şansları hakkında kat'iyen kötümser değiliz. Bizim üzerinde bilhassa durduğumuz nokta, tarihi bir fırsat olarak elimize geçmiş ve geçmekte olan imkânları azamî dikkat ve verimle kullanmak zorunda oluşumuzdur. Bu sebeple, he-

sapı ve plânlı hareket ederek hata ve israf marjını asgariye indirmek zaruretini daima hatırladığımızdır. İktisadî gelişimin, bir vecd ve iman meselesi değil, bir sistem ve metod meselesi olduğunun hatırlanmasıdır. İlmî görüşleri hiçe sayan, metodlu hareketleri bir kenara bırakıp, bunlarla "kitabî" diye alay eden bir zihniyetin, memleketi değil "kalkındırmak", içine girdiği bugünkü çıkmazdan "kıvılda" sınımla kolay olmayacağına kaniyiz.

Bu son nokta bizi, bugünkü durumla, İstiklâl harbi arasındaki münasebet bahsinde tam bir zıddığa götürmektedir. İstiklâl harbi sonunda, Türk halkının hakikî ihtiyaçlarını yıllarca düşünmüş, meşrutiyet yıllarının hür ve verimli kültür havası içinde kendini yetiştirmiş olan Atatürk'ün kafasında bilgi ve fikir mevcuttu. Atatürk bu fikirlerini ve tasavvurlarını, birer birer tahakkuk ettirebilmek için "bir milli sır gibi" uzun müddet kendinde saklamıştı. "Gazi" unvanının verdiği prestijle, geniş kütlelerin ilk anda yadıngayabilecekleri düzinelerle reformu, memleketi zaman kaybetmeden mal etmek istiyordu. Atatürk, İstiklâl harbi sonunda, "gazi" oluşunun verdiği güven ve Türk milleti için kafasında uzun müddet olgunlaştırdığı tasavvurlar hatırlanarak, bu memlekette ancak ondört sene otoriter bir idare ile işleri yürüttü. Atatürk otoritesini, milletten kısa bir müddet için alınmış kutsî bir emanet gibi kullanarak, yüksek fikir ve idealler, ahlâkî ve hukukî hedeflerin tahakkuku uğruna çalıştı. Biz bugün çeyrek asır geriye baktığımız zaman, kıyafet inkılâbının, harf inkılâbının, lâik müesseselerin kabulünün, hülâsa içtimai hayatımızın en derin köşelerine kadar inen değişikliklerin, siyasî hürriyetler bir mik-

tar kısılmadan sür'atle gerçekleşemeyeceğini anlıyabiliyoruz. İşte ancak bu sebeple Atatürk devrinin otoriter idaresini anlıyor ve bir dereceye kadar mazur görebiliyoruz.

Fakat bugün, hürriyetlerimizi elimizden almak isteyenlerin, buna sebep ve karşılık olarak gösterdikleri şeylere göz atmak, bize iki devir arasındaki uçurumları bir anda hatırlatmaya yetecektir. Bugün üç yıldır gerilemekte olan, ve beş yıl içinde iktisadî kalkınma için yaptığı yatırımların millî gelire nisbeti, Yunanistan ve İsrail'den daha düşük olan Türkiyede, hürriyetlerden feragat ederek, otoriter idareyi kurma teşebbüsünün, "Kalkınma ve yatırımlar" hatırlanacaklarını iddia etmek gülünç olur. Öte taraftan, şimdiki idarenin, yüksek fikirler, devrimler ve ahlâkî idealler hatırlanarak Atatürk devrindekine özendiğini iddia etmek ise, hiç kimseyi ikna edemeyecek bir delil olur. Atatürk'ün, ilme, bilgiye, kültür ve medeniyete karşı duyduğu engin alâka, o devirde Türk cemiyetine yeni yolların, engin ufukların açılmasına imkân vermişti. O devirle, bugünün faal siyasî muhitlerindeki, kısırlığı, geriliği, manevî boşluğu mukayese, insana ancak hüzm verebilir.

Bugün karşılaştığımız manzaranın teşhisi basittir. Başarısızlığı, hergün hadiselerle teyyüd eden bir tutum, her ne pahasına olursa olsun devam ettirilmek istenmektedir. Bunu haklı göstermek için, bazı sahte mukayeselere müracaat edilmekte rejimin temeline aykırı bazı söz ve parolalar sıra ortaya atılmaktadır. Bizim için, su anda yapılacak şey, her zamandan fazla uyanık olmaktır. Temyiz melekelerimizi daha da keskinleştirmemizdir. Buna son günlerde bilhassa ihtiyaç vardır. Çünkü iktidar, umumî gidişine uygun olarak, tedavüle yeni bir muhalefet anlayışı sürmek istemektedir. Bu tarz bir muhalefet anlayışı, demokratik rejimin temellerini iyice kavramamış olanları yanıltabilir.

T. C.

ZİRAAT BANKASI

Yurt içinde 532 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındaki muhabirleriyle sayın müşterilerinin emrindedir.
Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları
1957 ikramiye tutarı
şimdilik

2.000.000 Liradır

Bu Zengin Plânda
Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri,
eşya, traktörler, ziraat aletleri
bulunmaktadır.

Onbeş Günün Notları

Yeni Bir Muhalefet Anlayışı

İktidarın otoriter bir düzene doğru ilerleyişinde tedavüle sürdüğü yeni görüşlerden biri de, muhalefetin rolü ve tutumuna dair olan son beyanlarıdır. Hükümet, muhalefetin tutumundan daima şikâyet edegelmiştir. Onu yapılımakta olan iyi işleri kabul etmemek, inkâr etmekle suçlandırmıştır. Muhalefetin şiddet metodları kullandığı ihtilâl havası yarattığı, kandâvası güdüp, siyasî atmosferi bozduğu ileri sürülmüştür. Bu şikâyetler, bütçe müzakereleri sonuna doğru, muhalefetin, bilhassa bunlardan birinin tenkitleri ile hükümetin zor ve sıkışık bir duruma girmesi ile yeniden yükselmiştir.

Türkiye'de demokratik usul ve geleneklerin henüz yeni oluşu, bu sahadaki bilgilerimizin noksanlığı, hükümetin bu devamlı şikâyetleri neticesinde, bazı muhalefet çevrelerinde tereddüt ve fikir kargaşalığına sebep olmuş olabilir. Hakikaten, bazı safdillerin ara sıra sordukları gibi «canım nedir bu çekişme? Anlaşversinler olsun bitsün, memleket gül gibi idare edilir!» tarzında sualler doğurmuş olabilir. Mesele bu derece safdil sual sorulmasında değildir. Mesele, bir demokraside muhalefetin mevkîinin iyi tâyin edilmesindedir.

Bu dergide sık sık atıf yaptığımız bir yazıda da işaret edildiği gibi, toplu halde düşünme vetiresinde, müsbet ve esas tezden farklı karşı tezlerin, yeni ve farklı görüşlerin ortaya atılmasından sorumlu bir taraf bulunmalıdır. Demokratik devlet idaresinde hükümet, bir müddet için ekseriyetin tasvibini kazanmış olan fikri temsil eder ve bundan sorumludur. Bu demek değildir ki, bir cemiyetin muhtaç olduğu fikirler, onun hayatîyetini devam ettiren zihni unsurlar, hükümetin temsil ettiklerinden ibarettir. Asla! Muhalefet zinde bir siyasî hayatın, canlı ve olgun fikir çarpışmasının temel unsurlarından biridir.

Bu sebeple muhalefet, «hükümetin yaptığı iyi işler de vardır onları kabul et!» diye zorlanamaz. Muhalefetin hikmeti vücudu, yeni yolların daimî bir şekilde araştırılması, iyi bir şey vücuda gelmişse bile, bundan da daha iyisinin bulunmasıdır. İşte bu yüzdendir ki, İngiliz başbakanlarından Ramsey Mc. Donald «Muhalefetin vazifesi, muhalefet etmektir!» demiştir. Muhalefet ve iktidar, millet önünde daimî münazara yapan iki ekip durumundadır. Bu sebeple, iktidarın, «İllâ bu iyidir. Bunun iyi olduğunu kabul edeceksiniz!» diye muhalefeti bir şeye zorlamaya doğru olamaz. Bir kere hukukta bir kaideye uyarak, «ihtilâfta taraf olan aynı zamanda hakem olamaz». Kaldığı, bir vakıanın kabulü veya reddi, münazara-daki taraflardan birini, tartışmada zor bir duruma düşürecekse, bu onun bileceği bir iştir. Bunun müeyyidesi ise, hakem olan halkın tevaccüh ve güvenini kaybetmesidir.

Kaldığı, son zamanlarda şahit olduğumuz tarzda, iktidar ve muhalefet münase-

betlerini tanıme kalkmanın, muhalefet bakımından bazı tehlikeleri vardır. Muhalefet dâvasında imanlı olduğunu, söylediğine kendisinin inandığını, kendisinin hükümetten daha iyi bir alternatif olduğunu halka anlatacak tarzda hareket etmelidir.

Kanaatımızca, şarkta tenkitin hakaretle bir tutulması yüzünden, arayı düzeltmek için tenkidi durdurmak ve methetmek bir usul olabilir. Ama batılı anlamında demokraside, muhalefetin vazifesi durmadan tenkididir. Bunda kullanılan ölçü ve standart ise, tenkitcinin, bilgisi, zekâsı, aldığı terbiyedir. Bunu sınırlayan başka bir ölçü yoktur.

Kader Birliği

Türkiyede, demokratik rejimin kök salıp tutunmasının ana şartlarından biri, «muhalefet» partilerinin ve mensuplarının kendilerini emniyette hissetmeleridir.

Bir muhalefet partisinin, vazifesini hakkıyla yapabilmesi ve gelişebilmesi, «hükûmî şahıs» olarak bütün partinin ve en küçük kademelere kadar bütün mensuplarının tehdit ve baskıdan masun olmalarıyla geniş ölçüde ilgilidir.

Bunu, şimdiki iktidar ricali de çok iyi bilirler. Geliniz, Cumhurbaşkanı sıfatıyla İsmet İnönü tarafından 12 temmuz 1947 tarihinde neşredilen ve iktidar - muhalefet gerginliğini hafifletmeğe çalışan meşhur beyannamenin bir kaç cümlesine beraberce göz atalım. İnönü, muhalefetin şikâyetleri içinde, mübalâğa payı ne olursa olsun, hakikat payı da bulunduğunu söyledikten ve D. P. nin «iktidar partisi şartları içinde çalışmasını» temin etmek gerektiğini belirttikten sonra, şöyle devam ediyordu: «Bu zeminde ben Devlet Reisi olarak kendimi her iki partiye karşı müsavi derecede vazifeli görürüm... Sorumlu hükümetin huzur ve asayiş vazifesi münakaşa götürmez. Fakat meşru ve kanunî siyasî partilere karşı tarafsız eşit muamele mecburiyeti siyasî hayat emniyetinin temel şartıdır... Varmak istediğim netice, başlıca iki parti arasında temel şartın, yani emniyetin yerleşmesidir. Bu emniyet, bir bakımdan memleketin emniyeti manasının taşıdığı için gözümde çok ehemmiyetlidir. Muhalefet, teminat içinde yaşayacak ve iktidarın kendisini ezme niyetinde olmadığından müsterih olacaktır. İktidar, muhalefetin kanun haklarından başka bir şey düşünmediğinden müsterih bulunacaktır. Büyük vatandaş kütlesi ise, iktidar şu partinin veya öteki partinin elinde bulunması ihtimalini vicdan rahatlığı ile düşünebilecektir. Bu neticeye varmak için karşılaştığım güçlükler, çok zaman yalnız

ruhi mahiyette olan âmillerdir. Bu güçlükleri yenmek için siyasî hayatımızı idare eden, iktidarda ve muhalefetteki liderlerin samimi yardımlarını isterim.

Bu beyanatımı, neşrinden önce, Başbakanla Muhalefet Lideri görmüşlerdir».

Cumhurbaşkanı, bir müddet sonra, muhalefet lideri Bayar'a şunları söylemiştir: «Şarka gideceğim. Orada memleketin müteaddit partilerle idaresinin bir zaruret olduğunu söyleyeceğim. Vatandaşlara karşı müsavi muamele yapılmasını isteyeceğim. Valilere bitaraf muamele yapmalarını emredeceğim. İstiyorum ki, ben bu işi yaptığım zaman sizin mutemet bir arkadaşınız da benim yanımda bulunsun..» (C. Bayar'ın 2. D. P. Kongresindeki izahatından, *Vatan*, 24 haziran 1949). D. P. Genel İdare Kurulu kararı ile, Nuri Özsan bu seyahatta İnönü'ye refakate memur edilmiştir.

Bu «emniyet» yaratıcı adımların tesiri ne olmuştur? Bunu da, bizzat D. P. lideri Celâl Bayar, Cumhurbaşkanı İnönü ile görüştüğü ve 12 Temmuz beyannamesini «kabalı» ettiği için kendisine ithamda bulunanlara ve D. P. ye muvazaa isnad edenlere verdiği cevapta kısaca şöyle belirtiyor: 12 temmuz beyannamesini teşekkürle kabul ettik.. Önceleri D, P, ye girmek, D. P. de çalışmak bir macera, bir tehlike iken, o şartlar değişip, ferahli bir devir hasıl oldu. Halkta «emniyet» duygusu yerleşince, eskiden ancak bir kaç yüz kişi ile karşılandığımız bir vilâyet merkezinde, on binlerce vatandaş bizi karşıladı. (Bk. *Vatan*, 24 haziran 1949; T. Tunaya, *Türkiyede Siyasî Partiler*, 1952, s. 677-678).

C. H. P. muhalefete geçtikten sonra, hem de az sonra, parti genel sekreteri 161. maddeye göre yargılanmak üzere mahkemeye sevk edildi. İdarenin tarafsızlığı şöyle dursun, 1954 seçimlerinden az önce, partinin malları, bir kanunla elinden alındı. Ulus matbaası hazineye mal edildi. Borçlar partinin omuzlarında kaldı. Bir çok kademelerde, parti lokali temin etmeğe bile imkân kalmadı.

Millet Partisi, yine seçimlerden az önce kapatıldı. Bu gibi tedbirlerin uyandıracağı yılgınlık aşikâr idi.

Bugün de, muhalefet partilerinin emniyeti bir temel dava olarak ortadadır.

C. H. P. lideri İsmet İnönü, Başbakan'ın Meclisteki son nutkunda diğer muhalefet partilerine karşı bir «tehdit» şeklinde yorumlanan sözlerine, İzmirde cevap verdi. İnönü'ye göre, muhalefet partileri arasında bir «kader birliği» vardı ve C. H. P. bütün siyasî partiler için «emniyet» şartlarının kurulmasını istiyordu.

Başbakan'ın, bu tesanüd gösterişinden hoşlanmadığı ve muhalif partiler arasındaki «kader birliği» fikrini reddettiği, Basın toplantısındaki sözlerinden açıkça anlaşılıyor (Zafer, 16.3.1957).

Başbakanın muhalefetin «müstereken» bir tehlikeye maruz olmadığını söyledikten sonra, C. H. P. ile öteki muhalefet partileri arasındaki mesafeden bahsetmesinin, umumî efkâr tarafından, Hürriyet Partisine ve C. M. P. ye karşı yöneltilmiş yeni bir tehdit şeklinde anlaşılması mukadderdi.

Başbakanın basın toplantısındaki bu sözlerini, — tıpkı Meclisteki nutku gibi — muhalif partileri ayırmağa matuf sözler olarak tefsir etmeğe imkân yoktur.

Basın toplantısından bir hafta sonra toplanan C. H. P. Meclisinin son tebliği bu yoldaki gayretleri boşa çıkarabilecek bir cümle ihtiva ediyor. Hem de, memleket hesabına sevinilecek derecede a-

çık ve kuvvetli bir ifade ile kaleme alınmış bir cümle: «Siyasî Partiler için emniyet mevzuunun vuzuh ile anlaşılmasında fayda vardır: Biz kendimiz için istediğimiz siyasî emniyeti, bugün muhalefette bulunan ve yarın muhalefete geçecek olan partiler için aynı, samimiyetle istiyoruz» (C. H. P. Meclisi tebliği, Ulus, 25 mart 1957).

Bu cümle ile, muhalefetin emniyetinden ayrı olarak, bir noktaya daha parmak basılıyordu. Siyasî emniyet şartlarını kurdukları takdirde, bundan günün birinde bizzat D. P. mensuplarının da faydalana-cakları ifade ediliyor ve bir nevi «intikam devri» açılmasında memleketin zarar gö-receği inancı açıklanmış oluyordu.

Fakat, şimdilik ortada duran ilk dava, memlekette siyasî rejimin içine düştüğü duruma çare bulmaktır. Bunun çaresi de, D. P. nin kendisini kuvvetli hissetmesi de-gildir. Muhalefetin müşterek gayesi olan rejim ıslahatından bizi en çok uzaklaştırı-cak şeyin, muhalefet partileri arasında ger-ginlik hüküm sürmesi ve D. P. saflarında «muhalefetin parçalandığı» kanaatinin yer-leşmesi olduğuna şüphe yoktur.

Madem ki İktidar Çekiniyor ...

Başbakanın son basın toplantısındaki sözlerini dikkatle okuyanlar ve «işbirliği» fikrinin ortaya atılmasından bu yana ikti-darın reaksiyonlarını takip edenler, şu ha-kikati teslim ederler: İktidar partisi, mu-halefet partilerinin işbirliği yapmasından ciddi surette endişe duymaktadır.

Burada, Başbakanın, demokratik rejim-lerde, partiler arası işbirliği sözünün pek mânâsı olmadığı yolundaki sözlerine uzun uzun cevap verecek değiliz. Çünkü, hele bizim muhalefet partilerimiz gibi, temel dünya görüşlerinde ve memleketin ana da-vaları karşısındaki düşüncülerinde mühim doktrin farkları bulunmayan partilerin, — hiç değilse rejim buhranı yaratan âmiller ortadan kalkıncaya kadar — işbirliği yap-maları pek tabiidir. Demokrasiye aykırı bir tarafı yoktur. Bütün demokrat memleket-lerin tarihinde böyle işbirliği örneklerine rastlanır. Başbakanın, gerek Mecliste büt-çe müzakerelerini kapayan konuşmasıyla gerek daha sonraki beyanlarıyla, muhalif partiler arasında işbirliği fikrini zayıflat-mağa çalıştığı meydandadır. Muhalif par-tiler arasında işbirliği ihtimalleri azaldıkça iktidar ricali ferahlamakta; bu ihtimal faz-lalaştıkça iktidar - muhalefet muvazenesin-de muhalefetin ağırlığı ve tesir kudreti artmaktadır. Bu durumda, işbirliğine büyük zarar verecek adımlardan sakınmak, bütün muhalefet partileri için bir memleket bor-cudur.

Demokrat Parti ricalinin, işbirliği fik-rini sadece — nazariyatta ve tabikatta - çürütme için katlandıkları zahmetler bu-nun muhalefet için taşıdığı büyük önemi göstermeğe yeter.

Menderes'in 1954 seçimlerini kazanır kazanmaz Meclise getirdiği Seçim Kanu-nu tadilleri arasında, en önemlilerden biri «karma liste»yi aşağı yukarı men eden ve dolayısıyla muhalif partilerin seçimde işbirliği yapmalarını son derece güçleştir-en hükümdür. Bu hükümün, iktidar lideri

tarafından iddia edildiği gibi, ahlâkîlikle ilgisi yoktur.

Hele, iktidar organlarında sık sık görülen «seçim kanunundaki değişikliklerin sadece önemsiz kırtasi meselelere ilişkin ol-duğu iddiası» hiç de hakikate uygun değil-dir.

1954 seçimlerinden önce, C. H. P. — C. M. P. arasında işbirliği müzakereleri olmasaydı ve işbirliği ihtimali iktidar rica-linde bazı kaygular uyandırmasaydı, seçim kazanılır kazanılmaz, 1958 deki muhtemel işbirliğinin yollarını tıkamak üzere, bazı kanunî tedbirler alınmazdı.

Bugün muhalefette bulunan partilerin hepsi, nisbi temsil tarafıdır. Bu gayele-rine erişinceye kadar, karşılıklı fedakârlık-lar pahasına da olsa, işbirliği yapmaları za-ruridir. Mevcut seçim sisteminin bu dergi-de birçok defa belirtilen aşırı adaletsizliği karşısında parçalara ayrılmış bir muhale-fete verilen oylar boşa gidebilir.

Şu halde, muhalif partilerin, işbirliği-ni güçleştirecek adımlar atarken çok mü-teyakkız olmaları gerekir. Bir partinin, di-ğer muhalif partilerle etraflı temaslar yap-madan, ciddi bir taktik değişikliğine git-memesi lâzım gelirdi.

Buna karşılık, diğer bir muhalif par-tinin, derhal bir tebliğ yayınlarak, «şah-sî endişeler» den bahsetmesi de, işbirliğini güçleştiren ruhi engelleri büsbütün artı-rmaktan başka neye yarardı?

Unutmayalım ki, en sert tenkitlerin bi-le yaralayamayacağı bir yakınlığı, karşı-lıklı «kötü niyet izafesi» kökünden sarsa-bilir. Burada misaller sıralayarak, şu veya bu muhalefet partisinin hatalarını ayrı ayrı göstermeğe çalışmaktan ziyade, hepsine birden şunu hatırlatmak istiyoruz ki, bir-birlerini kırmakla ve parçalanmış oldukları hissini umumî efkârda uyandırmakla an-cak muhalefet aleyhinde girişilecek hare-ketleri başarıya ulaştırırlar; rejim davası-nı halledemezler.

C. H. P. Meclisi Ne Diyor?

C. H. P. Meclisi, aylık toplantısında, son iç politika gelişmelerini müzakere etti. Başbakan tarafından Bütçe müzakereleri sırasında birdenbire yumuşak bir lisan kul-lanılmağa başlanması ve iyi niyetle halle-dilemeyecek bir mesele mevcut olmadığı yo-lunda bir açık kapı bırakması üzerine, di-ğer iki muhalif parti liderini takiben Ge-nel Başkan İnönü'nün söylediği yumuşak uslu-plu nutuk ve İzmir'deki mühim hita-besi, müzakerelerin mihverini teşkil ediyor du.

Meclis tebliği, «demokratik rejime bağ-lılık esası içinde, iç ihtilâfların halli imkân-ını» memnuniyetle karşılamaktadır. Ge-nel Başkanın T. B. M. M. deki ve İzmir İl Kongresindeki «resmî» beyanları ittifakla tasvip ve teyid edilmiştir.

Bu ibareden, Genel Başkanın Vatan ve Zafer gazetelerinin mubabirleriyle yap-tığı iki mülakatı, parti politikasını göster-me bakımından, tasvip edilen «resmî» be-yanlar arasına ithal edilmediği sonucunu çıkarmak kabildir.

Başbakanın, basın toplantısında İnönü'nün nutkuna verdiği cevabı, C. H. P. Mec-lisi ne çok soğuk bir şekilde, ne de büyük

bir ümit ve heyecanla karşılamıştır. Teb-lîğde, Başbakanın beyanatının «münaka-şa edilen meseleler üzerinde, amelî ve ya-kın netice bakımından müsbet bir şey ge-tirmemiş» olduğu açıkça belirtiliyor. An-cak, C. H. P. Meclisi, «memleketi hakiki de-mokratik nizama götürmek için gerekli şartları itidal havası içinde düşünmek ve hazırlamak teşebbüsünü o derece kıymetli ve bunun memlekete getireceği fayda ve huzuru o nisbette şümulü» olarak görüyor ki, bu yolda rastlanabilecek olan güçlük-lerden ümitsizliğe düşülmek gerektiğini açıklıyor.

Partinin gayesi şu şekilde tasvir edili-yor: «C. H. P. nin büyük hedefi, demokra-tik rejimin batılı manasıyla sağlam temel-lere dayanan çatısı içinde tamamlanması ve bugün eksik olan müesseselerin bir an evvel kurulması ve gerçekleştirilmesidir.» C.H.P. ye göre, demokratik nizama yöneldiğimizin 12 ci yılında, hâlâ, her münakaşada İnsan Hakları mevzuu üzerinde çekişmekte ol-mamız gayri tabii bir haldir. Tabii olan, bu safhayı aşip partiler arası mücadeleyi «her medenî cemiyette mevcut olan sosyal dava-ların, iktisadî ve siyasî meselelerin» halli-ne tevcih etmektir.

Aslında, en hür ve medenî memleket-lerde bile, insan hakları ve hürriyet münakaşası devam eder. Etnesi de zaruridir. Zi-ra, hürriyet ancak uğruna her gün müca-dele edilerek korunur. Fakat, C. H. P. Mec-lisi tebliğindeki görüş bir gerçeğe par-mak basmaktadır. Bizdeki «hürriyet» ve «insan hakları» münakaşası, hür ve ileri memleketlerdeki münakaşadan farklıdır ve o memleketlerde çoktan halledilmiş olan meselelere, tartışma konusu olmaktan çıkmış bedahatlere taallûk etmektedir. Bu safhanın artık aşılması, içerde huzuru, dışarda millî itibarımızı sağlam temeller kur-mak için zaruridir.

C. H. P. tebliği, partinin temel rejim davalarında ısrar ettiğini -İzmir nutku gi-bi - belirtmekle beraber, iki hususiyet ih-tiva ediyor: Bunlardan birincisi, hâkim teminatı ve müstakil adalet davasının, öte-ki rejim davalarından ayrılarak, bilhassa bunun üzerinde durulmasıdır. İzmir nut-kunda da en çok bu dava üstünde duruldu-ğu halde Başbakanın basın toplantısında buna hiç dokunulmamış olması dikkati çekmişti.

Tebliğin ikinci hususiyeti, muhalefetin emniyeti ve muhalif partilerin kader birli-ği hakkında İzmir nutkunda söylenenlerin, Başbakanın cevabı muvaceshesinde, daha büyük bir vuzuhla ve yeniden ifade edil-mesidir. (Bu meseleye dair okuyucuları-mız ayrı bir not bulacaklardır.)

İsmet İnönü, Vatan gazetesine verdiği beyanatta iktidara, rejim meselesini hal-letnek için bir mühlet vermeği hatırdan geçmediğini söylemişti. Maksadın, bir «ül-timatom» havası yaratmamak olduğu açıktır. Parti meclisi tebliğinde, yine kırcı bir «mühlet» fikrine iltifat edilmese de, biraz farklı bir görüşe yer verildiğini sezme-k kabildir. Şu cümle, C. H. P. sinin iktidarın fiili adımlarını ilânihaye beklemeyeceğini ifade etmektedir: «Ancak, karşılıklı neza-ke ve mücaleme usullerinin rejim dava-larını unutturacak veya hallini uzatacak bir vasıta olmasından içtinap etmeliyiz.»

Tebliğ, Başbakanın bir fikrini daha reddetmektedir: Başvekile göre, vatanda huzur ve sükûnet teessüs ederse mevzuat da ona göre değiştirilecektir. C. H. P. ye

göre, "sebeup ve netice" farklı bir şekilde mütalaa edilmelidir. Evvelâ mevzuat islah edilip, demokratik rejimin icapları gerçekleştirelmelidir huzur ve sükûnet bunun neticesi olarak doğacaktır.

C. H. P. Meclisinin son yayınladığı tebliğ, bu partinin, hiç değilse bir müddet daha Başkanının açtığı yeni çığırda yürüme-ye devam edeceğini göstermektedir. C. H. P. Meclisi toplantıda iken tebliğin neşrin-den hemen sonra cereyan eden bazı olaylar ise, C. H. P. nin bu tutumuna rağmen iktidar partisinin rejim davasını halletmek hususunda isticâl göstermediğine işaretle teşkil edebilir. Gerçekten bu devre zarfında ilmi konferanslara ve parti kongrelerine idare'nin müdahaleleri eksilmemiş, işçi sendikalarına ve federasyonlarına karşı açılan mücadele şiddetini artırmış ve iktidar organı gazete üniversite mensuplarına karşı girişildiği rivayet edilen yeni bir hareketin bayraktarlığını yine üzerine almıştır. Bu itibarla, C. H. P. nin bu yeni politikasının müessiriyet imkânları üzerinde, çok uzun olmayan bir vade sonunda, efkâr-umumiyenin kat'i hükmünü vermesi kolaylıkla mümkün olabilecektir.

İç politikamızın bugün içinde bulunduğu buhran devresinde, siyasî rejimi çıkmazdan kurtarmak için tutulması icap eden yol ve kullanılması icap eden üslûp üzerinde muhalif partiler arasında görüş farkları bulunabilir. Ancak, aydın Türk efkârı şu noktayı hatırdan çıkarmamalıdır ki, rejim buhranını kanunî tedbirlerle hal letmek imkânı da, Demokrat Partinin o-muzlarındadır. Demokrat Parti, hem memleketin huzuru, itibarı ve emniyeti, hem de kendisinin istikbâlde Türk milletinden ve tarihten giyeceği hükmün müsbet olması için, vatanseverliğin icabı olan islahat tedbirlerini biran önce almalıdır.

Vur Abahya ...

Memlekette siyasî inhisar çenberini her gün biraz daha sıkıştırmakta olan iktidar, hocalık ve vicdanlı vatandaşlık vazifelerini ifa etmekte olan İstanbul Üniversitesi hocalarından birini daha hücum ve polemik mevzuu yaptı. Bir iktidar partisinin endişesini çok iyi anlamaktayız. Hakiki bir hoca olmak isteyen ve aydın vatandaş vazifelerini hakıyla ifa etmeye çalışan herkesten çekilmesi sebepsiz değildir. Bunları birer birer ifna ve bertaraf etmeye çalışmasının derin sebepleri vardır. Aydınlarla geniş halk kütleleri arasındaki irtibatın kesilmesi ve kırılması, otoriter siyasî inhisar rejimlerinin, gözden kaçmıyan daimî özelliklerinden biridir. Kütlelerin irşat edici başlardan, manevî liderlerden mahrum bırakılması, kütlelere tek elden hükmetmenin en kestirme yollarındandır.

İstanbul İktisat Fakültesi İctimaiyat Enstitüsünde bulunan bir meslekdaşa, iktidar sözcülerinin ve organlarının son günlerde yönelttiği hücumlar, bu perspektif içinde çok manalanmaktadır. Senelerdir İş meseleleri ve Sosyal ekonomi sahasındaki ciddi çalışmaları ve neşriyatı ile, meslekdaşlarımızın ve işçi muhitlerinin sevgi ve hür metini kazanmış olan bu meslekdaşımız, bir hoca, bir aydın vatandaş ve nihayet

mevzuları sosyal siyaset olan bir meslek mensubu olarak dersler, konferanslar vermekte, yayınlar yapmaktaydı. Siyasî içtimai ve manevî ilimler sahasında, üniversite hocalarının etrafa yaymaya çalıştığı fikirleri beğenmeyen iktidarın, bunları türlü bahanelerle durdurmaya çalışması, bir siyasî tolerans kıtlığı tezahürü olmuştur. Bunu, bugün Türkiyede temiz edemiyen bir tekferd kalmamıştır.

İşin asıl üzücü tarafı, bir kaç ay evvel bu dergi mensuplarına karşı, beceriksizce kullanılan bazı taktiklerin, bu meslekdaş için aynen tekrar edilmekle yetinilmeyip çok daha ileri gidilmiş olmasıdır. Senelerdir ciddi çalışması, mesleğine, memleketine ve milletine en derin bir şekilde bağlılığıyla herkesin sevgi, hürmet ve güvenini kazanmış olan bu üniversite hocasına karşı, "siyaset yaptı, ilmi politikaya alet etti, polemige girdi, siyasî beyanda bulundu" gibi malûm ithamlarla iktifa edilmeyip, kendisinin vatarperverliğinden şüphelenen uyandıracak isnatlarda bulunulmuştur. Bugünkü kabine içinde kendisini yakından tanıyan kimseler bulunan bir ilim adamına karşı bu tarz bir ithamın hangi medenî standartlarla kabili telif olduğunu anlamak zordur. Şahsî şeref ve haysiyetleri vekaye bahanesi ile basını artık işlemez bir murakabe organı haline getiren bugünkü iktidarın, manevî şahsiyeti lehine 10 binlerce insanın şahadet edebileceği bir üniversite hocasını bu derece pervasız ithamda kendini serbest hissetmesi karşısında, derin bir yese düşmemek mümkün değildir.

Kendini savunma imkânları çok kısıtlı olan bir meslek mensubu aleyhinde delilsiz ithamlarda bulunacak yerde, işlendiği iddia edilen suçlara karşı devletin normal ve yetkili organlarını harekete geçirme daha yerinde olmaz mıydı? Üniversite senatosu ve devlet mahkemeleri iddia edilen suçları, bakanın açık ve kapalı ithamlarından çok daha tesirli bir şekilde karara bağlayamazlar mı? Bakanın iddiasını ispat etmek üzere bu yolları denemesini beklemek vatandaş olarak hakkımızdır.

Mesnetsiz İthamlar

Çalışma Vekili işçilerin ve sendikaların itimadını geniş ölçüde kaybetmiş benziyor. Vaitlerine inanılmamaya başlanmıştır. Meselâ işçiler bundan iki ay kadar önce Eskişehirde yapılan bir sendika kongresinde Çalışma Vekilinin, yeni ve daha demokratik esasları ihtiva eden bir sendikalar kanunu tasarisının hazırlanmakta olduğunu, ve bu tasarinın 10 gün içinde B. M. Meclisine sevkedileceğini beyan ettiğini hatırlamaktadırlar. Kanun tasarisının B. M. Meclisine sevkedilmemiş olduğunu da bilmektedirler. Çalışma Vekili de sendikaların itimadını kaybetmiş olduğunu bildiği için zaman zaman oraya inanılması güç ithamlar atmaktadır. Bunun en son misali bazı üniversite müesseseleri ve mensupları ve bir kısım sendika liderlerini "ilim maskesi altında gizli ve zehirli propaganda" yapmakla itham eden ve 20 mart tarihli gazetelerde yayınlanan beyanattır.

Anayasa ile, kanunlarla, İnsan Hakları Beyannamesi ile, âkidi bulunduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile teminat altında olan fikir, sendika söz ve ifade hürriyetlerine karşı hükümetin bir üyesinin bu derecede ağır ve ağır olduğu kadar mesnetsiz beyanatı üzerinde durmak gerekmektedir.

Meseleyi evvelâ Üniversite bakımından inceleyelim. Bilindiği üzere İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesine bağlı İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü on yıldanberi herkese açık sosyal siyaset konferansları tertip etmektedir. Bu konferanslar, bazan üniversite salonlarında, bazan işverenlerin muvafakati ve huzur ile işyerlerinde verilmektedir. Konferanslar için hususî davetler yapılmakta fakat günü, saati ve yeri önceden umuma ilân edilmektedir. Hal böyle iken ve bu durumun Çalışma Vekili tarafından bilinmesi bedihi olduğu halde vekilin beyanatında, «konferansların işçi muhitlerinde kapalı olarak yapılması ve işçiden başka hiçbir dinleyici ve hatta alâkalı vekâlet mütehasşsılarından hiç kimsenin davet edilmemiş olması» iddiası gerçeklere tamamen aykırıdır.

Çalışma Vekili üniversitelerin vazifeleri mevzuunda da derin bir surette yanılmaktadır. Üniversiteler kanununun 3. cü maddesinin e) fıkrası üniversiteleri, "Türk toplumu için genel seviyesini yükseltici bilim ve fikirlerini sözcü ve yazı ile halka yaymak" ile görevlendirmektedir. Binaenaleyh Çalışma Vekilinin iddia ettiği gibi «işçi ve sendikacı eğitimi» Çalışma Vekâletinin inhisarında değildir. Hele kanunun tahmil ettiği bir vazifeyi ifa etti diye bir üniversiteye hususî maksatlar atfedilmesi çok yersiz bir ithamdır.

İthamlar bilinmemektedir. İlim maskesi altında bazı ilim mensuplarının ücret teorilerinden, sosyal adaletten bahsederek günlük gazetelerde, işçi gazetelerinde yazılar, başmakaleler yazarak, seminer ve kürsülerinde bu konulardan bahsederek gizli maksatlar takip olunduğu beyanatta iddia edilmektedir. Ücret teorilerinden her iktisat doktrin ve sosyal siyaset kitabında bahsedilir Sosyal adaletten bahsetmenin gizli maksatlara matuf olduğunu söylemek ise anlaşılması ve izahı güç bir düşünce tezahürü olarak kabul edilmelidir. Bir memlekette fakirliğin ve sefaletin kalkmasını istemek millî gelirin daha adil bir şekilde dağılmasını talep etmek hangi gizli maksatlara matuf olabilir. Komünizm için en müsait zemini, bir memleket içinde refah seviyeleri arasındaki büyük farkların yaratılmamasını bilmeyen kaldı mı?

Çalışma Vekilinin beyanatı sendika liderlerini de ithamlarla doludur. Evvelâ men edilen konferansın tahsil durumu bahis konusu edilecek insanlara yalnız malik olmaları diplomalara göre kıymet verilebileceği gibi sakat bir düşünce ileri sürülmemekte, kendi kendini yetiştirme, tecrübe şahsî kabiliyet gibi faktörlerin de diploma kadar kıymetli olabileceği kabul edilmektedir. Konferansı menedilen sendikacı, yıldanberi sendika hareketleri içinde rol almış, memleketimiz işçilerini en yüksek kademe temsil eden Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun başkanı olmuş ve hâlen de genel sekreteri bulunmaktadır. Binaenaleyh İktisat ve İctimaiyat Enstitüsünün sosyal siyaset konferanslarında böyle bir sendikacının işbirliğine müracaat etmesi kadar normal ne olabilir?

Hülâsa, neresinden ele alırsa alınsın Çalışma Vekilinin beyanatı yersiz, mesnetsiz

siz, yanlış esaslara dayanmaktadır. Vekilin beyanati "benden olmiyan bana karşidir" sloganına çok uymaktadır. 1957 Türkiye-sinde, bir Çalışma Vekilinin, Türk sosyal politika tarihinde şüphesiz ibret ve esefle anılacak bir beyanatın sahibi olabilmesi hakikaten üzüntü veren bir hadisedir.

Plân Kelimesinden Maksat

Başbakanın 15 Mart günkü Basın Toplantısının önemli bir kısmı plân kelimesinin manası üzerinde tahliller yapılmasına tahsis edilmişti.

Hemen teslim etmek icab eder ki Başbakan, C. H. P. İktidarının mes'ûllerinden bazılarının beyanlarını zikretmek suretiyle, eski İktidar zamanında da iktisadî plân an layışının kâmil olmadığını, kendi tâbiriyle, "daha doğrusu bu mevzudaki tereddütleri" göstermiş bulunmaktadır. Fakat her nedense 1933 ten sonra tatbik edilen beşer yıllık iki plâna hiç dokunmamıştır. Ancak, şunu da ilâve etmek lâzımdır ki Başbakan, aynı basın toplantısında, kendisinin de, fark lı bir durumda bulunmadığını yeniden isbat eylemiştir.

Başbakan diyor ki: "Bize şöyle bir plân olması lâzımdır, denilmedi; soruyorum, bu mevzuda müsbet teklifler ortaya atıldı, makaleler yazıldı mı?"; ve ilâve ediyor: "Mahiyeti anlaşılmadıkça bu mevzuda teşhise varmak mümkün değildir."

Başbakanın, bundan sonraki sözleri, daha ziyade, plânın bahis mevzuu olamayacağını isbat etmek istemiş intubasını uyardırmaktadır.

Filhakika, Başbakan, 1951 Mayısında verilmiş olan Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası'nın Barker Raporu diye anılan Raporundan bazı parçalar okuyarak, plânın, bilhassa hususî sektörde bahis konusu olmayacağını söylüyor, Başbakan, Barker Raporunun, âmme sektöründe, tam manasiyle doğrudan doğruya plânlamayı (direct planning) tavsiye etmiş bulunmasını inkâr edemiyor; ancak, bütçenin ve iktisadî devlet teşekküllerinin yatırım plânlarının bu manadaki plânı teşkil ettiklerini iddia ediyor.

Evvelâ, şunu tebarüz ettirelim ki modern plâncılık üzerindeki iktisat literatürü Devlet plânlamasını, - en geniş bir tasnifle iki şekilde mümkün görmektedir. Bunlardan birincisi, piyasa mekanizmasının bütün vazifelerinin bir Merkezî Plânlama Dairesi'ne tevdi edildiği doğrudan doğruya plânlama şekli; diğeri de Devletin genel para ve maliye politikası tedbirleri ve dış ticaret kontrolleri vasıtasıyla ekonominin bütünü üzerinde tesirler icra etmesi ve ez-cümle hususî yatırımların muayyen sahalara arzu edilen ölçüler dairesinde kaymasını sağlaması şeklinde tecelli eden teşvik yoluyla plânlama (planning by inducement) dir. Plânlamanın bu iki şekli, ekseriya, muayyen derecelerde memzuç bir şekilde yer almaktadır. Meselâ, İngiltere'de hususî sektör bakımından esas itibariyle bu ikinci şekil plânlama tatbik edilmiştir. Hindistan da aynı durumdadır. Sovyet Rusya'da, ekonominin çok büyük bir kısmı Gosplan Dairesi tarafından idare edilmektedir. Buna mukabil, meselâ Polonya'da, küçük ve orta sanayi ve ticaret sektörlerinin serbest

FORUM DÖRT YAŞINDA

Forum bu sayısıyla dört yaşına girmektedir. Tutturduğu seviye, devamlılığı ve gördüğü geniş alâka dolayısıyla, dergimizin Türk düşünce tarihindeki yeri, ilerde şüphesiz daha geniş bir şekilde incelenecektir. Yalnız şimdiden şu noktayı belirtmek yerinde olur ki, Türkiye'nin fikri, içtimai ve siyasi gelişmesini ve değişmesini tedkik edenler için, Forum tecrübesi, üzerinde dikkatle durulacak bir olaydır.

1953 yılı sonlarında dergimizi kurma hazırlıkları esnasında yaptığımız görüşmeler, memleketimizde bir fikir dergisinin istikbal ve başarı şansları hakkında hiç de cesaret verici değildi. Ciddi bir derginin, para, enerji ve gayret bakımından çıkarıcılar için dayanılmaz bir külfet olacağı, çıkarıcıların ilk andaki heves ve gayretlerinin, okuyucunun ilgisizliği, yazı seviyesini idame ettirmenin güçlüğü, artan mali yükün tazyiki ile kısa zamanda söneceği söyleniyordu. Öte taraftan Türkiye'de beraber çalışma ve bir fikir etrafında işbirliği yapma itiyat ve geleneklerinin eksik oluşu, defalarca misallerine şahit olduğumuz gibi, kollektif bir hareketin kısa zamanda dağılmasına müncer oluyordu. Birçok kimseler daha başta, şahsî hassasiyetler ve ufak fikir ihtilâflarının büyütülmesi ile, girişilecek bu müşterek teşebbüslerin zarar gördüğüne işaret ederek, bizi ikaz ettiler. Hulâsa Forum, daha hazırlık devresinde, çetin, akibeti meçhul bir yolculuğa çıktığını hissediyordu.

Bütün bu cesaret kırıcı, ürkütücü ihtimaller yanında, Forum'u çıkarıcılara şu inanç ve düşünce'ler hakim olmuştu. Bugün içinde bulunduğumuz dünya, Türkiye'de çeyrek asırdır, cereyan eden hadiseler, batıda örneklerine rastladığımız tarzda ciddi ve seviyeli bir fikir organının bu memlekette de kurulup yaşamasını mümkün kılmalıdır. İşte bu inançla hareket ederek herşeyden evvel türk aydınlarının manevi seviyesine güvenerek, işe başladık. Daha birinci sayıdan itibaren aydın türk okuyucusunun fikri olgunluğuna, temyiz kudretine bel bağlayarak ve hürmet ederek yayın hayatına katıldık. Hiçbir zaman, okuyucumuza "bunu anlamazlar, fikirlerimizi takdir edemezler" de-yip tepeden bakmadık; aynı zamanda yayınlarımızda, okuyucuya ders verir tavrı takınıp onun karşısına iddialarla çıkmadık. Okuyucuyu daima beraber düşünmeğe teşvik ettik ve ona hakikî ilim adamına yakışan bir alçak gönüllülikle hitap etmeye çalıştık. Diğer taraftan amiyane olmamaya, okuyucuya daima yeni bir şeyler getirmeye gayret ettik.

Kanaatımızca, Forum'un bu memleket düşüncesine getirmek istediği yenilik, ne şimdiye kadar söylemiş olduğu fikirlerin fevkalâdeliğinde, ne şekil ve formasında ve ne de Türk yayın hayatına getirdiği gelinek ve standard'ların farklı oluşundadır.

Forum Türkiye'de alışılmışı, tecrübe ve tartışmasız kabul edilmiş hazır kanaatları kıran ve aşan bir "öncü" (pioneer) teşebbüştür. O, elde balı insanın yegâne rehberi olan ilim metodu ile, meçhule, bilinmiyene doğru bir açılma ifade eder. Bilhassa fikri, içtimai ve siyasi konuların ele alınmasında, bunlara yeni bir ışık tutulmasında cesur bir araştırmayı temsil eder. Türk fikir hayatında solculuk, sağcılık gibi, kısırlaşmış, bıkmış fikir kalıpları ve klişelerin ötesinde, verimli ve sağlam bir alan bulunduğuna işaret etmek, Forum'un başlıca rollerinden biri olmuştur. Getirdiği en mühim yenilik, zihnimize ta'kılan meselelere bakışta bir perspektif ve bu meseleleri tahlilde bir metod vermiş olmasındadır. Üç yıllık yayın hayatında, kullanageldiği ve okuyucusunu alıştırdığı bu metod, onun standardlarını ve seviyesini garanti altına alan en emin teminatdır. Forum'un kendi kendini inkâr etmeden, hür ve ilmi düşüncenin temeli olan bu metoddan ayrılmasına imkân yoktur. Hür ve ilmi düşüncenin, mantiki ve metodlu tahlilin en sağlam garantisi de, Forum yazarlarının bilgi seviyeleri ve yetiştirme tarzları olduğu kadar, okurlarının, tenkid ve temyiz meleke-leri kuvvetli, uyanık türk aydınlarından teşekkül etmiş olmasıdır.

Geride kalan yıllar, fikir adamının riayete mecbur olduğu usul ve standartlara sadık kalabilmek için, bir çok yazarlarının mesleklerinden ayrılmalarına yol açan hadiselere de şahit oldu. Zaman zaman

seçtiğimiz çetin yolun, tehlike ve fedakârlıklarını göze almayanlar, yahut ufak fikir iktilâflarını büyütüp, kolektif bir fikir hareketine ayak uydurmak istemiyenler oldu. Bunu biz daima anlayışla karşıladık; çünkü yaşayan bir uzviyet, iç bölgesinde daimî bir istifâ amelîyesini devam ettirmek zorundadır. Bugün, Forum'un temsil ettiği fikir ve zihniyet, dört yıl evveline nisbetle çok daha zindedir ve çok daha geniş muhitlerde kök salmıştır. Dergimiz bugün dördüncü yaşına girerken, bu memlekette, fikir hayatı bakımından kötümserlerin haklı olmadığını isbat etmiştir.

Şartlar ne kadar maktûs, güçlükler ne kadar çetin görünürse görünün, temeli sağlam bir fikre dayandığı takdirde, Türkiyede girişilecek yeni tecrübelerin, yeni araştırma ve teşebbüslerin pek alâ tuta-bileceğini Forum hamlesi isbat etmiştir.

birakılmasına başlanmış olup âmme sektörünün plânlanmasında da müstehlîkin hâkimiyeti esasına daha ziyade riayete gayret edilmektedir. Umumiyetle kabul edilen fikir, demokratik memleketlerde, âmme sektöründe doğrudan doğruya plânlama metodlarının tatbik edilmesi, hususî sektör plânlanmasının da Devlet tarafından teşvik yoluyla plânlama metodlarıyla tahakkuk ettirilmesidir.

İşte Barker Raporu da bundan farklı bir şey söylemiş değildir. "Türkiye için topyekûn bir plânlama ne mümkün, ne de arzuya şayandır.", "Esasen, hususî yatırımlara dair teferruatlı bir programın lüzumsuzluğu da aşikârdır; zira, bu, gayri şahsî ve objektif piyasa âmilleri yerine programı yapanların subjektif görüşlerinin ikame edilmesine ihtiyac gösterir." cümleleriyle Barker Misyonusunun reddettiği şey, plânlama değil, fakat, doğrudan doğruya otoriter plânlama usûlünün hususî sektörümüze tatbik edilmesidir. Netekim, şayet Başbakan, Raporun 252. inci sahifesinden diğer bazı kısımları da okumuş olsaydı, Barker Misyonusunun, hususî sektör için de plân tavsiye ettiğini göstermiş olurdu. Raporda aynen şöyle denmektedir :

"Bu demek değildir ki Misyonusuz, hususî yatırımları, telkin ettiğimiz âmme yatırımları programından müstakil veya onunla ilgisiz telâkki etmektedir. Hususî yatırım, Türkiye'nin ekonomik kalkınması için zaruridir; ve Devlet yatırımlarıyla ve Hükümet siyasetiyle birçok bakımlardan yakından ilgilidir. Hükümetin, kendi yatırım programının, hususî yatırımlar için mevcut kaynaklarla tedahül etmemesine dikkat etmesi gerekir. Hükümet, kendi programını tesbit ederken, hususî yatırımın muhammen miktarını ve istikametini de nazarı itibare almak zorundadır. Evvelce de tebarüz ettirmiş olduğumuz gibi, Hükümet, hususî yatırımın ehemmiyetli bir kısmı üzerinde, XI. inci Fasılda anlatıldığı gibi, malî kontroller ve kredi kontrolleri ve vergi politikası yoluyla tesir icra edebilir. İyi işleyen ve serbest rekabet esası üstüstenit bir ekonomide, Hükümet, hususî yatırım mekanizmasına müdahale etmemelidir. Ancak, şayet bir memleketteki şerait, enflasyonun ve âdetlerin yatırımın bünyesini bozmuş olduğu merkezindeyse, malî kontroller ve kredi kontrolleri, hususî kaynakları en müsmir kullanılış şekillerine yöneltmek için zaruridir. Tâkib edeceği kredi ve maliye politikasını, hem âmme, hem de hususî yatırımların yani topyekûn yatırımların, yekûn yatırım için elde mevcut kaynakların miktarının arzettiği hududları aşmamasını sağlayacak şe-

kilde tesbit etmek de hükûmete ait bir vazifedir.

Binaenaleyh, Misyonusuz, herne kadar, hususî yatırım için, teferruatlı hedefler göstermemekte ise de, bir genel miktar gene de gösterilmiş olup bu genel miktarın, âmme yatırımları için plânlanan miktar ile birlikte, enflasyoncu olmayan bir tarzda finanse edilebileceğine inanmaktadır. Misyonusuz, aynı zamanda, Devletin hususî yatırım üzerinde tesir icrasında riayet etmesi gereken tahditler dairesinde, Hükümetin, hususî yatırımın yönelmesini teşvik etmesi gerektiği istikametlere müteallik tavsiyelerde de bulunmuştur."

Neticede açıkça anlaşılacaktır ki Barker Raporu, âmme sektöründe (direct planning) metodlarının, hususî sektörde de (planning by inducement) metodlarının ahenktar bir şekilde tatbikini istemiş ve bütün iktisadiyata tesir edecek bir plânlama ya hiçbir zaman reddetmemiştir.

Diğer taraftan, Başbakan, âmme sektöründe plânın mevcudiyetini isbat etmek için bütçeden ve iktisadî realitelerin inkârına dayandığı vakit, plânsız bir gidişin vasıtalığını da pek alâ ifâ edebilir. İktisadî devlet teşekküllerinin yatırım plânlarına gelince... Bu yatırım plânları sadece işletme ekonomisi bakımından bir kıymet ifâde eder; bunlar, sadece, işletmelerin kuruluş yerleri, optimal cesametleri, sürüm imkânları ve finansman yolları hakkında bazı esaslar vaz'ederler. Halbuki, plânlanmanın, evvelâ, topyekûn sektörlerde gelir inkişafının projeksiyonlarına ve bilhassa âmme sektöründe input - output tablolarına istinat etmesi icab eder. Ancak, bu takdirdedir ki bütçe ve iktisadî devlet teşekküllerinin yatırım plânları hakikî bir plânın âhenktar bir cüz'ü hâline getirilebilirler.

Başbakan, konuşmasında, plânın zayıf olduğunu isbat etmek için Barker Misyonusuna dâhilen memleketimize gelen ziraî iktisat eksperleri Prof. Nichols'un bir makalesinden (Bakınız: Forum, sayı: 45) bir parça nakreliyor. Prof. Nichols, - ayrıca geniş tenkitlerle dolu olan - bu makalesinde, kendi tavsiyelerinin aksine, ziraî fiyatların himayesi politikasının iyi neticeler vermiş olabileceğinden bahsetmektedir. Bugünkü ziraî istihşâl durumu ve ziraatimizdeki bazı temayüller muvacehesinde bu politikanın, istihşâlâtımızın bir aralık artmış olmasının

daki teşvik edici rolünün, ayrıca doğurduğu mahzurlarla karşılaştırıldığı vakit, ne dereceye kadar kabili müdafaa olduğu hususunda lehte ve aleyhte söylenecek çok şeyler elbette ki vardır. Ancak, mesele bu değildir. Bir plâncı muhakkak ki bazı noktalarda yanılacaktır ve plânını bir müddet sonra tâdil etmesi icab edecektir. Esasen, bu husus, plânlanmanın temel prensiplerinden birini teşkil eder. Ancak, fizikî ölçmelerde bile bir yanılma payı vardır ve bu pay evvelden derpiş edilir. Yoksa, hiçbir fizik âlimi, her ölçmede bir yanılma var diye topyekûn fizik ilmini inkâra gitmez; inkâra giderse, her hususta tam bir ölçüsüzlük, hesapsızlık ve karanlık hâkim olur. İktisadî plânlama bakımından da durum başka türlü değildir.

Hükümet, bütün dünyada manası ve muhtevası hususunda geniş bilgi mevcut olan bir mevzuda terimler üzerinde münakaşayı artık bırakmalıdır. Bizden çok daha geri bir memleket olan Hindistan bile İkinci Beş Yıllık Plânını başarıyla tatbik etmiştir. Başbakanın sorduğu "teklifler", "makaleler" beynelmilel literatürde sayısız denebilecek kadar boldur. Kaldı ki Türkiye hakkında da müşahhas teklifler sadece Barker Raporundan ibaret değildir. Herhâlde Hükümet, her nedense neşredilmemiş olan Chenery Raporundan da haberdar olmalıdır. Bu Raporlar, Türkiye'de müessir bir plânlanmanın temel fikirlerini getirmişlerdi. Hükümetin yapacağı şey, bundan çok evvel, Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtı'nın eksperlerinin tavsiye ettiği şekilde istatistik metodlarımızın bir an evvel geliştirmek ve - hatta bu Teşkilâtın son zamanlarda teklif etmiş olduğu gibi - plânlama eksperlerini Türkiye'ye davet etmek olmalıdır.

C. K.

Altıncı Maarif Şurası

VI. Maarif Şurası, 18 Mart 1957 Pazartesi günü saat 10 da Millî Eğitim Bakanı Prof. Ahmet Özel'in Sayın Cumhurbaşkanına, Büyük Millet Meclisi Başkanı ve Hükümet Başkanıyla beşyüze yakın Şura üyesi önünde söylediği uzun bir nutukla çalışmalarına başlamıştır. En az üç yılda bir toplantıya çağırılması kanun emri olan Maarif Şurası geçen sefer, Türkiye'de İlköğretim konusu incelemek üzere 1953 de toplanmıştı. Bu defa Şuranın incelemesine sunulan konular millî eğitim işlerimizin iki ana davasını, Halk Eğitimi ile Mesleki ve Teknik Öğretimi teşkil ediyordu. Profesör Ahmet Özel bu iki temel meselenin çeşitli tarafları üzerinde birçok dikkate değer fikirler ortaya attı.

"VI. Maarif Şurasını Mesleki ve Teknik Öğretim ile Halk Eğitimi mevzularının görüşülmesine tahsis etmeyi faydalı bulduk." diye söze başlayan Bakan, Mesleki ve Teknik Öğretimin memleketimizin ekonomik ve endüstriyel hayatıyla ne kadar sıkı bir şekilde alakalı olduğunu, Milletimizin bu günü ve yarını bakımından bu derece önemli bir faaliyet alanında gerekli tekâmülü sağlamanın zarurî bulunduğu, ikinci konu olan Halk Eğitimi meslesinin ise bilhassa V. Şuranın izhar ettiği arzu üzerine, bütünü ile ilk defa ele alındığını, yetişkinlerin fikri ve manevî geliş-

meleriyle eğitimlerinin öğrenim çağında bulunanları kadar önemli olduğunu belirtmiş ve bu sahada memleketimizin Millet Mektepleri yoluna geçirmiş olduğu tecrübeye temasla, o günden bu güne kadar Halk Eğitimi istenilen genişlikte olmakla beraber ümmilikle mücadele bakımından köy okullarında, meslekî bakımdan da teknik öğretim okullarında devam edeceğine, cemiyetin muhtelif müesseseleriyle kişiler üzerine kişilerin birbirleri üzerine kendiliğinden devam eden eğitsel tesiri yanında, geniş ölçüde teşkilatlı bir Halk Eğitimi ihtiyacı bulunduğunu, bu eğitimin ümmilikle mücadeleden başka, iyi yaşama, vatandaşlık ve sağlık bilgileri verme, mesleklerle hazırlama, verimi artırma, mesleklerde ilerlemeyi sağlama gibi hedeflerinin de olması gerektiğini; Şûranın toplandı halinde bulunacağı kısa zaman içinde her iki alanda elde edilecek neticelerin prensipler ve tavsiyeler olabileceğini; tesbit edilecek prensiplerin, tatbikat yönünden ulaşılacak sonuçların, ileriki çalışmalarında yolunuzu aydınlatacağını beyan ve ifade etmiştir.

Nutukta ileri sürülen eğitim prensiplerinden bazıları üzerinde dikkatle tartışmak ihtiyacı varsa da genel olarak Bakanın nutkunu hazırlayanların bu bakımdan başarılı olduklarını söylemek yerinde olur.

Şimdi de Şûranın üzerinde durduğu eğitim tekniği ile ilgili ana çizgileri kısaca özetlemeğe çalışalım:

1. Hiçbir eğitim kademesi meslek eğitiminin dışında farz olunamayacağı için, genel eğitimde iş'in önemli bir yeri olması tabiidir ve bu eğitimin başarılı ve hayat ihtiyaçlarına uygun bir eğitim olmasının sakınılmaz şartıdır. Bu sebeple bütün okullarımızda iş, genel eğitimimizin bünyevi bir unsuru olmalıdır.

2. Kız ve erkek orta sanat okullarında haftada 36 saatten 44 saate kadar giden ders ve atelye çalışmaları, yaşlarının takati dışında olduğu için o yaştaki öğrencileri yormaktadır. Bu itibarla kız, erkek sanat öğreniminin ilkökula mı, yoksa orta okula mı dayanması gerekeceği hususunda bir karar verilmelidir.

Ticaret liselerinin birinci devreleri için de varit görülen bu çeşit mahzurlar bizi ihtiyaca daha uygun bir Ortaokul vücude getirmeye mecbur etmiyor mu? Dene-me okulları bu fikre dayanmaktadır.

3. Enstitülerde bu gün tatbik edilmekte olan programın orta ihtisas öğretimi yanında genel kültüre de önem veriş yerindedir. Ancak, meslek ve atelye derslerinin bu müesseselerin gayelerine daha uygun bir hale getirilmesi zarurî değildir? Bilhassa kız enstitüsü programları üniform olmaktan kurtarılmalı, genel kadınlık bilgileri zarurî olmakla beraber muhtelif ihtisaslara göre değişmelidir. Türk kadını günlük iktisadî ve sosyal hayata daha aktif bir tarzda iştirak ettirecek ve onları müstahsil hale getirecek yeni branşlara - otel idareciliği, sekreterlik gibi yer verilmelidir.

Endüstri ile münasebetler tesisi meselesi, bugünkü teknik öğretimin en mühim meselesi olarak bir hal tarzına bağlanmalıdır.

4. Üzerinde düşünülecek bir başka cihet de bütün teknik ve klasik öğretim müesseselerinde istidatların tesbiti bakımından test ve rehberlik faaliyetlerinin geliştirilmesidir.

5. Çeşitli teknik personele verilen unvan ve selâhiyetlerin tamamıyla objektif ölçüler içinde tesbit edilmesi ve bu konunun kanunî bir nizama sokulması zarurîdir.

Aslanan memleket ihtiyaçlarına uygun personel yetiştirmektir. Bu itibarla okulların millî ihtiyaçlara göre tayin edilen hedeflerinden vazgeçilemez. Öte yandan da müstaitlerin ilerlemelerine mani olunmamasıdır. Bu iki hususu telif edecek esaslar nedir? Teknik personel sayısında muhafaza edilmesi zarurî piramidal nisbetin tesisi nasıl mümkün olacaktır?

6. Teşkilât bakımından gerek merkezde gerek illerde Meslekî ve Teknik Öğretim danışma kurulları kurma zarurî değildir?

7. Halk Eğitimi anlamı, halk eğitimi tatbikatının çeşitleri, halk eğitimi tekniğinin temel prensipleri nasıl tesbit olunabilir?

Merkezi bir teşkilat kurmak yerine halk eğitimi istikametinde yapılacak çalışmalara yardımcı ve rehber olabilecek, bir koordinasyon haberleşme ve programlaşma mekanizması ihdas etmek maksadıyla bir Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü kurulması gerek değildir?

Bütün öğretmen okullarını bir temel eğitim merkezi haline getirmek faydalı olmaz mı? Bu imkânları gerçekleştirerek kanun tasarısı yanında bir Halk Eğitimi programının esasları ne olabilir?

Gündemde mevcut konulara paralel olarak kurulan, Erkek Teknik Öğretim, Kız Teknik Öğretim, Ticaret Öğretimi ve Halk Eğitimi adlı dört büyük komisyonda Şûranın incelediği meseleler ana hatlarıyla bunlardır.

Büyük bir çoğunluğu kadınların teşkil ettiği Kız Teknik Öğretim komisyonunun iftihar edilecek bir müakere ve fikir olgunluğu içinde çalışması VI. Maarif Şûrasının en dikkate değer taraflarından biri olmuştur. Buna karşılık Erkek Teknik Öğretimi Komisyonu Unvanlar ve teknik tahsil müesseselerinden mezun olacıklara tanınacak haklar gibi daha ziyade maddî menfaatlere taalluk eden meselelerde ısrarla durduğu, sert tartışmalar yaptığı halde eğitim meselelerine gerektiği kadar yer verememiştir. Bu bakımdan diğer komisyonların daha iyi çalıştıklarını söylemek yerinde olur.

Bu hava içinde mesaisini bitiren Şûranın kararları arasında yer, yer ciddi tezatların da mevcudiyetine işaret etmek zarurîdir: Meselâ genel kültür derslerine çok daha fazla yer vermiş ve altı yıllık olmasına rağmen Ticaret liseleri mezunlarının, Lise seviyesinde bir genel kültür iktisabedildiğini tesbite yarar bir imtihan sonunda üniversitelere girebilmeleri kararlaştırıldığı halde, Erkek Sanat Enstitülerinin doğrudan doğruya üniversitelere girmeleri prensibi de kabul edilmiştir.

Şûranın en önemli kararlarından biri de; yabancı dille öğretim yapan kolejlerin, yabancı dil öğretimi bakımından iyi bir yol olmadığı ve bilhassa millî kültürümüz ve türkçe bakımından tehlikeli olduğu, bu itibarla bu tip okulların açılması teklifinin reddedilmesidir.

Şûranın kanunen tayin edilen üyelere başka, iki yüze yakın "Uzman" üyenin tesbitinde titiz davranılmaması, üye miktarının çalışmaları aksatacak bir yekü-

na baliğ olması, gündemin en az bir ay evvel üyelere duyurulması kanun hükmü olmasına rağmen buna riayet edilmemesi çalışmaların verimini daha başlangıçta azaltıcı bir tesir yapmıştır.

Alınan kararların Mil'etimize uğurlu olmasını dileriz.

Realitelere Dönüş

Kıbrıs meselesindeki son gelişmeler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun kararından sonra memleketimizde doğmuş olan nisbi memnuniyet havasını izale edebilecek mahiyettedir.

Gerçekten, İngiltere Hükümeti, «şimdilik» Kıbrıs'a avdetine izin verilmeyeceği kaydıyla, Başiskopos Makarios'u serbest bırakmış; ve, İngiliz topraklarından çıkarmak şartıyla tethişçileri de affetmiştir. Bunun, Bermuda Konferansında Amerikanın isteğiyle kararlaştırıldığı da söyleniyor. Bütün bunlardan anlaşılacak husus, İngiltere'nin, prensip itibarıyla, Makarios'la Londra'da müzakerelere başlamak fikrini benimsemiş olduğudur; o kadar ki İngiltere Hükümeti, Radcliffe, Tasarısının tâdilinin bile kabul olabileceğini tebarüz ettirmişti. İngiltere'nin Makarios'la müzakereye yanaşması elbette ki Türkiye'nin lehinde mutalea edilemez. Netekim, bu tedbir Türkiyeden şiddetli tepkileri, haklı olarak celbetmiştir.

Kıbrıs meselesinde yeni bir gelişme de NATO Genel Sekreteri Lord İsmay'ın bu konuda NATO'nun arabuluculuğunu, NATO Konseyi'nin son kabul etmiş olduğu kararlara uyarak, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'a teklif etmiş bulunmasıdır. İngiltere ve Türkiye bu teklifi kabul etmişler; fakat, Yunanistan bu teklifi kabüle yanaşmak istememiştir. Yunan Hükümeti'nin iddiası, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararı mucibince, meselenin Ada halkıyla İngiltere Hükümeti arasında müzakere edilmesi gerektiği merkezindedir. Yunanistan bu iddiasını Genel Kurul'a sunulan Hint Projesine vermiş olduğu müsbet reyî gene Genel Kurul'da izah ederken, müsbet reyinin bu manada anlaşılması gerektiğini beyan etmiş bulunmasına istinat ettirmeye çalışmaktadır.

Türkiye ve İngiltere bu tefsir tarzını kabul etmemektedir. Ancak, İngiltere Hükümetinin Makarios'la müzakerelere girişmeyi herhâlıkârda reddetmemekte oluşu, neticede, Yunan isteğine uygun bir tarzın kendiliğinden meydana gelebileceğini göstermektedir.

Bu da bize anlatmış olmalı ki Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndan sâdır olan karar Kıbrıs meselesinin realitelerini hiç bir şekilde tâdil etmiş değildir.

Yunan taktiği açıktır. Atina, hâlihazır Muhafazakâr Hükümetin ömrünün uzun olmadığını hesaplamaktadır. Filhakika, Sir Anthony Eden'in Ortadoğu politikasının Yunanistan'a müzahir olan İşçi Partisini çok kuvvetlendirmiş olduğu son ara seçimlerinde tamamen sâbit olmuştur. Mac Millan Hükümeti son şansını, enflasyonu durdurabilme için aldığı tedbirlere ve bilhassa Batı Almanya'daki kuvvet azaltmalarına bağlamış görünmektedir; ancak, bu tedbir-büyük grevlerin karşısında semere verip

vermeyeceği şüphelidir.

Görülüyor ki vakit, bizim bakımımızdan azalmaktadır.

FORUM, daima, Hükümetimizin, Batı Trakya ve Adalar meselelerini de ortaya atması gerektiğine işaret etmekteydi. Ancak, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs meselesinin bütünü için memnuniyet verici bir hâl çaresini, bu yoldan bulabilmek, elbette ki vakit ister. Batı Trakya ve Adalar meselelerinden bahsetmekte çok gecikmiş bulunuyoruz; o kadar ki bugün bu meseleleri ortaya atmamızın, maalesef, meselenin hâllini büsbütün geciktirmesinden ve binnetice Kıbrıs bahsidaki Yunan hesabının tahakkuk etmesinden bile endişe edilebilir.

Şu anda yapılması icabeden şey, - taksimden eskisi kadar bile bahsetmek istemez görünen - İngiltere Hükümetini, bu yolda tazrik etmek için, milletçe yeni bir gayrete girişmemizdir.

Ortadoğuda Müsbet İnkışaflar

Son haftalar zarfında Ortadoğu'da -Ceza-yir hariç - memnuniyet verici bazı itidâl emareleri görülmeye başlanmıştır. Gerçekten, Mısır, Gazze'de sadece sivil bir idare kurmayı kabul etmiştir. Birleşmiş Milletler İnzibat Kuvveti de Gazze bölgesini tahliye ederek İsrail - Mısır hududunda yer almıştır; İsrail'in diğer Arap Devletleriyle olan hududlarında da Birleşmiş Milletler'in aynı tedbiri alması çok yerinde olacaktır. —Tecrübe mahiyetinde olmak üzere Eliath' tan kalkan bir İsrail gemisi Tiran Boğazından herhangi bir müdahaleye mâruz kalmaksızın geçebilmiştir. Başkan Eisenhower' in — çok haklı olarak — Birleşik Amerika'nın Tiran Boğazını seyrüseferin tamamen serbest olduğu bir Boğaz olarak tanıdığını ve Hükümetinin, Milletlerarası Adalet Divanı aksi kanaati ifade etmediği müddetçe bu fikrinde sebat edeceğini belirtmiş olmasının Mısır ve Suudî Arabistan üzerinde müessir olduğu anlaşılıyor.

— Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Mr. Dag Hammarskjöld, Kahire'de Başkan Nâsır ile yaptığı bir görüşme sonunda, gayri resmî haberlere nazaran, Mısır'ı Süveyş Kanalı için, Kanal'ı Kullanan Devletlerin temsilcilerinden müteşekkil bir İstişari Konsey'i kabûle ikna etmiştir; Hindistan ile Yugoslavya'nın da Mısır'a aynı mealde itidâl tavsiyelerinde buldukları bilinmektedir. — Suudî Arabistan, İngiltere ve Fransa'ya petrol ihracı yasağını kaldırmıştır. — Ve nihayet, Suriye'de Albay Saraç vazifesinden uzaklaştırılmıştır.

Bütün bunlar güzel işaretlerdir. Ancak, Ortadoğu henüz tamamen sükun bulunmuş değildir. Bu itibarla, çok ihtiyatlı davranmak lâzımdır. Bilhassa, Suriye'de iktidar mücadelesinin hâlâ şiddetle devam etmekte olduğu unutulmamalıdır.

Son günlerin en ilgi çekici olaylarından biri de Birleşik Amerika'nın, geçen yıl iştirak etmiş olduğu METO İktisadi Komitesiyle Yıkıcı Faaliyetler Komitesi'nden sonra şimdi de bu Paktın Askerî Komitesine iştirake karar vermesi olmuştur. Bu kararın ifade ettiği mânâ üzerinde dikkatle durmak gerekiyor.

Realist bir görüşle şunu söylemek lâzımdır ki Birleşik Amerika'nın bu kararı, pratik bakımdan, Bağdat Paktı'na yeni bir şey kazandırmış değildir. Filhakika, Birleşik Amerika, METO üyesi olan Pâkistan ve İngiltere ile SEATO'da ve yine İngiltere ve Türkiye ile de NATO'da müştereken çalışmaktadır; Amerika, öteden beri, henüz iştirak etmemiş olduğu METO Komite ve Konsey toplantılarına daima müşahitler yollamaktaydı; bu itibarla, METO'nun askerî plânlarının Birleşik Amerika'nın kilerle koordine edilmesi esasen mümkün olmaktadır; kaldı ki bütün METO Devletleri Amerikan Askerî Yardımı aldıklarına göre, aynı iş, bu memleketlerdeki Amerikan Askerî Yardım Kurullarınca görülebilmektedir. Diğer taraftan, Bağdat Paktı'nın bugünkü askerî kudreti, esasen, sabotaj hareketlerine karşı müşterek tedbirler alınmasını derpis etmekten daha fazlasına imkân verebilecek vüs'atte değildir; Amerika da zaten, Paktın Yıkıcı Faaliyetler Komitesi'nin üyesi bulunuyordu. Bundan başka ve en mühimi, Birleşik Amerikanın METO Devletlerine karşı vuku bulacak muhtemel bir komünist tecavüzüne karşı durumu esasen sarıhı. Amerika, Kongre'ce de tasdik edilen Eisenhower Doktriniyle bu vaziyet alışı Bağdat Paktı dışındaki Ortadoğu Devletlerine de teşmil etmiş ve bu Doktrin Suudî Arabistan, Lübnan ve Libya tarafından da resmen kabul edilmiştir.

Şu hâlde asıl sorulması icap eden soru şudur: Birleşik Amerika niçin hâlâ Bağdat Paktına tam üye sıfatıyla iştirak etmek istememektedir? - Bunun sebebi, Birleşik Amerika'nın METO Devletlerinin Ortadoğu politikalarından memnun olmamasından başka birşey değildir. Gerçekten, Amerikan Dışişleri Bakanı Mr. Foster Dulles, 7 Ocak 1957 günü, Temsilciler Meclisinde bir milletvekiline cevaben şu sözleri söylüyordu:

“Amerika Bağdat Paktına iltihak niyetinde değildir; ve şimdi böyle birşey yapmak bu bölgede gerginliği arttırmaktan başka bir netice doğurmayacaktır.” Mr. Dulles, ayrıca, “Bağdat Paktının, bu bölgenin bir bütün olarak istiklâlini korumak bâbında istinat edilebilecek bir vasıta olacak şekilde faaliyette bulunmamış olduğundan” da bahsetmiştir.

Bağdat Paktının Birleşik Amerika tarafından böyle telâkki edilmesinin sebeplerinin başında, bir METO üyesi olan İngiltere'nin Ortadoğu politikasında irtikap ettiği büyük hatalar gelmektedir. Sebeplerden bir diğeri, Bağdat Paktı akdedildikten sonra bilhassa Irak ve Türkiye ile Pakt dışında kalan Mısır, Suriye ve Suudî Arabistan arasında hemen cereyan etmeye başlamış olan lüzumsuz polemiklerin Amerikan Hükümetince faidesiz telâkki edilmesidir; gerçekten, Bağdat Paktı akdedilince, bir takım mukabil hareketlerle karşılaşılması mukadderdi; ancak, yapılması iktiza eden şey, bu gibi temelsiz mukabil hareket ve propagandalar karşısında vekarlı bir sükût muhafazasıyla Bağdat Paktı düşmanlığının körüklenmemesini sağlamak ve gayretler, pakt dâhilindeki müşterek işlere - bilhassa iktisadi işlere - teksif edilmek suretiyle, Pakttan doğacak faydeler müşahhas olarak Arap halk oyuna göstermek idi. Bu yolda hareket edilmemesi, Arap halk oyunda, maalesef, Paktın Araplar arasındaki muhtelif zümre ihtilâflarında bir taraflı tutmak ve İngiltere'nin emperyalist menfaatlerini maskeleyen maksadına mâtufl olduğu kanaatinin büsbütün belirmesinden başka bir-

şeye yaramamıştır. - Amerika'nın Bağdat Paktı muvacehesinde aldığı çekingen tavır işte bu sebeplerden dolaydır. Yoksa, Birleşik Amerika, akdedilmesi için bu kadar emek sarfetmiş olduğu Bağdat Paktına karşı, Ortadoğu'da eşitlik esasları üzerine müstenit müessesevi bir ittifak olarak, prensip itibariyle, elbette vaziyet almış değildi ve değildir.

Birleşik Amerika'yı METO'ya sokmak, bugün, Amerika'dan çok, METO Devletlerinin elindedir. Bu Devletler, Amerika'nın, bilhassa Eisenhower Doktrininin kabûlünden sonra, Ortadoğu'da kendilerinden başka düşünceği Devletler olduğu hakikatini inkârdan vazgeçmeli ve yukarıda saydığımız hatalardan uzak bir Ortadoğu politikasını tâkip ettiklerinin fiili teminatını müşahhas hareketlerle vermelidirlere. Bu teminatlardan biri de, bazı METO Devletlerinin, Eisenhower Doktrini dairesinde yapılacak iktisadi yardımların, METO dışı bazı Devletlere, hiçbir suretle yapılmaması gerektiği yolunda, durumun icablarına hiç de uymayan ayırıcı ve kızdırıcı beyanlarda bulunmaktan vazgeçmeleridir; Eisenhower Doktrinini Ortadoğu Hükümetlerine izahla müvazzaf Fevkalâde Büyükelçi Mr. Richards da, Ankara'da yapmış olduğu beyanatta, Amerikan Hükümetinin bu hususta hiçbir tefrik yapmak niyetinde bulunmadığını açıkça söylemiştir.

Herhâlde, Eisenhower Doktrininin ilânnından beri, METO'nun genel Ortadoğu politikasında soğukkanlılık ve itidâle doğru bir gelişme olduğu da açıktır. Irak Veliahdi Abdül'ilâh'a Washington'da bu bapta gereken tavsiyelerde bulunulmuş olduğu da kuvvetle muhtemeldir. Birleşik Amerika'nın, bir adım daha atarak Paktın Askerî Komitesi'ne resmen de dâhil olmasını bu gelişmenin doğurduğu memnuniyetin bir neticesi saymak lâzımdır.

Bazı METO dışı Arap Devletlerinin Amerika'nın bu kararını hasmane bir hareket olarak telâkki etmemeleri gerekir. METO, bazı noktalarda yersiz hareketlerde bulunmuştur; ancak, METO dışı Arap Devletlerinin de bu Paktın prensibine bile muhalefet etmeleri terviç edilemez. İşte, Amerika, son kararıyla, bu Devletlere, müessesevi ittifaklara verdiği haklı önemi tekrar belirtmek istemiş ve Eisenhower Doktrininin getirmesini istediği anlayış ve sükun devresinin nihai neticesini ne istikamette gördüğünü anlatmak istemiştir. METO dışı Arap Devletlerinin, Amerika'nın bu kararını, Eisenhower'ın Bermuda Konferansında MacMillan'a teslim olması şeklinde tefsir etmemeleri gerekir; zira, Amerika, İngiltere'den, Ortadoğu'da badema tâkip etmesi zarurî olan politika hakkında gereken garantileri almadan bu kararı vermezdi; bu itibarla, hakikat, Eisenhower'ın MacMillan'a değil, fakat MacMillan'ın Eisenhower'e teslim olduğu şeklindedir; ve bu, şüphesiz çok hayırlı bir gelişmedir. İstiklâline kavuşur kavuşmaz Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'na kabul edilen İngiliz Dominyonu Ghana'dan başlayarak, Liberya, Afrika'daki İngiliz Müstemlekeleri, Tunus ve Fas'ta geniş bir tur yapan Amerikan Başkan Yardımcısı Nixon'un geniş halk kütelleri tarafından nasıl sevgi ve itimatla karşılandığını görmüş olmak, İngiltere'ye, Altın Sahilinde bir misâlini daha vermiş olduğu çok takdire şayan an'anevi politikasının icablarına her tarafta riayet etmesi gerektiğini anlatmış olsa gerektir. Fransa ise bu bahiste hâlâ derin bir anlayışsızlık ve uyusukluk içinde bulunmaktadı. C.K.

BİR KONFERANS:

Nüfus Artışı ve İktisadî Gelişme

Özetleyen A. Y.

Rockefeller Vakfı Siyasal Bilgiler Fakültesi ve İstanbul İktisat Fakültesi ile işbirliği yaparak, "İktisadî Gelişme" konusunda dünyaca tanınmış ilim adamlarına Türkiye'de bir seri konferans verdirmeyi temin etmiştir. Aşağıdaki hütlâsa, Oxford Üniversitesinde iktisat tarihi kürsüsünde Prof. Habakkuk tarafından verilmiş "Nüfus Artışı ve İktisadî Gelişme" adlı konferansa aittir.

Konferansta başlıca üç mesele üzerinde durulacaktır: Birincisi Avrupa iktisat tarihinde iktisadî gelişme ile nüfus hareketleri arasındaki münasebetin mahiyeti; ikincisi müşahede edilen bu münasebetlerin, bugün dünyanın az gelişmiş memleketler adı verilen bölgesinde aynen teker-rür edip etmeyeceğidir; Üçüncüsü ise, nüfus hareketleri ile iktisadî gelişme arasında nasıl bir münasebetin mevcut olması gerektiğidir.

Sanayi inkılabından önce Avrupada hem doğum hem de ölüm nisbetleri çok yüksekti; takriben binde otuzdu. Sanayi inkılabının başlangıcını inceliyen iktisat tarihçileri, XIX uncu asrın başına kadar nüfusun statik olduğunu, fakat sanayi inkılabı başlarken, ölüm nisbetlerinde bir düşmenin müşahede edildiğini söylerler. Ölüm nisbetlerini düşüren amillerin başında ulaştırma ve ticaretin gelişmesi sayesinde, kitlik çeken muntukalara gıda maddeleri sevkini kolaylaşması, hastahane ve hıfzıssıhha müesseselerinin gelişmesi, nihayet salgın hastalıkları önleyen tıbbî keşifler gibi hadiseler zikredilmektedir. Bu sayede 18 inci asır ortasında vasatî ömür 30 olduğu halde, XIX ncu asır başında bu 40 a yükselmiştir. Sanayi inkılabının ikinci safhasında doğum nisbetlerinde de bir düşme müşahede edilmektedir. Doğum nisbetlerini düşüren amillerin başında da yüksek gelirli sınıfların, şehirleşme ve sanayileşme sayesinde artışı ve bunların çocuk yapma itiyatlarında bazı değişiklikler meydana getirmeleri zikredilebilir. Çeşitlenen ihtiyaç maddeleri, işten arta kalan zamanın çoğalması, içtimai seyyaliyet, ailelerde çocuk sahibi olmanın maliyetini yükseltmiştir. Bu suretle, ölüm nisbetlerindeki düşme yüzünden statik nüfus muvazenesindeki bozulma, bu sefer doğum nisbetlerinde de bir düşme ile düzeltilmiş olmaktadır.

Acaba Avrupada nüfus hareketlerinde görülen bu biçim aynen az gelişmiş memleketlerde de teker-rür edecek midir? Buna cevap vermeden, şu noktaya da işaret etmek yerinde olurki, nüfusta o zamanlar görülen bu taşma yalnız sanayileşen memleketlere inhisar etmiyordu. Güney İtalya ve İrlanda gibi ziraat memleketlerinde de,

XIX asırda böyle bir nüfus artışına rastlanmaktadır. Rusyada 1860 da esaretin ilgasından sonra, yani sanayileşmenin başladığı tarihten 40 yıl önce böyle bir nüfus artışı hareketine şahit oluyoruz. Bunda evlenmeler üzerindeki feodal tahditlerin kalkması gibi iktisadî olmıyan bazı unsurlar rol oynamış olabilir. Kaza 1920-30 larda Güney Doğu Avrupada sanayileşmeye rastlanmadığı halde, nüfusta bir azalma müşahede edilmiştir. Avrupada görülen sanayileşme, orda esasen artmaya başlamış olan nüfus üzerine gelmiştir. Nüfusun sür'atli artışı, otomatik bir şekilde bu artışı tahdit eden bazı mekanizmaların harekete geçmesini tahrik etmiştir. Evlenme yaşı ve evlenme adedinin çokluğu bu otomatik mekanizmayı teşkil eder. Kalabalık olmıyan küçük aile tipinde, erkeğin evlenmesi, ancak aileyi iktisaden destekleyebilecek bir çağa girmekle olur. Gelir durumu müsait oluncuya kadar evlenmenin talik edilmiş, Avrupada nüfus artışının tahdidini yalnız harp ve kitlîğa inhisar ettirmeyen otomatik bir mekanizma olmuştur.

Bir çok az gelişmiş memleketler, bugün Avrupada sanayileşmenin ilk devresinde görülen ölüm nisbetindeki düşme hadisesiyle karşılaşmışlardır. Acaba bunun arkasından tıpkı Avrupadaki gibi, doğum nisbetinde de bir düşme beklenebilir mi? Az gelişmiş memleketlerde, Avrupadaki gibi doğumu ölüm nisbetine göre otomatik olarak ayarlayan az nüfuslu çekirdek aile tipi hakim değildir. Bilakis kalabalık ve akrabalık bağları kuvvetli aile tipleri hakimdir. Bu aile tiplerin de çocuk yapma işi, Avrupada olduğu gibi bir hesaplama ameliyesine maruz kalmamaktadır. Çünkü çocuk yetiştirmenin yükü, Avrupa ailesinde olduğu gibi, tek bir babanın omuzunda değil, hisım akrabaların yaygın mes'uliyet sahasındadır.

Bu sebeple Asyada sür'atli bir nüfus artışı göze çarpmaktadır. Tıp ve hıfzıssıhhanın imkânları sayesinde ölüm nisbeti sür'atle düşmüş, doğum nisbeti yüksek olmaktadır devam etmiş ve netice itibarıyla nüfus kesafeti, Avrupada rastlanmıyan bazı meseleler doğurmuştur. Hızla artan nüfus, hayat standardının yükselmesini de önlemiştir. Bu ise yükselen hayat standardının doğum nisbetlerini düşürme şeklinde icra edeceği tesiri ifna etmektedir. Japonyada görülen doğum nisbetlerindeki düşme, istisnadır. Bu yalnız şehirlerle inhisar etmiştir. Saniyen Japonyada, hakiki millî hasılla çok sür'atle yükselmektedir. 1870 denberi yılda % 3 nisbetindedir. Bu ise hayat standardının zamanla yükselmesine imkân veren bir gelişme nisbetidir. Aynı zaman Japonlar çocuk düşürme ve imha usullerini bir müddettir kullanmaktadırlar. Japon misali diğer memleketlere teşmil edilemez. Hindistanın durumu daha tipiktir. Bu memlekette doğum nisbeti 1890 la 1930 arasında pek değişmemiştir. Bu sebeple Avrupada görülen nüfus hareketinin aynen az gelişmiş memleketlerde teker-rür etmesi beklenebilir.

Acaba teker-rür etmesini istemek doğru olur mu? Nüfusu çok kesif olan muntukalarda, bunu istemek doğru olabilir; fa-

kat Afrikanın bazı muntukaları ve Güney Amerika gibi nüfusca seyrek yerlerde acaba, sür'atli nüfus artışı gelişme için bir maniamı yoksa teşvik edici bir unsur mudur? Bu hususta iki düşünce istikameti vardır: Keynes'ci ve Ricardo'cu. Keynes'ci görüşü, ifade eden Prof. Hansen'e göre, nüfus artışı, pazarı genişletmek suretiyle, müteşebbislerin, hata ihtimallerini azaltmakta, sermayenin eskime müddetini uzatmakta ve böylece yatırımları teşvik ederek, iktisadî gelişmeyi kamçulamaktadır. Mamefih bu mülâhazalar, tasarrufları yüksek, yatırım mahreçleri dar iktisaden gelişmiş memleketlere kabili tabiktir. Yatırım imkânları geniş, tasarruf imkânları dar olan az gelişmiş memleketler için, Ricardo'cu düşünce daha çok kabili tabiktir.

Rikardocu görüş, nüfus artışının ücret seviyesini düşürmesi suretiyle, yatırımları teşvik ettiği merkezindedir. Az gelişmiş bir memlekette, tasarruflar ve yatırıma aktarılabilecek kaynakların teşekkülü ancak kapitalistler sayesinde mümkündür. İşçiler düşük gelirli oldukları için sermaye teşekkülüne iştirak edemezler; arazi sahipleri dünyanın her yerinde ödünç verenden çok ödünç alan kimselerdir. Artırdıkları paraları ise, gayri menkule yatırırlar. Kapitalistlerin yatırma yönelttikleri gelirlerini hacmini tayin olan unsur, ücret olarak işçilere ödediği masrafın hacmidir. Eğer bu masraf düşük ücretlerle kısılabılırsa, müteşebbisin yatırma aktaracağı kaynaklar çoğalacak ve iktisadî gelişme hızlanacaktır. Binaenaleyh nüfus artışı, ücret seviyesini düşürmek suretiyle iktisadî gelişmeye yardım edecektir.

Bununla beraber yatırımların bünyesinin de bu noktada ehemmiyeti vardır. Acaba müteşebbis yatırımların işbakımından kesif sanayi sahalarına, meselâ çok işçi kullanan az makina kullanan dokuma sanayiine yaparsa ne olacaktır? Bu yatırımların müstakbel gelişme için tesiri iyi olmayacaktır. XIX uncu asırda Amerika'da işçi darlığı Amerikan gelişmesi bakımından bir nimet olmuştur. Amerikan sanayii kıt olan işçiyi, ziraattan çekebilmek için, yüksek ücret ödemek zorunda kalmıştır. Yüksek ücret ödeyebilmek için de, işçi başına düşen verimi artıracak kesif sermaye yatırımlarına gitmiştir. Bu sebeple Amerikan ekonomisi daha başlangıçtan teknik bakımdan ileri, sermaye kesafeti yüksek bir seviyeye erişmiştir. Diğer taraftan bazı iktisatçıların, nüfus ve iş gücü bol olan az gelişmiş memleketlere, sermaye bakımından kesif istihsal metodları ve yatırımlar tavsiye ettikleri görülmektedir. Bu tavsiye o memlekete kısa vadeli bazı kazançlar temin edebilirdi, o memleketin uzun vadeli gelişme şanslarını tüketebilir. Çünkü teknik gelişme, kesif yatırımlar ve maki-nalaşma ile olur. Kesif ve komplike makineler, işçiyi teknik bakımdan terbiye eden en mühim vasıtalarıdır. Bu sebeple, işçi bakımından kesif veya zayıf bir yatırım hususunda az gelişmiş memleketler karşısında iki şık vardır. ya kısa vadeli menfaatları tercih edip uzun vadeli gelişme imkânlarını ihmal veyahut da aksi.

1957 YILINDA **2.000.000.000** TÜRKİYE LİRA TUTARINDA İKRAMİYELER BANKASI

İncelemeler

Basın Hürriyeti Tartışmasına Dair

Turhan FEYZİOĞLU

Basının görevi ve basın hürriyetinin sınırları hakkında hâlâ açık fikirlere ulaşamadığımız görülüyor.

Türkiyede basının, doğduğu günden beri, - pek kısa devreler hariç - hürriyete nasıl hasret kaldığını bu dergide belirtmeğe çalışmıştık. (Forum, sayı 40, Türk Basınının Kaderi).

Son günlerde, C. H. P. lideri İsmet İnönü'nün İzmir nutku ve Başbakanın basın toplantısında bu nutka verdiği cevap, milletimizin bu ezeli davasını yine ön plana geçirdi.

1954 ve 1956 kanunlarına yöneltilen ithamlardan biri şudur: suç sınırları son derece "seyyal" hale getirilmiş ve "suçun nerede başlayıp, nerede bittiğini" önceden tayine imkân kalmamıştır. Başbakan'a göre, bu müphemiyetin önüne geçilemez. Mesele New-York devletinin ceza kanununda da, böyle müphem tâbirlerle ifade edilmiş suçlar vardır Hakaret mefhumu "metre ve santimetre ile ölçülemez". "Suçun nerede başlayıp, nerede bittiği belli olmalıdır" sözü demagogik bir defiden ibarettir. Yine Başbakan'a göre New-York ceza kanununun 1340 ıncı maddesi, basın hürriyetini bizim kanunlarımız kadar şiddetli hükümlerle sınırlandırmıştır. Şeref ve haysiyetleri korumak için, bu hükümler zaruridir!.

Başbakanın, gerek Türkiyedeki durumu, gerek Amerikan mevzuatını değerlendirirken yanıldığı kanaatındayız Bu kanaatımızın bazı delillerini kısaca saydıktan sonra, Amerikan basınından bazı parçalar naklederek, orada basının siyasî tenkit hakkının ne kadar geniş olduğunu göstereceğiz.

1) Ne Türkiye'de, ne de A. B. D. de hiç bir hukukçu veya sağduyu sahibi suç sınırlarının "metre ve santimetre ile" tayinini talep etmeği hatırlından geçirmemiştir Fakat suçların hukuk tekniğine uygun olarak, hukuk doktrini ve mahkeme içtihatları ile manası açıkça anlaşılabilir tarzda tarifi kabildir.

2) Nitekim, bizzat Başbakan Adnan Menderes, 1946 da tek parti devri Matbuat Kanununun en göze batan maddelerinden biri olan 30. maddeyi şöyle tenkit etmişti: "Bunların ne kadar seyyal, ölçüye gelmez tâbirler olduğu meydandadır. 30 uncu maddedeki suç unsurları gibi... Suç unsurlarının böyle seyyal olması ve bunlar karşılığında bu kadar ağır cezalar konulması... tamamiyle korkutmak ve tenkidi asgariye indirmek maksadına matuftur"

Yine Menderes, 1946 daki Matbuat Kanunu tâdilleri müzakere edilirken, muhalefet mebusu sıfatıyla şu fikirleri serdetmişti:

"Millet ve memleket menfaatlerinin icabı, her şeyden önce Anayasanın, ruh ve manasına sadık kalmaktadır. Başka türlü

olursa, ihtelâf görüş zaviyelerine göre değişen umumî ve seyyal tâbirlerin mâna ve hudutlarını herkes bildiği gibi çizer... «Seyyal ve her yana çekilmeğe müsait ölçülerle hareket etmeği doğru bulmamaktayız».

3) Halbuki, 1956'de ihdas edilen yeni suçlarla kıyas edince, eski 30 uncu maddenin çok daha sarîh olduğu asla şüphe götürmez.

Forum okuyucuları, hele 1950 den önce veya sonra basın hürriyeti konusundaki ders ve seminerlerime katılmış olan sevgili öğrencilerim, burada tek parti devrinin Matbuat Kanununu savunmağa teşebbüs etmeyeceğimi çok iyi bilirler. Esasen "Türk Basınının Kaderi" başlıklı yazımda, basın mevzuatımızın geçirdiği seyir hakkındaki objektif kanaatlarımı açıklamıştım. 1950 den önce söylediğimi bugün de tekrar edeyim: 1931 tarihli Matbuat Kanunu'nun 30. maddesi, elâstik ve tenkid hürriyeti bakımından tehlikeli bir madde idi. Fakat geliniz, insafla ve peşin hükümlerden uzak olarak bir karşılaştırma yapalım. Bundan 26 yıl önce, 1931 de, Atatürk'ün Serbest Fırka tecrübesine son verip tek partili inkilâb rejimine döndüğü bir sırada 30. madde ihdas ettiği suç şu idi: «...kendilerine mevdu vazifenin ifasından dolayı, B. M. M. âzasından, İcra Vekilleri Heyetinden ve resmî heyetlerle devlet memurlarından biri veya bir kaç hakkında, isim ve madde gösterilmeyerek, müphem ve suizannı davet edecek mahiyette mütecavizâne yazı ve resimlerle T. B. M. M. sinin ve İcra Vekilleri Heyetinin ve resmî heyetlerle Devlet memurlarının veya bir kısmının şeref ve haysiyetini ihlâl etmek».

1946 da yapılan değişikliklerle, suç şu şekli aldı: «...sıfatlarından, memuriyet veya vazifelerinin ifasından dolayı B. M. M. si veya Bakanlar Kurulu veya resmî heyetler üyelerinden veya Devlet memurlarından ad zikretmiyerek bir veya bir kaçının veya hepsinin müphem ve suizannı davet edecek mahiyette mütecavizâne yazı ve resimlerle şeref ve haysiyetlerini ihlâl etmek».

Şimdi, 1954 tarihli kanunun, 1956 da bir kat daha ağırlaştırılan birinci maddesinin beşinci bendine göz atalım. Yalnız bu bent, bir kaç yeni suç ihdas etmiştir: "Kanunda tasrih edilen haller haricinde, resmî sıfatı haiz olanları küçük düşürmeği hedef tutan veya bunları aleyhine istihkar ve istihfaf hissi telkin edebilecek yahut müphem ve suizannı davet edebilecek neşriyatta bulunulması".

Bu maddenin yazılış tarzını, ceza hukukunun temel prensiplerinden olan ve Türk Ceza Kanununun birinci maddesinde yer alan şu hükmün ruh ve maksadıyla bağ-

daştırmak kolay değildir: "Kanunun sarîh olarak suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez".

Muhalefet mebusu Menderes'in "seyyal", «her tarafa çekilmeğe müsait». «tenkidi asgariye indirmeğe matuf» bulduğu suçlarla karşılaştırılınca, yeni kanununun daha seyyal hükümler taşıdığı derhal anlaşılabilir mi?.. Yeni kanunla, «Resmî sıfatı haiz olanlar aleyhine müphem ve suizannı davet edebilecek neşriyatta bulunulması» başlı başına bir suç haline getirilmiştir.

Tek parti devri kanunundaki neşriyatın «mütecavizâne» olması şartı yeni maddede yoktur; «şeref ve haysiyeti ihlâl» kelimeleri yoktur; ayrıca, «suizannı davet edecek» sözü «suizannı davet edebilecek» haline getirilerek maddeye daha geniş, daha umumî, daha seyyal, daha elâstik bir mahiyet verilmiştir. Dahası var. Eski 30. maddede, suçun «resmî sıfatı haiz olanlar» aleyhine işlenmesi yetmez; ancak mağdurların resmî sıfatlarından ve vazifelerinin ifasından dolayı yapılan neşriyat eski 30. maddenin şümülüne girer. 1956 kanunu ise, eski 30. maddenin «suçun zarurî şartlarından biri olarak saydığı bu unsurun ağırlatıcı sebep saymıştır. (1)

4) Bundan başka yeni kanunlarımızın çok daha "seyyal" suçlar karşılığında derpiş ettiği hapis cezaları, eski kanundakinden kat kat ağırdır. Para cezaları, ise, kıyas kabul etmeyecek derecede daha yüksektir.

Gerçekten, 1931 tarihli Matbuat Kanununa göre, yukarıda naklettiğimiz suçun cezası 3 aydan 6 aya kadar haptist. Verilecek ceza 6 ayı geçemeyeceğine göre, tecili de kabildi.

Maddenin sonradan aldığı en ağır şekle göre, yalnız T. B. M. M. ve Bakanlar Kurulu mensupları aleyhine işlenen suçlar için asgarî hâd 6 a y a, a z a m î hâd 2 seneye çıkarıldı. Para cezası ise 100 liradan 500 liraya kadar ağır para cezası olarak tesbit edildi.

Suç diğer resmî heyetler üyeleri ve devlet memurları aleyhine işlenmiş olursa, cezası 3 aydan bir seneye kadar hapis ve 50 liradan 200 liraya kadar ağır para cezası idi. Bilindiği gibi, 30. madde, demokrasiye aykırı sayılarak, 5680 sayılı Basın Kanunu ile tamamen kaldırıldı.

Şimdi, 1956 da yeniden ve çok daha elâstik ve seyyal bir ifade ile ihdas edilen yukarıdaki suç için, 6732 sayılı kanunun derpiş ettiği cezanın asgarî haddine bakalım: 1 sene. Tecil imkânı bu suretle ortadan kalkmaktadır. Azamî hâd 3 senedir. Dahası var, suçun «resmî sıfatı haiz olanlar aleyhinde sıfat ve hizmetlerinden dolayı işlenmesi» sebebiyle ceza üçte birden yarıya kadar artırılır. Bu da hesaba katılırsa, asgarî hâd 16 aydır. Azamî hâd ise dört buçuk yıl (54 ay) dir.

Para cezası ise, 3.000 liradan 10.000 liraya kadar ağır para cezasıdır. 6732 sayılı kanunun 5. ci maddesine göre, asıl mesulter hakkında tayin edilecek para cezasının 10 misli (30.000 liradan 100.000 liraya kadar para cezası), mevkute sahibine veya nâşire ödetilir.

6732 sayılı kanunun 3. maddesinde, «maksadı mahsusla müstenid neşriyat» tâbiri gibi, yukarıda gösterilen ifadelerden daha seyyal ve müphem tâbirler de vardır. Üçüncü maddedeki pek seyyal ve şümullü suçları işleyenler, 1 yıldan 3 yıla kadar

hapis ve 10.000 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası ile cezalandırılır. Kanunun beşinci maddesine göre, bu gibi hallerde, gazete ve dergi sahibinin veya nâşirin ödeyeceği para cezasının asgarî haddi yukardakinin 10 mislidir: yani en az 100.000 liradır.

5) İsmet İnönü'nün, İzmir nutkundaki «basın suçlarının hududu sarıh ve vâzih olarak tesbit edilmelidir» yolundaki talebine karşılık Başbakan, bu hududun «nutukta istenildiği gibi sarıh ve vâzih olarak tesbiti hiç bir devirde mümkün olmamıştır, olamayacaktır da.» diyor (Zafer, 13.3. 1957, sayfa 4, sütun 3). Ve hatta, şu cümleyi sarfediyor: «Nereden başlayıp, nerede bittiği belli olmaz diye demagojik bir defin cazibesine kapılmanın ârazı görülüyor» (aynı gazete, aynı sütun). Başbakan, bu görüşünü isbat yolunda, A. B. D. leri New-York eyaleti Ceza Kanunu'ndan bir de misal getiriyor.

Başbakanın misal olarak gösterdiği A. B. D' de, ceza kanunlarının sarıh olması, bir «Anayasaya Uygunluk» şartıdır. (2) Amerika'da «suçun nerede başlayıp, nerede bittiği belli olmalıdır» sözünün demagojik bir iddiadan ibaret sayılmadığı muhakkaktır. Aksine, hem de New-York Ceza Kanununun basın hürriyeti ile ilgili bir bölümünü Anayasaya aykırı sayan ve hükümsüz hale getiren bir kararında, A. B. D. Yüksek Mahkemesi, şöyle demektedir: «New-York Ceza Kanununun ihdas ettiği bu suç o derece müphemdir ki, ne sanık için, ne de kanunu tatbik edecek olan adli makamlar için meşru yayınların nerede bittiğini ve yasak yayınların nerede başladığını kestirmek kabil değildir» (Winters ile New-York Dev'eti arasındaki davada verilen karar, 333 U. S. 507, 1948). (3).

6) Başbakanın, New-York Devleti Ceza Kanununu örnek olarak gösterirken unuttuğu bazı önemli noktalar vardır: A. B. D. de hâkimler siyasi makam sahipleri tarafından emekliye sevkedilemezler Basın davalarında jüri vardır. İsbat hakkı geniş ölçüde mevcuttur. Nihayet, bahis konusu edilen madde de dahil olmak üzere, kanunlar iktidar ricalinin şeref, haysiyet ve itibarını hususî bir himayeye mazhar kılacak şekilde kaleme alınmamıştır. **Bütün vatandaşların şeref ve haysiyetlerini korumak** maksadını güder. Gerçi, demokrat memleketlerde, «resmî sıfatı haiz olanlar», basın karşısında öteki vatandaşlardan farklı durumdadırlar; fakat bu fark onların hususî bir himayeye kavuşması şeklinde değil, tam aksi şekilde ortaya çıkar. Âme hâya tına karışanlar, basın tarafından çok daha sıkı bir murakabeye tâbi tutulurlar.

Basın, **âmmevi ilgilendiren hususlarda**, tenkit ve murakabe selâhiyetini en geniş ölçüde haizdir. «**Âmmeyi ilgilendiren hususlar**» tâbiri içine, bütün devlet ve resmî müessese faaliyetleri, bunların memur ve müstahdemleri, hayır cemiyetleri, dinî teşekküller ve bu gibi yerlerde çalışanlar girdiği gibi, âme hayatına karışan bircüm le şahıslar (meselâ her hangi bir seçimde aday olanlar, aktörler, sporcular, resmî müesseselerle iş yapan müteahhitler v.s.) girer.

Amerika Birleşik Devletlerindeki mevzuatı öne sürerek, yeni basın kanunlarımızı benzer hükümlerin orada da mer' olduğunu göstermek gayretinin yersizliğini en inandırıcı şekilde isbat edecek olan delil, **Amerikan basınının yayımlarıdır.** Aşağıda-

ki yazıları, günlük Amerikan gazetelerinden ve bazı parti yayınlarından - fazla araştırmaya lüzüm görmeksizin - seçmiş bulunuyoruz. Okuyucularımız, Amerikan demokrasisinde, resmî sıfatı haiz olanların nasıl serbestçe tenkit edildiklerini bu misallerde açıkça görecektir.

Meselâ Başkan Yardımcısı ve Senato Başkanı Nixon hakkında yazılanlardan - bunların Amerikan basınında görülen en şiddetli yazılar olmadığını belirterek - bir kaç örnek nakledeyim: (4).

«Nixon amansız bir partizandır. Halkı birbirine düşüren ve münasebetleri sertleş-tiren bir politikacıdır... Memleketin Amerika Birleşik Devletleri Başkanında bulunmasını haklı olarak beklediği vicdanî endişelerden mahrum bir insandır.» (Dünyaca tanınmış Amerikan gazetecisi Walter Lipmann'ın bir yazısından).

Başka bir örnek: «Mr. Nixon'un bu seviyeye kadar inmesi dürüstlük ve prensipten mahrum oluşunun yeni bir delilidir. Kendisi oportünist bir yol tuttuğunu daha önce de belli etmişti. Senatör olarak bazı kimselerden topladığı «seçim masrafları fonu» ile ilgili televizyon konuşması bunun bir işaretiydi.» (Dayton Daily News'dan).

Bir gazete de, Başkan Yardımcısı hakkında şunları yazmıştı: «Nixon'u inceledikten sonra, kendi kendimize şu suali sormak mecburiyetini duyuyoruz. Cumhuriyetçi Partinin ve bizzat Richard M. Nixon'un menfaatlerinden başka, bu zatın gerçekten bağlı olduğu hangi gaye vardır?» (New Orleans Item'den).

Atlanta Constitution yazarlarından Ralph McGill'e göre: «Nixon, bir çok insanlar nazarında, televizyon programlarında bir takım eşyaların reklamını yapan yumuşak ve ikna edici reklâmcılardan farksızdır. Bir çokları, siyasi mücadelede kullandığı ölçsüz usullerden dolayı huzursuzluk duyar. Bazılarına göre, o, bütün kestirme yollar-dan geçmeğe ve şahsî ikbali için ezilmesi gereken herkesi ezmeğe hazır muhteris bir insandır».

Washington Daily News'da, New-York Post'da ve daha birçok gazetelerde, Başkan Yardımcısı Nixon hakkında, en az bunlar kadar ağır nice yazılar çıkmış ve hiç biri takibata yol açmamıştır. Son Amerikan seçimleri sırasında, Demokrat Parti Millî Komitesi, Nixon'a dair en ağır yazıları ve ithamları tekrar tekrar yayımlayarak seçim propagandasında bol bol kullanmıştır. İşte bir misal:

«Kendi maksatlarına uygun düşerse, Nixon derhal devlet adamı kılığına bürünü verir; fakat tecrübe göstermiştir ki, partizanlık gerektirdiği anda, bu kılıktan kolayca çıkabilir. Evvelce savunduğu fikrin tam aksini savunur» (The 1956 Democratic Fact Book, s. 18).

Şimdi son yıllarda, Amerikan dış politikasının idare ediliş tarzı ile ilgili olarak, Amerikan basınında çıkan ağır - ve bizce insafsız - ithamlardan bir kısmını, tenkid hürriyetinin derecesi hakkında bir fikir vermek üzere, nakledeyim:

«Başkan Eisenhower, Başkan Yardımcısı Nixon ve Dış İşleri Bakanı Foster Dulles tarafından yapılan beyanları birbirine eklerseniz, bunların yekünü blöf, kuru güdültü, boş iddia ve tenakurdur» (Chicago Daily News, 1954).

«Bay Dulles Amerikan milletini uyardırmak istemiyor. Onu koma halinde tutmak istiyor» (Chicago Tribune, 1956).

Muhalif gazeteler, Başkan Eisenhower'in devlet işleriyle ilgilenecek yerde kendi

eğlence ve istirahatine baktığını, Amerikanın her an harp tehlikesiyle karşı karşıya olduğu kritik anlarda bile Augusta'daki klubünde kimlerle kaç saat golf oynadığını veya ne kadar tatlı su balığı avladığını, yüzlerce defa yazmışlardır (Bk. meselâ, **Is the President Doing his Job** — Başkan Görevini Yapmakta mıdır? başlıklı propaganda broşürü, Washington, Amerikan Demokrat Partisi yayınlarından 1956).

Muhalif basında Devlet Başkanı ve başka Devlet ricali hakkında daha ağır ithamlara da rastlanır. İşte bir kaç misal: «Eisenhower'in başka kilit mevkilerine getirdiği adamların çoğu hususî menfaatlerin temsilcisi olup, yürütmekle mükellef oldukları programları baltalayan kimselerdir».

«Eisenhower'in içtimâî hayatında temas ettiği insanlar arasında büyük iş adamları başta gelir. İki yıl içinde Beyaz Saraya yemeğe davet ettiği 555 simadan 294'ü büyük iş adamlarıdır.»

Eisenhower'e yakınlığı olan iş adamlarından bazılarının, kendilerine ve yakınlarına büyük menfaatler sağladıkları yolunda, inanılmayacak derecede ağır ithamlar, açıkça yazılabilmektedir. (Meselâ, **The 1956 Democratic Fact Book** adı altında **Muhalefet Partisi Merkez Komitesi** tarafından yayınlanan kitabın 11. ve 72. sayfalarında, Başkan Eisenhower'in dostu Ellis Slater'in nüfuz ticareti yaptığını ima eden satırlar). Bütün bu ithamlar, çok ağır ve asılsız olsalar bile, derhal basın hürriyetini kısmak, yazarları hapse atmak bunları resmî broşürlerinde yayan muhalif partiyi tazyik etmek için bahane olarak kullanılmamıştır.

Siyasî partilerin kongrelerinde ve seçim kampanyaları sırasında yapılan tenkitlerin şiddeti hakkında bir fikir edinmek için, Muhalefet Partisinin, geçen yaz yapılan Büyük Kongresine, Tennessee Valisi Clement tarafından söylenen nutka göz atalım. Başka Amerikan gazetelerinde, bu arada Başbakanın zikrettiği New-York Ceza Kanununa tâbi olan **New-York Times**'in 14 Ağustos 1956 tarihli nüshasında aynen yayınlanmış olan bu nutukta, Bütçe Dairesi ile Boston'lu bir banker arasındaki çapraşık işlere dair imalar vardır. **Hatta, iktidar partisi, bir «imtiyaz ve yağma partisi»** (a party of privilege and pillage) olarak vasıflandırılmıştır.

Aynı tarihli gazeteden naklettiğimiz şu cümleler, Amerikada basın hürriyeti ve söz hürriyeti sınırlarının hiç de resmî şahsiyetleri tenkiden koruyacak şekilde çizilmediğini açıkça gösterir:

«...Büyük Britanya Başbakanı çok acele bir mesaj gönderir. Aradan iki hafta geçtiği halde, bizim Başkan bu mesajın mevcudiyetinden haberdar değildir.»

«...Hiç şüphesiz Amerikan diplomasi tarihinin en büyük güdüksüz mermisi olan John Foster Dulles...»

«...Şu anda Amerika muazzam bir mahkeme salonudur. Seçmenler jüriyi teşkil ediyor. Sanık, Amerika Cumhuriyetçi Partisidir. Daha doğrusu Dwight David Eisenhower ile Richard Milhous Nixon'un kurdukları hükümettir. Suç ortakları, tarihin ilk milyonerler kabinesini teşkil eden hükümet üyeleridir.»

«...Demokrasiye yürekten bağlı olan, hükümet işlerinde ahlaklılık, temizlik, dürüstlük peşinde koşan Amerikan milletine hitab ediyor ve yekvücut olarak ayağa kalkıp, hükümeti ele geçirmiş olan sarrafları yere sermesini millettten bekliyoruz.»

«Bütün bir milletin refahını, bir imti-

yazılı grubunun kazançlarıyla ölçemezsiniz" v.s., v.s.,

Üstelik, bütün bunların serbestçe söylenip, radyo ve televizyonla yayıldığı, gazete telerinde neşredildiği bir memlekette, muhalefet yine de şöyle bir şikâyetle bulunabilmektedir:

"Şimdi Washington'da iktidarı elde tutan hükümetin işleri ve faaliyetleri üstüne bir gizlilik perdesi çekilmiştir; o derecede ki, hür bir milletin ve hür bir basın meşru murakabe hakları, makul bir sebep mevcut olmaksızın, inkâr edilmektedir" (Clement'in nutkun'dan, 14 Ağustos 1956 tarihli N. Y. Times).

Önemli olan şu ki, yukardaki sert tenkitlerle yan yana, aynı nutukta yer alan bu şikâyetten dolayı, bir devlet adamı çıkıp muhalefet partisini veya liderlerinden birini "anarşi" istemekle suçlandırmamıştır.

Bir misal daha verelim:

Amerikan Demokrat Partisinin son Büyük Kongresi Chicago'da yapılmıştı. Eski Başkan Truman kongre devaminca, Stevenson'a karşı Harriman'ı tutmuştu. "Chicago Sun - Times", Truman'ın bu hareketini şiddetle tenkid eden bir başyazı yayınladı. Bu başyazıda, Truman'ın devlet başkanlığı yaptığı devrin «hatalarla, beceriksizlikle ve vizyon kırk skandalları» ile dolu olduğu belirtiliyordu.

Truman gazeteyi dava mı etti? Hayır. Öğle yemeğini muharrirle birlikte yemek üzere gazetenin idarehanesine gitti. Bu hareketini gazetecilere izah ederken, neşreyle ve şakacı bir tavırla gülerken, şöyle diyordu: «Başyazılarından dolayı Chicago Sun - Times'in editörlerini tebrik etmek istedim. Fevkalâde güzel bir başyazı. Zaten onlar ne zaman benden yana olsalar, bir hata yaptığımı anlarım!» (14 Ağustos 1956 tarihli New-York Times'dan). İşte tahammül lü ve basın hürriyetine inanmış bir devlet adamına yakışan bir hareket tarzı.

Yukarda, Amerikan neşriyatından naklettiğimiz bir kaç örnek, elbette o memlekette politikacıların son derece düşük karakterde insanlar olduğunu göstermez. Sadece şunu isbat eder: Amerikan milleti ve devlet adamları, politika hayatının, gerçekten memleket için çok tehlikeli suiistimallere sahne olmaması, iktidarın tereddit etmemesi için - bazı insafsız hücumlar da dahil olmak üzere - basının tenkitlerine tahammül etmek gerektiğini idrak etmişlerdir.

Bu hakikati, bir D. P. mebusu, 14 Mayıs 1950 nin heyecanı içinde kabul edilen ve tarihimizin en demokratik Basın Kanunu olan 5680 sayılı kanunun müzakeresi sırasında, ne güzel ifade etmişti: "Arkadaşlar, matbuat hürriyetinden korkan insanlar vardır. Bunlara Fransanın meşhur siyaset ve politika adamı Thiers'in bir sözü ile cevap vereceğim. Thiers diyor ki, "Matbuat hürriyeti suiistimal edilebilir, bundan mahzurlar doğar. Fakat, ben hürriyetin suiistimalinden doğan mahzurları hürriyet-sizliğin suiistimalinden doğan mahzurlara daima tercih ederim. Bir memleketin, namuslu, fakat matbuatın hücumlarıyla telvis edilen insanlar tarafından idaresini, namussuz, fakat baskı yüzünden efkârı umumiye namuslu olarak tanıtılan insanlar tarafından idaresine de yine tercih ederim." (Alkışlar). (T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 14.7.1950, s. 728).

Eski Matbuat kanunu'nun 30. maddesini kaldıran tasarımı T. B. M. M. ne sunar-ken, I. Menderes Hükümeti "yurtta hüküm

süren ve gelişmekte olan demokratik ruh ve görüşten ilham" aldığını söylüyordu. (Gerekçe, s. 2).

T. B. M. M. deki müzakereler sırasında, bir D. P. milletvekili eski 30. madde için şöyle diyordu: "Bir otuzuncu madde vardı ki, hukuk ve adalet fikri namına bize hicap veren bir baskı maddesi idi. "İsim ve madde zikretmeden şüphe ve suizanni tevhit eden neşriyat" tâbirleriyle elâstiki bir suç ihdas edilmişti. Yeni tasarıda bütün bunların hepsi kaldırıldı." (Tutanak Dergisi, 14.7.1950, s. 728).

Şimdi D. Partiyeye düşen bir vazife vardır: Samimi bir "nefis murakabesi" yapmak ve kendi prensiplerinden ne kadar uzaklaştığını sükûnetle ölçmek. Bu nefis murakabesi neticesinde, yukarda izah edildiği gibi, 1954 de ve 1956 da ihdas edilen yeni suçların, eski 30. maddeden çok daha "elâstiki" bir şekilde tarif edildiği ve cezalarının da tek parti devrindeki ile kıyas edilemeyecek derecede şiddetli olduğu hakikatini,

hiçbir aydın D. P. li reddetmeyecektir.

Yanlış adımların geri alınması için çalışmak, hem memleketeye karşı bir vatansızlık borcudur; hem de alını açık insanlara hiçbir şey kaybettirmeyecek, aksine serref kazandıracak bir harekettir.

(1) 6334 sayılı kanunun 6732 sayılı kanunla değişen 1. maddesi, son fıkrası.

(2) Bk. Willoughby, Principles of the Constitutional Law of the United States. N. York. 1935, S. 745 — 746; L. Laferriere, Manuel de Droit Constitutionnel, Paris, 1947, s. 324; Turhan Feyzioğlu, Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazaf Murakabesi, S. B. F. yayını 1951, Ankara, s. 214 ve devamı.

(3) Bk. Political and Civil Rights in the United States. New-York 1952, s. 617).

(4) Amerikan Demokrat Partisi Millî Komitesi tarafından yayınlanan «Nixon» aleyhindeki broşürden ve «The 1956 Democratic Fact Book» adlı kitaptan...

Millî Kaynakların Kullanılışı

Aydın YALÇIN

1957 yılı Bütçe Encümeni mazbatasında, daha evvelki yıllarda bulamadığımız bazı ilmi tahlil teşebbüslerine rastlamaktayız. Bunlardan en ciddisi ve dikkati çeken, millî gelir ve masraf hesaplarının karşılaştırılıp, millî kaynakların muhtelif maksatlar arasında dağılımını tahlil eden kısımdır.

(1957 yılı Bütçe Kanunu Lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası s. 358-359).

Bu tahlil bir çok bakımlardan üzerinde durulmaya değer. Meselâ aşağıdaki tablo, bize millî gelirimiz (yahut hasıla) ve dış âlemden temin ettiğimiz kaynaklarla elde mevcut kullanılabilir kaynaklar toplamını vermekte ve bundan hususî istihlâk, devlet istihlâki (devletin cari masraflar için

da takriben 10 milyarlık bir artış göstermekte ve bu artışın 2 milyar kadarının yatırım, 1 milyarının devlet masraflarına, 7 milyarının da hususî istihlâke gittiğini ifade etmektedir. Millî kaynaklarımıza, ithalât fazlamızı finanse eden dış yardımlar, istikrazlar v.s. şeklinde yapılan ilâveler de, 1952 yılından itibaren çok kabarmış senede yarım milyar liraya yaklaşmıştır. Yatırımlar kaynaklar toplamı içinde gittikçe yükselen bir nisbete ulaşmıştır. 1950'de % 9.5 olduğu halde, 1955'de % 14.5'e çıkmıştır.

Mecmu kaynaklardaki yıllık artışları ve bunların kullanılış sahalarını gösteren aşağıdaki tabloya bakacak olursak şöyle bir manzara ile karşılaşırız: Yıllan yıla

Mecmu kaynaklar ve kullanılışı (Milyon Lira)

Kaynaklar	1950	1951	1952	1953	1954	1955
1 — G. S. Millî Hasıla	10.384	12.271	14.321	16.821	17.115	20.559
2 — Dış âlemden ilâve	74	241	530	443	498	548
3 — Kaynaklar toplamı	10.458	12.512	14.851	17.264	17.613	21.107
Kullanılış						
1 — Hususî istihlâk	7.996	9.737	10.419	13.325	13.148	15.671
2 — Amme istihlâki	1.466	1.501	1.606	1.806	1.929	2.374
3 — Yatırımlar	997	1.274	1.825	2.132	2.535	3.062
4 — Yatırımların G. S. Millî Hasılaya nisbeti (%)	9.5	10.2	12.3	12.4	14.4	14.5

eşya ve hizmet mubayaaları) ve yatırımların nasıl pay aldığı göstermektedir.

Yukarıki tablo bize 1950 yılından itibaren cari fiatlarla gayri safi millî hasılamız

mecmu kaynaklarda görülen artışlardan istihlâkin aldığı pay % 85-72 arasında değişmektedir. Bu nisbet 1952'de % 72'ye düşmüşse de ertesi yıl % 79'a çıkmıştır. Buna

Yıllık Artışlar (Milyon Lira)

	1950	1951	1952	1953	1954	1955
Mecmu kaynaklar	—	2.054	2.339	2.413	349	3.494
Kullanılış :						
Hususî istihlâk	—	1.742	1.682	1.903	—1.77	2.523
Amme istihlâki	—	35	106	199	124	445
Yatırımlar	—	277	551	307	403	527
Mecmu kaynaklara Nisbeti (%)						
H. istihlâk	—	85	72	79	—51	72
A. İstihlâki	—	2	4	8	35	13
Yatırımlar	—	13	24	13	115	15

marjinal istihlâk temayülü denmektedir. 1954 yılında oldukça garip bir durum göze arpmaktadır. O da bu yıl içinde istihlâkin, vecmu kaynaklarda meydana gelen artışın yarısı nisbetinde düşmüş olmasıdır. (Hakikaten 1954 yılında kötü giden mahsul durumu millî kaynaklara yapılan yıllık ilâveyi azaltmıştı. Yaptığımız tahlil hep cari fiyat seviyesiyle kıymetlendirilen kemiyetler üzerine olduğu için, 1954 yılında reel gelirler % 10 kadar düştüğü halde, nominal kıymetlerde cüz'î bir artış görülmektedir.) Bunun sebebi 1954 yılında reel gelir düştüğü halde, devletin masraf politikasıyla, iş aâleminin yatırım politikasının, sanki gelirlerde eskisine nazaran bir değişiklik olmayacakmışçasına yüksek seviyede harcama itiyadına devam etmeleridir. Bu harcamalar yüzünden efektif talep yükselmiş, mal ve hizmetler pahalılaşmış; bu sebeple gayri safî millî hasılanın kaymeti de, fiatlar arttığı için artmıştır. Artan fiatlar dolayısıyla hususî müstehlikin sarfiyatı kısılmış ve bu sebeple 1954 yılında hususî istihlâk talebi azalmıştır. 1954'de hızlanan fiat artışları 1955 yılında da devam etmiştir. Bu sebeple müstehlikler istihlâk taleplerini kısı-

tmış olmakla beraber, artan kaynakların gene de % 72'sini kendilerine çevirmeye muvaffak olmuşlardır. 1954 yılının ani ve sür'atli fiat yükselmesine mukabil, aynı sene içinde müstehlik gelirinin aynı tempoda artması, o yılın istihlâkini çok kıstığı halde, aynı şey 1955 te görülmemektedir. 1955' nominal gelirler, fiat yükseliş temposuna yetismeye çalışmış olmalıki, enflasyonun devamına rağmen, müstehlikler, toplun kaynakların % 72'sine sahip çıkabilmişlerdir.

Yatırımların mecmu kaynaklardan aldığı nisbet, 1954 yılının anormal bünyesi, istisna edilecek olursa, okadar parlak değildir. Bu nisbet 1951 yılında % 13,5 olduğu halde, 1952'de % 23,6'ya çıkmış, 1953'de % 12,7'ye düşmüştür. Bütün gayret, teşvik ve gürültülere rağmen 1955'de yatırımlar kaynaklardaki artışın ancak % 15'ini alabilmiştir. Bu bize «enflasyonla kalkınma olmaz!» dendiği zaman anlatılmak istenen fikri izaha yardım etmektedir.

Hakikaten enflasyon arttıkça, fiat yükselmesi gelirleri, gelirler istihlâkı artırmaktadır. Millî kaynakların hacmini hesaba katmadan girilen yatırımlar, fiatları artırmakta artan fiat seviyesiyle hesaplanan millî

hasıladan yatırımların aldığı payın nisbeti ise, başlangıçta sanıldığı kadar artmamaktadır. Hele enflasyon bir miktar daha ilerlemiş olursa, sermaye teşekkülü adını verdığımız, millî hasıladan yatırımlara ayrılan pay nisbeti gittikçe düşmektedir. Enflasyonla yatırımları finanse etmek isteyen bazı Asya memleketleriyle, bazı güney Amerika memleketlerinde bu hâl müşahade edilmiştir. Bizde 1954 yılı enflasyonun şiddetli ilk yılı olduğu için, yatırımlar lehine ve istihlâk aleyhine olarak kaynakları tevzi etmiştir. Yani iktisatta «mecburî tasarruf» adı verilen bir tesir icra etmiştir. Bu tesir, dünyanın enflasyonu denemiş her memleketinde olduğu gibi muvakkat kalmış, enflasyon ilerledikçe, sermaye teşekkülü veterisi zayıflamıştır. 1956 yılı bu bakımdan çok ilgi çekici olacaktır. Keza enflasyon yatırımların bünyesinde de bazı zararlı tevzi şekillerine münce olmuştur. Gayri menkule yatırım kesafet kazanmış ve müstahsil yatırımlar aleyhine bir durum baş göstermiştir. Bizim istatistiklerimiz de bunu tayid etmektedir. Bu sonuncu noktayı başka bir yazıda inceliyeceğiz.

İktisadî Kalkımanın Sebep ve Neticeleri

Gerson J. ÖZEL

Sayın Osman Okyar'ın, Cumhuriyet Gazetesinde, iktisadî kalkınma mevzuunda yazmış olduğu seri halindeki makalelerini zevkle ve alâka ile takip etmekteyiz.

Memleketimizdeki iktisadî gidişin ilmi ışık altında tetkiki ve bu mevzuda karşılıklı fikir teatisi ve münakaşa zemini hazırlamak gibi, faydası inkâr kabul etmez bir devrenin açılması sağlayacak olan böyle yazıların, iktisat sahasında ihtisas kesbetmiş olan alâkadarların, daha geniş çapta iştirak etmeleri arzu edilir.

Sayın Osman Okyar'ın, bu mevzuda fikir ve münakaşa mevzuu açmakla, yalnız fikirleriyle değil, bunu teşvik ve ileri atmış olması bakımından dahi faydalı olmuştur.

İktisadî duraklamanın sebepleri ismi altında Cumhuriyet Gazetesinin 3 Şubat 1957 tarihinde yazmış olduğu makaleyi okuduktan sonra, iktisadî bahislerde kendisi kadar ihtisas sahibi olmamakla beraber, bu husustaki fikirlerimizi açıklamağa karar verdik.

Anlayabildiğimiz kadar, makalede, iktisadî kalkınmanın iki devresinden bahsedilmektedir. Birincisi, 1948-1953 devresi ki bunda, Kore Harbinin konjüktürü ile tabiat hâdiselerinin lutuflarıyla - ki bunlara irademiz dışında kalan hâdiseler denmektedir - mustakâr bir malî politikanın da tesiriyle kalkınma vukubulmuş; 1954 senesinden bu yana da tabiatın kötü şartları ile iktisat politikasının düzensizliği bu kalkınmanın duraklamasına sebep olmuştur. Amerikan iktisadî yardımı de her iki devre de ayrı olduğundan bunun tesiri aynı olmuştur.

Bu neticeye varmak için makale sahibi, hadiseleri, irademiz dışında kalan hâdiselerle, irademizle değişmesi mümkün hâdiseler olarak iki grup iktisadî hâdiseye ayırıyor ve 1948-1953 kalkınmasını bu ilâle itibariyle her iki grup hâdisenin lehimize tecellisiyle kalkınmanın vukubulduğunu açıklıyor. Diğer taraftan da aynı hâdiseler menfi tesirler yapmakla 1954 ve sonraki devre içinde kalkınmamızın duraklamasına sebep oluyor.

Esas mevzuu temas etmeden evvel aklımıza gelen bir çok sualleri sıralamak istiyoruz.

Evvelâ niçin 1948 tarihinden itibaren iktisadî kalkınma bir vakta olarak alınıyor da bizzat iktisadî kalkınmanın mevcut olup olmadığı inceleniyor? İktisadî kalkınmadan kasit nedir? Normal ve ileriye doğru giden bir ekonomi düzeninin fevkinde hamle ile ilerliyen bir ekonominin meydana getirdiği hâdiseler midir? İktisadî kalkınmaya hareket mebedi olarak niçin 1948 senesi seçilmiştir? Bununla acaba, 1948 senesine kadar iktisadiyatımızın tamamıyla durgun, muattal, yerinde sayan bir şekilde olduğunu mu söylenmek istiyor? İktisadî kalkınmamızın, «İktisadî kalkınma» tâbiri ekonomi literatürümüzde görülmeye başladığındanberi, bu tâbirin ortaya atılmasıyla mı başlamıştır? Makalelerde bunları aydınlatacak fikirler bulamadık. Bizce daha evvel bunları ortaya atılması ve münakaşa edilmesi, gerekir. Bunları bertaraf ederek kalkınmayı bir vakta olarak alalım ve fikirlerimizi açıklamağa

gayret edelim.

İktisadî hâdiseler bir sürü, birbirini takip eden, sebep ve neticeleri itibariyle birbirleriyle sıkıca bağlı bir çok hâdiselerin zaman içinde ve mekân sathinde yayılması ve devamlı bir dinamizm içindedir. Bu itibarla kesin hatlar çizmek, bu tarihten itibaren bu oldu, o tarihten sonra da şöyle oldu; demek bizce metod bakımından doğru bir görüş olmasa gerek. Zira o tarihe kadar bir sürü iktisadî hâdiseler o zaman vukua geldiğini kabul ettiğimiz hâdiseyi hazırlamış yani buna sebep olmuşlardır. Buna göre iktisadî kalkınma bir netice, onu hazırlayan hâdiseler de birer sebeptir. Ve evvelce cereyan etmiş olan bu hâdiseler, iktisadî kalkınmayı hazırlayan hâdiseler olarak takdir ve ona göre mütalâa edilmek icabeder.

İktisadî hâdiselerin çok çeşitli tesirler altında bulunduğu bir hakikattir. Tabiat hâdiselerinin, umumi dünya politikasında cereyan eden bazı hâdiselerin millî ekonomilere tesir etmesi her zaman mümkündür. Ancak irademiz dışında cereyan eden hâdiseler olarak mütalâa edilen bu hâdiselerin, millî ekonomiyi kendi başına kalkınmaya veya duraklamaya götürmesini kabul etmek de doğru değildir. Bu gayri iradî hâdiseleri, esas sebep değil, millî ekonomi istikâmetine tesir eden arizî sebepler olarak mütalâa etmek icabeder. Millî ekonomi istikâmetini tayin edecek yalnız iradî hâdiseler, plân ve program olmak icabeder.

Demek istiyoruz ki muayyen bir plân ve programla tâyin ve tesbit edilmiş bulunan bir iktisadî politika tatbik edilirken gayri iradî hâdiseler bu esas istikâmet üzerinde müessir olabilirler, fakat tesirleri arizidir, muvakkattir, esas istikâmeti değiştirecek vüs'at ve cesamette olmaları pek enderdir. Bu itibarla, 1948-1953 devresi arasında bir iktisadî plân mevzuubahis ol-duysa ve mevcut idiyse bu hadiseler, plânın tatbikatı üzerinde müsbet bir tesir yapmış olabilirler; 1954 senesinden sonra arzulan-an şekilde cereyan etmiyen bu hâdiselerin menfi tesir yapması mevzuubahis ise de yine memleket ekonomisinin bu belirli plân mu-cubince daima kalkınmaya doğru yöneltmiş olması, kalkınma ve duraklama gibi devrelerin ayrılmasını icabettirmez.

Bu fikrin başka bir cepheden de mütalâası mümkündür.

1948-1953 senelerinde meydana gelen lutufkâr tabiat hâdiseleri memlekete bol mahsul getirmiştir. Aynı seneler zarfında Kore Harbinin devam etmesi memleketimizde istihsal edilen bir çok maddelere ve tesadüfen o senelerde bol miktarda bu maddelere karşı geniş, o zamana kadar alışılmamış fiatlarla bir talebin meydana gelmesine sebep olmuştur. Talebin arza nispetle fazlaşması memleketimizde bir bolluk ve muazzam bir gelir sağlamıştır. Bu ise millî gelirimizi arttırmış ve bu keyfiyet bir kalkınma olarak kabul edilmiştir. Şimdi bu neticeyi şöyle mütalâa edelim. Bol mahsul senelerinde Kore Harbi olmasaydı vaziyet ne olurdu? İktisat ilminin muayyen kaideleri buna sarîh bir cevap verebilir. Mallarımız dünya piyasalarına uygun olduğu müddetçe belki ihraç edilebilecek, bu fiatların üstünde olduğu müddetçe elimizde kalacaktı. Ve o zaman hükümet te her iki şekilde bu mahsulü değerlendirmeğe, ihracına çalışacaktı. O zaman görülen yüksek ihraç fiatları olmayacağı gibi mahsulün bolluğu fiatlarda bir düşmeyi dahi muhtemel kılacak ve müstahsilin malını hakiki fiatlarla satamamaktan mütevellit müşkül duruma düşmesi ihtimali belirecekti. Hülâsa olarak diyeceğiz ki 1948-1953 seneleri arasındaki tabiat hâdiselerinin lutfu, bu lutfuften meydana gelen mahsulü, hükümet politikasıyla değerlendirilemediği takdirde lutfu daha o sene bir lufatsızlığa uğrayacak, netice aksi olacaktı.

Kore Harbi ise bu bolluk içinde yetişen munzam bir talep şeklinde kendisini göstermiş ve bizi hayli sıkıntıdan kurtardığı gibi ferahlanmamıza da kısmen sebep olmuştur. Bu iki hâdiseler senelere tesadüf etmeseydi hiç şüphe yokki her ikisi ayrı ayrı ekonomimizi hırpalamaktan geri kal-mıyacak ve duraklama daha o senelerde meydana çıkacaktı. Bundan sonraki 1954 senelerinde neler vukua geleceğini kestirmek için kehânet sahibi olmaya hiç lüzum yoktur.

O zamanlar İzmir'de çıkan Bankacılık ve Ticaret mecmuasının 2 Eylül 1953 sayısında yazmış olduğumuz «Kore mütareke-

sinin iktisadî neticeleri» adlı makalede meseleyi inceledikten ve biri kısa vadeli, diğeri de uzun vadeli tesirleri mütalâa ettikten sonda netice olarak şunu yazdık:

«Buna göre bir ay sonra ihracat mev-simine girecek olan memleketimizin, ihracatçı ve madencilerin, bu hâdiseleri göz önünde tutması ve tahmin edilmiyen bir hadise zuhur etmediği taktirde madenlerimizin mahsulümüzün durumu ve fiatları için pek nikbin davranmamaları lâzımdır.»

Bununla eski talebin, fiatların devam etmiyeceğini açıklamak istedik. Nitekim dünya ekonomisi normale doğru gidince 1950'den beri devam etmekte olan iktisadî tutumumuzun yanlışlığı meydana çıkmış ve neticeler menfiye doğru gitmekte devam etmiştir.

Şimdi burada mühim bir sual akla gelir. 1950'den beri devam eden bu yanlış tutumumuz nedir? Niçin bu tutumun yanlışlığı 1948-1953 senelerinde meydana çıkmadı da 1954 den sonraki seneler zarfında meydana çıktı? Şimdi bunu inceleyelim:

İktisadî hâdiseler ve neticeleri tek bir sebebe irca etmenin doğru olmadığını kabul ederiz. Fakat bu hâdiselerin muayyen bir istikâmete doğru yönelmiş olanlarını esas sebep ve bunun ür'ünde müspet veya menfi tesir yapan hâdiseleri de arizî sebep olarak kabul etmek gerekir. Esasen en büyük problem birbirlerine kaynaşmış, birbirlerine sebep ve netice olarak girift şekilde girmiş hâdiseleri ayırt edebilmek esas hâdiseleri, arizî ve muvakkat hâdiselerden tefrik etmektir. İktisadî bünyede arızanın teşhisi (Diagnostic) denilebilen böyle bir mesele hal edildikten sonra, buna göre tedbir düşünmek ve almak ve varsa arızayı gidermek kolaylaşır. Bu itibarla teşhis en mühim bir mevzudur ve hayli zordur. Şimdi biz bu zaviyeden bu seneler zarfındaki hâdiseleri tetkik edelim.

1950 senesinde iktisadın değişmesiyle ekonomimizde bir hamle yapılmak istenmiş ve geniş işlere tevessül edilmiştir. Bu geniş investisyonlar, bütçeyi kabartmış, işlerin finansmanı gelire temin edilemiyen açık kısmı, borçla, Amerikan yardımıyla ve emisyonla kapatılmak cihetine gidilmiştir. 1953 senesi sonuna kadar her sene artan bir hızla bu rakamlar kabarmış ve fiat endekslerimizin yükselmesine sebep olmuştur. Ancak aynı seneler zarfında bir lutfu olarak cereyan eden bol mahsul ve Kore Harbi dolayısıyla mahsullerimizin yüksek fiatlarla talep edilmesi, esasen yavaş yavaş bünyemizi sarmakta olan enflasyonun tesirlerinin hissedilmesini geciktirmiştir. Sayın Okyar'ın «bünyesinde tehli-ke işaretleri belirlemekle beraber netice itibariyle malî istikrarı muhafaza etmiş bir iktisat politikasına borçlu olduğumuzu» ifa de etmektedir.

Bununla, makale sahibi, 1954 senesinden sonra duraklamanın enflasyonist tesirlerinin 1948-1953 senelerinde de bulunabileceğini sezmiş fakat teşhis edememiş,

neticeyi malî istikrarı muhafaza etmiş bir malî politikaya atfetmiştir.

Bu nokta üzerinde de durmak lâzımdır. 1953 senesine kadar mustakâr bir malî politika olduğu halde 1954 senelerinden sonra bu malî politika niçin birdenbire bozulmuştur? Politika ya vardır ya yoktur. Ya tatbik edilir ya tatbik edilmez. Malî politika varsa bunun 1954 tarihinden sonra da olması icabeder. Zira bir milletin iktisadî politikasında bir iki sene büyük bir şey ifade etmez. Ne istikrar ve ne de istikrarsızlığı sağlayabilir ancak bunların müteakip seneleri için neticeleri görülebi-lecek sebepleri hazırlar.

1954 senesinden sonraki devirlerde en-vestisyonların tazyikiyle bütçeler gitgide kabarmış, açık açık vermiş ve bu açıklar, istikrazla ve bilhassa emisyonla kapatılmak istenmiştir. Bunun ise enflasyonu doğurabileceği tabiidir. Buraya kadar enflasyon bir neticedir ve bu netice, sebep olarak daha başka neticelere sebep olmuştur. 1954 senelerinden sonra Korede mütareke aktedilmiş, bütün dünyada fiatlar harpten evvelki seviyeye inmiş, talepler nispeten normalleşmiştir. O senelerde memleketimiz birdenbire 1950'den beri tedrici şekilde devam eden enflasyonun tesiriyle, dış memleketler fiatlarının iç fiatlara nispetle düşük olması ihracatı zorlaştırmıştır. Bu ise ihracatı azaltmış aynı kalan ithalat dolayısıyla dış ticaret muvazenesinde açıklar meydana gelmeğe başlamıştır.

Müteakip seneler ise ihraç maddelerimizin başlıcalarının bir kısmına prim vermek suretiyle dış memleketlerle memleketimiz arasındaki fiat farkları izaleye çalışılmış; diğer ihracat maddelerimizin de hususî anlaşmalar ile ve zararına olarak ihraçı mümkün olabilmıştır. Dünya fiatlarının bu normal seyri ihracatımızın gelirinde bir azalmaya meydana getirmiştir. Ayrıca az mahsul seneleri de buna inzımam edince dahili fiatlar bir miktar daha yükselmiştir.

Enflasyonun fiat artışlarına, az mahsul da tesir ederek fiatlar ihracatı zorlaştırmak suretile ticaret muvazenemiz açık verince ithalatı kısmak lâzım gelmiş ve memleket-te bir fiat yüksekliğine ilâveten bir mal darlığı ve yokluğu ile karşılaşmış ve bu hâdiseler de fiatların daha da yükselmesine sebep olmuştur. Bu ise millî geliri azaltmıştır. İktisadî duraklama da hemen akabinde meydana gelmiştir. Dikkat edilirse burada esas sebep yine enflasyon ve ondan mütevellit fiat yükseklikleri daha ilmi bir ifade ile malî politika isabetsizliğidir. 1948-1953 arasında cereyan eden ve bunların tesirleri azaltan hâdiseler yerine bu defa bir şansızlık neticesi olarak hâdiseler menfi istikâmette tesir etmiş ve iktisadî durumumuzu salaha doğru götüreceğine esasen cereyan etmekte olan menfi sebebe, ciddiyetini arttırmasına vesile olmuştur.

Hülâsa olarak diyelim ki, kalkınmayı duraklatan başlıca sebep enflasyon ve borç-

lanma olmuş bu esas sebeplere, 1948-1953 seneleri arasında bir takım arızî sebepler olan bol mahsul seneleri ile Kore Harbi konjüktürü karışmış; fakat o devirlerde duraklamanın meydana çıkmasına ve şiddetini göstermesine engel olmuş; 1954 senelerinden sonraki devrelerde ise aynı sebep, normal fiat ve taleplerle, az mahsul seneleri sebebiyle büsbütün ve birdenbire şiddetini arttırmıştır. İktisadî kalkınma ve duraklama olarak ayırt edilmeğe çalışılan devreler meydana gelmiştir.

Yine burada bir çok suallerle karşılaşmaktayız. İstikbâlde ne olacak, istisadî durumumuz ne gibi bir seyir takip edecektir? Bunu da ayrı bir yazı mevzuu olarak ele almak icabediyor.

Osman Okyar'ın notu (cevabı)

Evelâ, iktisadî kalkınmanın safhaları hakkında düşüncelerini bildirmiş olmasından dolayı mektup sahibine teşekkür ederiz. İktisadî meselelerimizin daha iyi bir tarzda ele alınması ve halledilmesi, her şeyden önce, bu mevzularda, nazariyecilerin ve tatbikatçıların iştirak edeceği yazılı ve şifahî münakaşaların vuku bulmasına bağlıdır. «Cumhuriyette» kalkınma mevzuları hakkında makaleler yazarken gayelerinden biri de bu mevzular hakkında düşünce ve yazılar tahrik etmektir. Aşağıda, mektup sahibi Bay Gerson Özel'in temas ettiği noktaların bazıları hakkında fikirlerimi kısaca izah etmeğe çalışacağım.

1. Tahlilin mebdesi niçin 1948 senesidir? Cumhuriyetin teessüsünden beri ekonomimizde iki belli başlı kalkınma veya iktisadî inkişaf devresi müşahede edilebilir. Birincisi 1935 ile 1939 yılları arasındaki müddet zarfında vuku bulmuştur. Bunu takip eden seneler İkinci Cihan harbi ve harp sonrası yıllarıdır ki bu müddet esnasında millî gelirden evvelâ bir sukut hareketi sonra bir tedricî yükselme görülüyor; öyle ki 1947, 1948 senelerinde nüfus başına reel gelir tekrar 1938 seviyesine yükselmiş bulunuyor. Millî gelir kıstas olarak alınacak olursa bu devre zarfında bir kalkınma hareketinden bahsetmek mümkün değildir. 1947 - 1948 den itibaren Türkiyenin dışardan gittikçe yükselen miktarlarda yardım ve kredilerden istifade etmeğe başladığını görüyoruz. Kanaatimizce bu tarihten sonra, çok fena bir mahsul yılı olan 1949 müstesna, müşahede edilen iktisadî inkişafta dış yardım hayati ehemiyette olmuştur. 1948 senesinin başlangıç yılı olarak seçilmesinin sebebi budur.

2. Sayın Bay Özel'in temas ettiği diğer bir nokta tahlilinde, sebepleri «irademiz harici» ve «irademize tabi» olanlar şeklinde ayırmamdır. Zannederim itirazı şudur: tabiat veya harp gibi irademiz haricinde olan

hâdiseler iktisadî gidişe tesir etmekle beraber bunların tesiri sürekli değil, arızî olur. Bu itibarla iktisadî kalkınma devrini iktisadî duraklama devrinden ayırırken bu neviden hâdiselere istinat etmek doğru olmaz. Hakikaten uzun vadeli bir iktisadî gidişin, bir programın tahakkuku esnasında, tesadüfen bol mahsul veya dış konjüktür dolayısıyla çok iyi bir sene olabileceği gibi, fena mahsul dolayısıyla de çok fena bir sene olabilir. Ve Bay Özel'in işaret ettiği gibi uzun vadeli temayüllerdeki değişimleri sadece bu gibi arızî sebeplerle izah etmek doğru olmaz. Yalnız zanediyorum ki Bay Özel'in temas ettiği makalede, yani «İktisadî duraklamanın sebepleri» namı altında 3 Şubat tarihinde Cumhuriyette çıkan makalede tutmuş olduğum yol bu değildir. Orada 1948 den itibaren iktisadî gidişimiz üzerinde müessir olan başlıca hususları bir bütün halinde nazarı itibara almaya çalıştım. Bir yandan iktisadî politikanın, diğer yandan «irade harici» hâdiselerin, mecmu iktisadî gidişdeki hisselerini tespit etmeğe çalıştım. Bu suretle iktisadî gidişde iyiliğin veya fenalığın sadece her hangi bir «irade harici» hâdiseye ait olduğuna dair çok defa ileri sürülen iddiaların tek tarafı ve yanlış olduğunu göstermeğe çalıştım.

3. Yazısının sonunda Bay Özel mühim bir noktaya temas ediyor. Kanaatince memleketimizde enflasyonun başlangıcı 1950 senesine tesadüf eder ve Demokrat Parti iktidarının tevessül ettiği geniş işlerin finansmanı için o tarihten itibaren

kısmen borç ve emisyonla başvurmasından ileri gelir. 1950 ile 1953 seneleri arasında bol mahsullerin vuku ve Kore Harbinin tesirleri dolayısıyla, esasen yavaş yavaş bünyemizi sarmakta olan enflasyonun tesirlerinin hissedilmesinin geciktiği kanaatindedir. Bu fikrini ispat etmek üzere mezkûr yıllar zarfında borçların ve emisyonun kabardığını ve fiat endekslerimizin yükseldiğini söylüyor.

Bu hususta sayın muharririn düşüncesine pek iştirak etmiyorum. Kanaatimce enflasyon, yaratılan iştirak gücü ile istihsal artışı arasındaki müvazenesizlikten ileri gelir. «Cumhuriyette» intişar edecek olan bir makalemde bu mevzuu daha etraflı bir tarzda tetkik etmeğe çalıştım. Burada ancak umumî neticeye temas edeceğim. İştirak gücü ile istihsal arasındaki ilk ciddi müvazenesizlik 1953 senesinde vuku bulmuştur. Bundan evvelki yıllarda iştirak gücü yaratıldığı halde esaslî bir müvazenesizliğin mevcut olduğu söylenemez. Nitekim iç fiat endekslerimizde 1950 ile 1953 arasında belirli bir yükselme hareketi müşahede edilememektedir. Binaenaleyh, 1950 den beri mevcut olan enflasyonun tesirlerinin 1953 e kadar bol mahsul ve Kore harbinin neticeleri tarafından bertaraf edildiği ve bu müspet âmiller ortadan kaybolunca enflasyonun bütün şiddetiyle meydana çıktığı tezine iştirak edemeyeceğim. Kanaatimce müvazenesizliğin menşei 1953 te iştirak gücü hacminde vuku bulan aşırı artışta aramak daha doğru olacaktır.

Ayın Hukikî Haberleri

6936 sayılı kanunla hususi otomobillerden vergi alınmaktadır.

Devlete, mülhak bütçeli idarelerle hususî idarelere belediyelere ve köy hükmî şahıslarına ve müteakabiliyet şartı ile yabancı devlet elçilik konsolosluk ve memurlarının otomobilleri Hususî Otomobi vergisinden muaf tutulmuştur.

Hususî otomobillerden alınacak vergi, otomobillerin ağırlıklarına göre senede 150 ilâ 1000 lira arasında değişmektedir. Bu kanun 1 Mart 1957 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

(Resmî Gazete 9548, 1 Mart 1957)

Damga Resmî Kanunu

23/5/1928 tarihli ve 1324 sayılı damga Resmî Kanununun bazı maddeleri 6934 sayılı kanunla değiştirilerek damga resmî artırılmıştır. Bu kanun 10 Mart 1947 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

(Resmî Gazete 9548, 1 Mart 1957)

Hazine Hissesi

6933 sayılı kanunla, döviz tahsis suretile yapılan ithalattan, tahsis olunan dö-

vizlerin Türk parası ile tutarı üzerinden yüzde beşten yüzde kırka kadar hazine hissesi alınacaktır.

Bu kanunun tatbikinden doğan ihtilafları Maliye Vekâleti Gelirler ve Hazine Umum Müdürleri, İktisat ve Ticaret Vekâleti, Dışticaret dairesi reisi, Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti Gümrükler Umum Müdürü, Merkez Bankası umum müdürü, Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği genel sekreteri ile bir müsavirinden müteşekkil bir «hakem heyeti» halledecektir. Bu heyet tarafından verilecek kararlar aleyhine - kanunda bir sarahat olmamakla beraber - Danıştay'a müracaat edilebileceği hususunda tereddüt etmemek lâzımdır.

Çiftçiyi Topraklandırma

4753 sayılı Çiftçiyi topraklandırma kanununun 63 üncü maddesine dayanılarak hazırlanan «Çiftçiyi Topraklandırma Nizamnamesi» 22 Mart 1957 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

(Resmî Gazete 9566, 22 Mart 1957)

Okurların forumu

Muhalefete İhanet

Yazı Kuruluna,

Bu satırlarla, koskoca ana muhalefet partisi lideri, koskoca İsmet İnönü'yü halâ gereği kadar tanıyıp anlayamamış olan bir arkadaşına, 15 Mart 1957 tarihli Forum'da bir yazıları çıkmış olan, Erzincan'da A. Nail Bey'e cevap vermek istiyorum:

İktidar - Muhalefet Yakınlaşması

Forum Yazı Kurulu'na,

Son bütçe müzakereleri sırasında iktidar ile muhalefet arasındaki münakaşaların bir an için durması, yeniden alevlenmesi ve nihayet yumuşak, rica tarzındaki konuşmalardan sonra anlaşmaya varılmış gibi bir halin belirmesi zihinlerimizde bazı fikirler yarattı.

Müzakerelerin devamı müddetince yapılan tenkitlere karşı iktidar partisi mensuplarının takındıkları tavırlardan anladığımız göre İKTİDAR - MUHALEFET yakınlaşması ancak Muhalefetin ağır olmayan ve ekseriyet grubunun hoşuna gidecek tarzda tenkit yapması halinde devam edebilecektir. Bu hal ise İktidarın yanlış yolda olduğu ayan beyan olan vaziyetlerde dahi gerçeklerin söylenmesine yol açabilir. Zira Muhalefet mensupları filân mevzua temas eder, tamamen yanlış bir yol tutulduğunu belirtirsek dostluk bozulacaktır diye hakikatlere kaçamak ve kapalı bir temasla yetineceklerdirki böyle hareket halinde de memleket menfaati ön plâna alınmamış olacaktır.

Bu dostluk havasının başlaması ve devamı esnasında nazari dikkatimizi çeken en mühim cihet İktidarın Muhalefet olarak yalnız C.H.P. ni kabul etmesi ve diğer partilere pek değer vermemesidir.

Diğer taraftan bu hususu nazara alan C.M.P. ve H.P. C.H.P. ye cephe almış durumdadırlar. Böylece muhalefet işbirliği suya düşmekteki iktidarın C.H.P. ye yaklaşmasındaki gaye, şahsi kanatime göre, bu birleşmeyi tamamen imkânsız hale getirmektedir.

Muhalefet partilerinin birleşmesi fikrinin geçirdiği safhalara şöyle bir göz atacak olursak görürüz ki: C.H.P. bu birleşmeyi arzu etmektedir. Fakat diğer iki partinin istedikleri kadar fedakârlıkta bulunmamaktadır. C.M.P. ise kendisini dev aynasında görmekte ve seçmenlerin yeni bir deneme maksadyla İktidara getireceğini ummaktadır. H. P. ne gelince: yeni kurulan bu parti B. M. M. deki mebuslarının adedine istinaden kendisini ana muhalefet partisi saymaktadır. Bu titrin cazibesine kapılarak - neşrettikleri broşürden de anladığıma göre - diğer iki partiye birleşmeyi ancak kendi istedik-

leri şeklin kabulü halinde mümkün görmektedirler. Bu düşünüş ise haklardan eşit şekilde feragat prensibine uymamaktadır. Zaten seçmenlerin tasvibine mazhar olup olmayacakları şüpheli bir durum arzeden ve H. P. mensubu olarak seçilmemiş bulunan bu mebusların adedine istinat ederek böyle bir iddiada bulunmak bençe hüsnüniyetli bir hareket tarzı değildir.

Bütün bu görüşlerin çatışması neticesinde hakikatte bir hayal olan muhalefet birleşmesi, C.H.P. — İktidar yaklaşmasıyla büsbütün unutulmuştur. Böyle bir durum ise her an bozulabilecek olan İktidar — Muhalefet dostluğunun devamınca bir tesir göstermezse de sen ben davasının yeniden alevlenmesi halinde AMME MENFAATI'nin zararı ile netice'lenir.

Şunu hemen belirtelim ki yukarıda belirttiğimiz fikrimizle İktidar - Muhalefet dostluğunun aleyhinde değiliz. Zira bu anlaşmada memleket faydalanabilir. Şöyle ki:

İktidar partisi antidemokratik kanunları ve bu arada Basın kanunu, Toplantı ve Gösteri yürüyüşleri kanunu gibi İktidarı murakabe imkânını kaldıran mevzuatı değiştirecek olursa vatandaş ve BASIN fikirlerini daha serbest belirterek iktidarın nazari dikkatini çekecektir. Bu suretle iktidar icraati meclis içinden olduğu kadar meclis dışından da murakabe edilmiş olacaktır.

Memleketine samimiyetle hizmet etmek isteyen idare edenler zümresi hiç bir zaman bu mevkiden düşeceğim endişesine kapılmamalıdır. Aynı şekilde; idare edenleri destekleyen ve denetleyen idare edilenler zümresi, o şahısların hatalarından mevki hırsı ile faydalanmamalıdır. Sadece tekkürrüre mâni olmaya çalışmalıdır.

D. P. — C.H.P. yakınlaşmasının, demokratik müsamaha ve hoşgörülük prensibine bağlı, memlekete hizmet gayesine matuf, bir D. P. - C.H.P. - C.M.P. - H.P. dostluğunun tahakkuku arzusuyla istikbaldeki hâdiselerin gelişmesini bekleyelim. Zira amme hizmetlerinin kolektif kuvvetle ifası daha kolay ve daha tercihe şayandır.

A. Ayanoğlu — İstanbul

Arkadaşımız hiç de hoş olmayan bir lisanla muhalefete, bilhassa Sayın İsmet İnönü'ye hücumlarda bulunuyorlar. Kendileri, Bütçe Görüşmeleri sırasında muhalefetin tutumunu beğenmemişler. Muhalefet görevini gereği gibi yerine getirmemiş. Yanlış bir görüş. Bençe olaylar bu iddianın tam aksini doğrulayıcı tarzda. Bunu iyice öğrenmek için, Bütçe Görüşmelerinin Komisyonlarda ve Umumi Heyette geçirmiş olduğu seyre dair gazetelerde çıkmış olan yazılara bir göz atırmeleri - kendileri için - pek istifadeli olacaktır.

Fakat Nail Bey'in taarruzlarına asıl hedef teşkil eden Sayın İsmet İnönü'dür. «Neden koskoca İnönü - Bütçe görüşmelerinin son günlerinde - öyle yumuşak bir lisanla konuştu? «Niçin "Partilerarası Bahar Havası" nı arzuladı? «Nasıl olur da büyük politikacı, "olgun devlet adamı" Sayın İnönü, bu konuda geçmiş yılların tecrübesinden ders almamış olur?» v.s. Arkadaşın bu sorularından sonra vardıkları sonuç şudur: «Şahsi ve hissi endişeler Sayın İnönü'yü bu tarz harekete sevketti. Hem zaten o günlerde İsmet İnönü'nün, torunu Ayşe Toker'le birlikte çekilmiş bir fotoğrafı gazetelerde çıkmamış mıydı? İşte bu da bu hususta bana hak vermeniz için yeter derecede sebep teşkil etmez mi?»

Nail Bey'e hayret ediyorum. Nasıl olur da aydın bir Türk genci böyle garip düşünebilir? İnsanın havsı almayor bunu...

Kendileri gazeteleri karıştırılarak görürler ki, Metin Toker'in tevkif edildiği 12 Şubat 1957 tarihinden, Sayın İnönü'nün iktidara yaptığı teklifler ve iyi geçinme arzularının belirttiği güne kadar geçen müddet zarfında, kendileri B. M. M. Kürsüsünden en güzel ve en olgun tenkitleri yaptılar; Kırşehir'in tekrar il ve Abana'nın da ilçe olmasını talep ettiler. Bütün bunlarla gazetelerde çıkmış olması gayet tabii olan o resim arasında bir ilişki tesisine gayret etmek, bunda manâlar aramak tek kelimeyle saçma olur, gülünç olur. Kaldı ki Sayın İnönü İzmir Nutkunda, Şubatın son günlerinde başlayan tutumlarına kendilerini hiçbir şahsi ve hissi endişenin tahrik etmediğini açık surette beyan ettiler. Konuşmalarını daima partisi adına yapan bir liderin, kendi arzu ve emellerine partisinin görüş ve dâvalarını alet etmeye salâhiyettar olamayacağı en tabii bir gerçektir.

Bugün Milletlerarası camia'da bile, bütün uyumsuzlukların sulh yollarıyla haline çalışıldığı bir devirde, iç politikamızda olgun ve tecrübeli bir devlet adamının atmış olduğu yapıcı bir adımı beğenmeyip, uygunsuz birtakım örnekler vermek suretiyle O'nu - adetâ - ithama kalkışmak yakışık alır mı? Meseleleri tahlil etmek demek, insanın her aklına geleni çalâkalem kâğıda aksettirip umumî efkâra arz etmesi demek değildir. Üstelik bu tahlili yapmaya heveslenmiş olan zât, her sene bu «Partilerarası Bahar Havası» teranesinin ortaya a-

tılmakta olduğunu söyleyip müteakiben, bunu bir muhalif liderin şahsî endişelerle yaptığını iddia edecek kadar tezatlar arasında bocalarsa?! Herhalde bu bey yazdıklarına kendileri bile inanmamış olacaklar.
Ergun ÖNEN - Ankara

Köyler Nasıl Kalkınır ?

Forum Yazı Kuruluna:

14/Ocak/1957 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Hasan — Ali Yücel 'Bir Hakikat' başlıklı yazısıyla hakikatleri acı acı sıraladıktan sonra: "Biz ilerleme hareketine Tanzimatta başladığımız zaman tarih 1839'du. Japonlar aynı garplılaşma hareketine bizden 15-20 yıl sonra başladılar, bize ve onlara bakın....." diyor.

Evet acı fakat hakikat. Bu günlerde Ankara'da toplanan Maarif Şurasının dertlerimizin esasını teşkil eden maarif meselelerimiz hakkında iyi kararlara varması, hepimizin en büyük temennisidir.

Japonlar'da her üniversite mezununun 1 yıl köyde kalması kanunî bir mecburiyetmiş, bunun ne dereceye kadar doğru olduğunu kestiremiyorum, fakat acaba bizde de her yüksek tahsilli veya üniversite mezunu yahut askerliğini yapmak üzere yedeksubay okuluna gidip askerliğini bitiren genç münevverlerimizin, bir sene veya buna yakın bir müddet köyde kalması kanunî bir mecburiyet olarak kabul edilse, hem senede binlerce münevverin köylerimizin aydınlanmasına yardımcı olur, hemde üzerinde titizlikle durulmasına rağmen bir türlü halidilemiyen ve bu vaziyette de uzun seneler

bitmesine imkân olmıyan öğretmensizlik meselesi kısmen halledilmiş duruma gelir. Öğretmensiz köylerimiz bir sene için hiç olmazsa öğretmene değilse bile - Gelecek yıl bir askerliğini yapmış başka gençle değişmek üzere - bir münevvere kavuşmuş olmaz mı? Bu vaziyette hem Anadolu'nun köyleri kültürlü gençlerimiz tarafından daha yakından tanınır hem de maarif sahasında iyi bir adım daha atmış sayılmaz mıyız. Maalesef en büyük dertlerimizi hiç mesabesinde görmüyoruz. Saygılarımla.

Zeki BÜYÜKTANIR - Görün

Ücretler-Fiatlar ve İşçilerin Durumu

Forum Yazı Kurulu'na:

Atalarımız «Derdini söylemiyen, derman bulamaz» demişler. İşçi dertlerine gelince, derman şöyle dursun, söyliyenin başı derde giriyor. Kötü niyetlilikle suçlandırılıyor. Ben her derdin çaresinin açıkça konuşmakla bulunabileceğine inananlardan olduğum için, bu konu üzerinde duruyorum.

İş kanunumuz işçiyi «Bir iş akti dolayısıyla başka bir şahsın iş yerinde bedenlen veyahut bedenlen ve fikren çalışan kimse» diye tanımlar.

Biz işçi deyiminden hiç bir mülkü bulunmayan veya geçinecek kadar mülkü olmıyan, emekleriyle geçinen kimseleri anlıyoruz. Memleketimizdeki işçilerin büyük kısmını: Sanayi işletmelerinde, küçük işletmelerde ve toprakta çalışan gündelikçiler

meydana getirir. Az olan sermayeleri daima ürünün keyfine bağlı bulunan küçük çiftçileri de bunlara eklemek gerekir.

İşçi sınıfını meydana getiren kimselerin servet, arazi... gibi yaşama güvenini sağlayacak hiç bir varlıkları olmadığından; yaşayabilmek için çabı şma kuvvetlerini ücret karşılığı satmak zorundadırlar.

Ücreti genel olarak tanımlarsak: bir çalışma karşılığında, evvelce kararlaştırılmış (para veya para ile ifade edilebilecek şeylerden ibaret) olan bir bedeldir diyebiliriz.

Ziraat işçilerinin durumunu incelediğimizde; işçilerin devamlılığı bakımından ikiye ayırabiliriz.

1 — Devamlı işçiler: Bunlar bölgelere göre aylıkçı, yıllıkçı, hizmetkâr, yanaşma, uşak... adlarını alırlar. İşverenle aralarında sözlü anlaşma vardır. İstenildiği zaman işlerine son verilebilir. Ücretleri çok düşük olup, ekseriya yatma, yiyim ve giyimleri işverene aittir. Basit bir hayat yaşarlar.

2 — Gündelikçiler: Hiç bir mülkü olmıyanlardan başka, bir kısmı da arazisi ihtiyaçlarını gideremeyecek kadar küçük olan işçilerdir. Ücretleri az hayat seviyeleri düşüktür. Gıda durumları bile monoton ve yetersizdir.

Ziraat işçilerinin ücretleri her senenin satış fiyatına çiftçinin göstermiş olduğu reaksyon sonucu meydana gelen ürünün ekim ve rekolte inip çıkmalarına bağlı olarak kararsızlık göstermek meylindedir. Ücretler işçilere yaşamaları için zaruri olan ihtiyaçları ancak sağlamaktadır.

Sanayi işçilerinin durumu da pek iyi değildir. Türkiye'de hemen her branşta sanayi işçiliğini devamlı olarak kendisine

Apartment daireleri
Zengin para ikramiyeleri

Yünlü - pamuklu
Satışlarımızın %10 TENZİLÂT

MEVDUAT SAHİPLERİNE
EN FAZLA MENFAAT
SAGLAYAN BANKA

Hesap açtırmakta acele ediniz

SÜMERBANK

1957 yılı çekilişlerinde

- ✓ EVLER
 - ✓ APARTIMAN DAİRELERİ
 - ✓ ZENGİN PARA İKRAMİYELERİ
- veriyot!

100 Liralık bir hesap 1957 yılında
size saadet getirebilir.

**TÜRKİYE KREDİ
BANKASI**

meslek edinmiş kalifiye eleman henüz azdır. Bu durum işçilerin sendikalar halinde birleşerek bir kuvvet teşkil etmelerini önlemektedir. İşçiye ödenen ücretler yüksek olmadığı halde, işçi başına düşen istihsal verimi az olduğundan; mamul başına düşen işçilik bedeli pahalıdır.

Zirai sektörden sanai sektöre geçen işçiler işveren karşısında zayıf durumda bulduklarından teklif edilen ücreti kabul etmek zorundadırlar. İşçi ücretleri memleketimizde tamamile arz ve talep kanunlarına tabi olarak tesbit edilmektedir.

Fiatlara gelince, ücretin çok defa para olarak verildiğini biliyoruz. Ücreti alan bir kimse için para gaye değil; bir değişim aracıdır. İhtiyaçlarını giderebilmek için malla değiştirmek zorundadır. İşte fiatlar para halindeki ücretin, ihtiyaçları giderecek mallarla değiştirilmesi anında para ile mallar arasında meydana gelen nisbetleri ifade ederler. Şu halde ücretin değeri; paranın azlığı ve çokluğu gibi rakamlara göre değil, satın aldığı mal miktarına, daha doğrusu sağladığı hayat seviyesine göre ölçülür.

Bugün fiatlar hızla yükselirken ücretler

fiatları takip edememekte, daima fiatlardan geride kalmaktadırlar.

Millî geliri meydana getiren diğer unsurların hisselerine düşen miktarın artması, millî gelirden işçi payına düşen miktarın azalmasına sebep olmaktadır.

Nominal ücretleri arttırmakla da reel ücretlerin artacağı ümit edilemez. Nominal ücretlerin yükselmesini önlemek de enflasyonun yükünü işçilere yüklemek olur. Bunun tek çaresi, devletin fiatlara istikrar vermeye çalışmasıdır.

İşçilerimizin durumunu belirtebilmek için şöyle bir hesap yapabiliriz: Geçim için gerekli ihtiyaç maddeleri, endekslerde kabul edilen norm olarak şu beş grupta toplanabilir:

a) Yiyecek maddeleri, işçi gelirinde 100 liranın 40 lirası bu gruba harcanmaktadır.

b) Mesken ihtiyacı ve ev eşyası işçi gelirinin aşağı yukarı 100 lirada 20 lirası bu gruba harcanır.

c) Giyim eşyası; işçi gelirinin 100 lirada 15 lirası.

d) Aydınlatma ve ısıtma 100 lirada 7 lirası,

e) Bu grubu çeşitli masraflar teşkil eder. Bunlar sigara, içki, eğlence, kırtasiye, temizlik, yol parası... gibi. Gelirin 100 lirada 15-20 lirası bu çeşit masraflara gider. Bu son grubun nisbeti nekadar çoğalrsa, hayat seviyesinin o kadar yükseldiği; birinci grubun ne kadar çoğalrsa, hayat seviyesinin o nisbette alçaldığı anlaşılır. Bizdeki durum herkesce malumdur.

Şimdi bu endekse göre günde 6 lira ücret alan iki nüfuslu bir ailenin durumunu inceleyelim:

Yiyecek	72
Giyim	27
Mesken	36
Isı ve aydınlatma	13
Diğer masraflar	32
	180

Bu hesap tam bir fikir vermezse de; az gelirlielerin kötü durumunu belirtmeye yeter.

Bundan şu neticeyi çıkarabiliriz, bugünkü kalkınma yükünün büyük kısmını işçi sınıfı omuzlarında taşımaktadır. Saygı-

Bulut ALTAY - İstanbul

Kültür ve Sanat

Eleştirme Üzerine

Turgut UYAR

Eleştirmenin, her çeşit sanat çalışmalarını için, hiç değilse, tanıtıcı, değerlendirici işlevini düşünüyoruz. Bu işlev bazı durumlarda yönetici bile olabilir. Böylece, eleştirmeyi sanattan ayrı, hattâ sanata karşı düşünmek yanlış olur sanıyoruz.

Bizde zaman zaman eleştirme, eleştirmeci yokluğundan bahsedilir. Konu ara ara tazelenir, birden ilgi toplar, var diyenler yok diyenler çıkar, tartışmalar bir sonuca varmadan, bir yargıya bağlanmadan, eleştirmenin varlığı yahut yokluğu üstünde anlaşılmasın gevşer, ilginçliğini kaybeder, unutulur.

Bize göre aslında bu mesele daha başka türlü ortaya konmalıdır. Mesele, eleştirmenin varlığı veya yokluğu değil, sanatın ve eleştirmenin değeri meselesidir.

Bizde eleştirmeci var. Sanatın bulunduğu her yerde iyi kötü eleştirme de bulunuyor demektir. Yalnız, eleştirmenin iyi kötü var olduğu yerde, sanat yapıtları için de iyi kötü demek yerinde olur. Sanatı ve

eleştirmeyi gereksinimleri bakımından, kendi güçleri, birbirlerini etkileyen güçleri bakımından ayrı ayrı düşünmek yanlış olur sanıyoruz. Kısa şöyle söylenebilir. Sainte-Beuve'ü, Hyppolite Taine'i yetiştiren ortam, çözümlenmesi gereken büyük eserlerin, eleştirmecilere muhtaç büyük yapıtların, değerlendirilmeleri ancak büyük düşünce güçleri ve bilgi isteyen çabaların çevrelediği ortamdır. Ta Villon'dan beri gelen Fransız yazınıdır yani.

Birgün bizde de çözümlenmesi gereken büyük yapıtların büyük yazarların çıkıp gelmesi hiç gecikmeden büyük eleştirmecilerin çıkıp gelmesini sonuçlandıracağız. Şöyle de söyleyebiliriz. Önce sanat sonra eleştirme. Hiçbir yerde, hiçbir zaman sanatçıları eleştirmecilerin büyüttüğü görülmemiştir. Tersine sanatçılardır eleştirmecileri büyümeye güçlü, gerekli olmaya zorlayan. Hattâ her büyük sanatçı, kendisini açıklayacak, değerlendirecek eleştirmeciye de birlikte getirir diyeceğiz.

Şimdilik asıl konumuz bu değil. Büyük kuruntulara kapılmayalım. Montesquieu'nun, uluslar ve kavuşukları yönetimler için söylediği söz, sanat ve eleştirme için de değiştirilerek uygulanabilir. Bu gün de sanatımız ölçüsünde bir eleştirmemiz var. Büyük eleştirmecileri gerektiren büyük yazarlardan, büyük yapıtlardan şimdilik yoksunuz. Daha uzun zaman da yoksun kalacağı benzeriz. Genel ekin, genel beğeni düzeyini birden aşacak sanatçıyı beklemek olur bu.

Biz bu yazımızda daha çok, bizde eleştirme ölçülerinin, değerlerin, kargaşalığı, eleştirme ahlakı üstünde durmak istiyoruz. Görüp okuyabildiğimiz eleştirme yazılarındaki uzlaştırılmaz çelişmeler, koyu yön tutmalar bizi ister istemez bunları düşünmeye, saptamaya götürüyor.

Önce, sahipsiz kavramlar ülkesindeyiz. Kavramları herkes bildiği anladığı hattâ yerine göre dilediği gibi kullanıyor. Bir sanat yapıtlarının değerlendirilmesinde önemli yerleri olan birçok kavramlar ortak, değişmez bir anlamdan, yükten yoksun. Hattâ bazı kavramların estetik sıralamadaki yerlerini şaşırıldığı bile görülüyor. Bu durum sonunda, ister istemez, bir değerler, bir yargılar kargaşası doğuruyor. Bir eleştirmecinin örneğin, bir yapıtların övdüğü biçimini, bir başkası yanlış bir tanımla yapıyor.

Bunun değerlerin göreceliği ile karıştırılmaması gerek. Onun payını ayırıyoruz bunları söylerken.

Dergilerde, gazetelerde görüp okuyabildiğimiz eleştirme yazılarının

dan bizde birkaç çeşit eleştirmeci olduğu kanısına varıyoruz. Bunları kabaca şöyle ayırabiliriz. Eleştirmeyi iş edinmiş eleştirmeciler, sanatçı eleştirmeciler, denemeciler. Bunlar da ayrıca kendi aralarında değer bakımından sıralanabilir. Eleştirmeyi iş edinmiş eleştirmecilerimiz pek az. Dergilerde gazetelerde eleştirme yazıları yazarların çoğu sanatçılardır. Bu eleştirmecilerimiz çok haklı olarak, kendi sanat tutumlarına, anlayışlarına uyan veya eğitim gösteren yapıtları övüyor bunların dışında kalanları çoğu zaman körü körüne yeriyorlar. Böylece yazdıkları bir eleştirme yazısı olmaktan çıkıyor, ya bir anlayışa çullanma ya da kendi tutumunu savunma durumuna geliyor.

Eleştirmeyi iş edinmiş yazarlarımız pek az. Bunlar da çoğu zaman bir yapıtı tanıtmaktan, değerlendirmekten çok, öğüt verme, yönetme kaygısına kapılıyorlar.

Bir iki eleştirmecimiz dışında hemen bütün eleştirmecilerimiz, bugüne değin varılmış değerler düzeyini kavramaktan yoksundur, uzaktır. Bunların bir çoğu da, eleştirmenin düzenli bir bilgiler dizisi, bir ekin, bir anlayış bir düşünce düzeninden çok, bir buluşlar, bilgisiz, ekimsiz düşünceler, yapıt üzerinde yerli yer-siz bir takım yargılar vermeler, bir övme veya yerme işi olduğunu sanıyorlar. Sanıyorlar da diyemeyiz. Belki işlerinin gerçek anlamını onlar da biliyorlar ya, büyük batı eserleriyle, batı eleştirme yöntemleriyle değinme azlığı hattâ bazı durumlarda yokluğu, tembellik ve kolaylık onları ister istemez işlerinin bu yalın yönüne götürüyor. Böyle de oluyor işte diyorlar. Üstelik onları, bilgili, ekinli kişiler olmaya zorlayan zorlu yapıtlar da yok. Mutluları içinde yazıp gidiyorlar. Eleştirmek için de çoğu zaman, hattâ her zaman kendi güçlerine uygun yapıtları seçiyorlar. Ele aldıkları yapıtlarda kavrayamadıkları, kendi imkân sınırlarını aşan değerlere rastladılar mı, bir tanıtmakla yetinip, ya hayran olup geçiyorlar, ya anlamadıklarını söylüyorlar. Bir büyük batı yapıtının enine boyuna yapılmış bir eleştirme yazısına hiç rastladınız mı? Zaten aslında bu çeşit eleştirmeciler daha çok eş dost kitaplarını eleştirirler. Hemen her zaman da, kendilerini ne olursa olsun yönetecek bir ilk yargı ile yola çıkarlar.

Bir bölüm eleştirmecilerimiz de bir yazarı, bir yapıtı, yerli yahut yabancı bir başka yazara benzeterek, yaklaştırarak uzaklaştırarak veya başka yapıtlarla ilintilerini gözeterek değerlendirme yolundalar. Bunun her zaman çıkmaz bir yol olduğunu söy-

lemeyeceğiz. Ama bu, çok kere, eleştirmeciye kendiliğinden yargılara varma gücünden, niteliğinden ahkor. Bir takım değişmez değerlere, örneklerle bağlanmasını zorunlu kılar. Yoksa bir yapıtın, başka bir takım yapıtlarla ilintisini saptamak, onun zaman içindeki yerini saptamaya yarayabilir. Bizim kanımıza göre eleştirmecinin asıl işi de bu saptamadan sonra başlamaktadır. Yalnız bu ilintileri, benzenmeleri bulmak değildir.

Sözü öylece bağlamak isteriz. Eleştirme yokluğundan yakınmıyalım. Eleştirme biraz da «Sanat endüstrisinin» getirdiği gereksinmelerle, zorunlukla gelişir. Sanata ilgilenmeye, sanatın alıcısı olmaya başlayan büyük kalabalık, kendisine sunulan yapıtların değeri hakkında, bu iş kendi gücünü aştıkça, eleştirmecilere başvurur. Kendi yargılarına güvenemeyen, hattâ kendi başına yargıya varamayan alıcı, kendisini ıstacak eleştirmeciye aramaya başlar. Böylece başlayan eleştirme gereksinmesi eleştirmecilerin de yetişmesini zorlar. Bunun en iyi örneği olarak, şimdilerde, aşağı yukarı her gazetede görmeye başladığımız sinema eleştirmelerini gösterebiliriz. Büyük çoğunluğun sinemaya yakın ilgisidir, alışverişidir bu eleştirmecileri getiren. Bu eleştirmecilerin değeri değersizliği ayrı bir konu. Ama bugün sinema eleştirmecisi diye tanıtabileceğimiz bir çok ad var.

Sık sık yapıcı bir eleştirme yokluğundan yakınmıyoruz. Ayrı bir konu ama söylemeden geçemeyeceğiz. Sanatçıya kendinden, ya da bir başka sanatçıdan başka kimseler yararlı olamaz. Büyük sanatçıların değerleri üstünde yanılmış büyük eleştirmecileri unutmıyalım.

Dönüp yine yazının başına geleceğiz biz. Küçük bir sanata küçük bir eleştirme. Bugün bizde batı ölçülerile yargılar vermeğe, değerlendirmeler yapmaya kalkan her eleştirmeci, büyük bir sanatçı topluluğundan tepki görecektir. Yargıları hoş gitmeyecektir çünkü.

Düzenli bir bilgi ile düzenli düşünmeye alışmış, üstelik bir sanatçı heyecanı, duygusu taşıyan eleştirmecinin yazınımız için değerini azımsayamayız ama önce sanatçılarımızı uyaralım. Günlük esinlerin kolay ünlerin büyümesine kapılmasınlar. Eserleri çoğu zaman açıklanmaya tanıtılmaya değmeyecek kadar kolay oluyor. Değerli bir eleştirmeci, şöyle sanatçı yakından izleyen uyanık bir okuyucu için bile güç değiller. Önce sanatçılarımız; eleştirmeciler nasıl olsa gelecek arından.

Bir büyük eleştirmecinin çıkıp da sanatçılarımızı da büyütmesini beklersek boşuna bekleriz.

Halk Eğitiminin Meseleleri

Dr. Cahit Orhan TÜTENGİL

Bugüne kadar yayımlanan kitap ve raporlarla halk eğitiminin Türkiye için önemi, genel konuları ve meseleleri yetesiye belirtilmiştir denebilir. Teşkilât ve yöntem bakımından da bir fikir birliğine varmanın güç olmayacağı, ileri sürülen tekliflerdeki ortaklaşa taraflardan anlaşıl-maktadır. Bu sebeple, söylenenleri tekrarlamaktan kaçınarak bir kaç noktaya dikkatinizi çekmek isterim.

Önce, halk eğitimi çalışmaları arasın da yer alması gereken meselelere iliseceğim. Bu meselelerden ilki, yörük, türkmen gibi kelimelerle adlandırılan gezici vatandaşlarımız için eğitim ve öğretimin halk eğitimi konularına eklenmesi lüzumudur. İşin derinliğine inilince, uzun vâdeli bir toprağa yerleştirme ve yeni şartlara alıştırma meselesinin karşımıza çıkacağı muhakkaktır. Halk eğitimcilerimize, gerek bugünkü şartların devamında, gerekse toprağa sıkıca yerleşmeyi sağlama halinde ödevler düşecektir.

Dikkatinize sunmak istediğim ikinci mesele, halk eğitimi ile türkçenin az konuşulduğu bölgeler arasında çok sıkı bir çalışmanın, daha fazla zaman kaybedilmeden, kurulması gerektiğidir. Bu çalışmaları Ege Denizindeki adalarımızda da ciddiyetle ele almamız lüzumuna inanıyorum. Bana öyle geliyor ki, Türkiyede halk eğitiminin en başta gelen meselesi vatandaşlarımıza türkçeyi öğretmekten başkası olamaz. Sözüünü ettiğim mesele içinde, azınlıkların türkçe konuşması ikinci plânda kalır.

Üçüncü olarak, Türkiyeve gelen göçmenlerin ve mültecilerin iktisadî hayatımıza olduğu kadar milli kültürümüze mal edilmeleri meselesine halk eğitimi çalışmaları içindeki yerini vermelidir. Hele göçmen ve mültecilerin toplu halde yerleştirildikleri çevrelerde bu meselenin daha çok önem kazandığını sanıyorum.

Başta büyük şehirlerimiz olduğu halde şehir ve kasabalarımızda yaşayan, medeniyetin çeşitli nimetlerinden faydalanmakta olan vatandaş kütleleri ile halk eğitimi arasında kurulmasını gerekli gördüğüm bağı, dördüncü mesele olarak ele alacağım. Şehirlerin sokaklarında, çarşısında ve pazarında, taşıt araçlarında, stadyum ve sinemalarında, plajlarında, kahvehane ve otel gibi umumî yerlerinde bizden hal çaresi ve ilgi bekleyen çeşitli meseleler karşımıza çıkmaktadır. Bu meseleler karşısında omuz silkererek, umursamıyan bir ta-

vır takınarak daha iyiye gitmemiz mümkün değildir. Bazı olaylar karşısında cahili okumuşa üstün gösteren aykırı ölçülere vararak da işin içinden sıyrılamayız. Köy şartlarının başka kaynaklı meseleleri yanında, şehirlilerimizin de üzerinde düşünülerek durulacak meseleleri var. Halk eğitimcileri bu meselelere de sahip çıkmalıdırlar.

Önemle ele alınması gereken bir mesele daha var. Boş zamanı ve tatilleri değerlendirmek, düzenlemek meselesi. Çalışanların, ev kadınlarının, emeklilerin boş zamanlarını hem kendileri, hem de cemiyet bakımından yararlı hale getirmenin yolları aranmalıdır. Deniz ve göl kıyıları ile yaylalarda kurulacak dinlenme yerleri ve tatil yuvaları, halk eğitimi bakımından olduğu kadar iç turizm bakımından da üzerinde durulacak konulardır.

Birkaç kelime ile de Türkiye'deki halk eğitimi çalışmaları arasında yer alan ve bugün de değerlendirilmesi gereken denemelerden bazılarını anmak istiyorum. Taşındığı ülkücü ve devrimci ruh, memleket çapında kazandığı yaygınlık bakımından "Halk Mektepleri" deremesi hemen aklıma geliyor. İkinci olarak, 1951 yılında hükümete devredildiği zaman sayısı 478'i bulan halkevi ile sayısı 4327 olan halkodaları ve bunlara bağlı 4800 kadar kitaplık için de Watson Dickerman'ın ümidini — ki benim de paylaştığım bir ümittir — tekrarlamak yerinde olur. Watson Dickerman eski halkevleri ve odalarının "politika dışı mahallî halk eğitim merkezleri olarak" kullanılacağını ümit etmektedir. Bu ümidin yanı sıra, kısır bir zihniyet yerine yapıcı bir anlayışla bu denemenin de başarılı yönlerini yeniden ele almak yerinde olur.

Nihayet, bir yanı ile de Türkiye'deki halk eğitimi denemelerinin içinde yer alan Köy Enstitülerinin çevre ile yakın temas, karşılıklı duygu ve fikir alış veriş, köy gerçeğinin bilinmesi, çözülmesi bakımlarından ortaya koydukları neticeleri yarıncı çalışmalarımızda da değerlendirmeliyiz.

Son olarak da, köylerdeki Gezici Meslek Kursları ile şehir ve kasabalardaki Gece Okulları ve Kurslarının gördüğü rağbeti belirteceğim. Gezici Meslek Kurslarını daha da çeşitlendirip sayılarını çoğaltmak, Gece Okullarının yanına da Gece Üniversitelerini katmak suretiyle bu rağbete karşılık verilmelidir. Halk eğitimi çalışmalarının, Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü eliyle Cumhuriyet devrinin millî eğitim hamlelerine bir yenisini katmasını iyimserlik duyguları içinde bekleyebileceğimizi sanıyorum. Bu konuda, dağınık

da olsa bazı çalışmalarımız, faydalanabileceğimiz ve değerlendirebileceğimiz büyük denemelerimiz vardır. İşe yeni başlamıyoruz. Fakat kısa zamanda başarı sağlayabilmek için, yalnız Millî Eğitim Bakanlığının değil, konu ile yakından ilgili öteki bakanlıklarla resmî ve hususî bütün teşekküllerin halk eğitimi çalışmalarına gönül vermeleri şarttır. Hiç bir zaman hatırdan çıkarılmaması icap eder ki, "iş ruhtadır".

(*) VI. Maarif Şûrasında okunmuştur.

MÜZİK :

Ruggiero Ricci

Ünlü Amerikan violonisti Ruggiero Ricci, 19 mart salı gecesi Devlet Tiyatrosu salonunda bir resital verdi. Ankara'da Thibaud'dan beri bu çapta bir kemançı dinlediğimi hatırlamıyorum. Genç violonistin çeşit çeşit yay oyunlarıyla, sol el pizzicato'larıyla, çift ses armoniklerle baş döndürücü bir tekniği var; böyle büyük keman virtüozları sayılıdır. Ben şahsen akla durgunluk veren bu ustalık karşısında sirkte trapez numaraları seyredemiş gibi heyecanlandım. Sadece okadar mı? Geçen gece şeytan ve hokkabaz Ricci'nin yanı başında müzisyen Ricci'yi de tanıdık. Sade ve üslûbunda bir Vivaldi, ateş gibi, kor gibi, kabına sığamayan bir Beethoven ve ölçülü, duygulu bir Bach. Bilhassa "İlkbahar Sonatı"nda piyanist Eugenio Bagnoli'nin başarısı büyüktü. Her iki sazı dolaşan melodi hattı son derece plâstik olarak meydana çıkıyordu. Yalnız Ricci'nin heyecanlı, Beethoven'e yakışan icrasının yanında Bagnoli'nin Mozart'a yaklaşan tusesi biraz hafif kaldı.

Programın ikinci bölümünde Gail Kubik'in "Sonatin" adlı kar helvasını, Prokofyef'in "yalnız keman için sonat" başlığını taşıyan eğlenceli sirk rapsodisini, Bartok'un Romen Danslarını ve bir sürü Paganini (Palpiti, Sonatin, 9 ve 24 numaralı kaprisler), iki tane Sarasate (Zapateado, Malaguena) ile bir tane Chopin (!) dinledik. B. Ricci'nin çift sesleri meselâ Prihoda'ninkiler kadar tatlı değil, entonasyonu zaman zaman bozuluyor ve müziğe aykırı cümlemeleri var (Beethoven'de) ama bütün olarak kardığı iyi icranın yanında bu kadarlık kusurun sözü edilmez. Kanaatimizce konserin kelimenin tam mânâsıyla mükemmel çalınan iki eseri Prokofyef ile Bartok'du. Ankaralıların Riggiero Ricci'yi kolay kolay unutacağını sanmıyorum.

Bedii SEVİN

RESİM :

Yabancılık Elginlik

Bilge KARASU

Karaburçak galerisinde Ruhi (adının böyle yazılmasını istiyor) karşımıza «başka» bir ressam olarak çıkıyor. Kurduğu, bildiği, yaşadığı bir dünyanın resmini yapıyor. Bu dünya yabancı boşlukların dünyasıdır ama içinde insanların yaşadığı, insanın içinde yaşayan boşluklar, yalnızlıklar bunlar... Yalnızlık duygusu, yalnızlık - olmanın karşısı oldukça duyulur. Resimlerinin büyük boşluklarında, geniş düzlüklerinde, ortadan yukarısı koşut çizgilerle enine bölünen derinliklerinde, koyulukların, grülerin, koyu yeşillerin, kahverengilerin, mavimsi yahut yeşilimsi kurşunlukların yanyana durduğu yerlerde, insanlar var; yahut Hakkârî'de (B. M. M. li tabloları yarışması için) yapılmış resimlerde, hiç değilse yaşayışlarının izleri var insanların. Bu insanlar «Balıkçı» resimlerinde - Ruhi, resimlerine ad bulmak için kendini sıkamak istemiyor, resimlerin birbirinden ayırılmasına yarayacak bir genel balıkla yetiniyor. Onun için önemli olan, resimlerinin, adsız da olsa yaşaması... «Tel Cambazı»nda, «Köy»de, bir iş yapmaktalar, bu işin çerçevesi içinde birbirlerine bağlılar; hiçbirisi resim yüzeyinde yer kaplayan, boy gösteren bir biçim olmakla yetinmiyor, bir yer tutuyor o dünyanın içinde. Ama hepsi sessiz, suskun, işlerinin deviminde heykelleşmiş... Yanyana durup iş görenler birbirlerinin karşısı iki «Balıkçı» resminde bu, pek güzel görülüyor - bu işlerini görürken bile hem birbirlerinden ayrı, hem içinde oldukları dünyadan ayrı duruyorlar. Ruhi resmini kuramadığı için değil, tersine büyük karşıtlıklarla sınımsız bağladığı için bunu başarabiliyor. Resimlerin birinde, insanlar çerçeveden taşıyor, bu ölçüsüz büyüklüğün ardında, sırtlarını dönmüş oldukları boz, boş bir deniz var... Öteki resimde ise büyük bir mavna'nın dibinde iki küçük insan bütün güçlerini omuzlarına toplamışlar, dayanıyorlar. Ardlarında resim boyunca düz, boş bir rıhtım. Yapayalnız, elgin bir kapı bu rıhtımın üst kıyısını sınırlıyor. Gücün toplandığı mavna kahverengimsi bir kırmızı, boş rıhtımsa sarı... Renk karşıtlıkları da, uyumları da bir elgin, yalnız dünyayı kurmada büyük bir başarıyla kullanılmış. «Evin içi» de yalnız. Yatak boş, bir kadın yarıçıplak, ölçüsüz bir pencereden görünen uçsuz bucaksız mor-kurşun deniz bomboş. İki boşluk birbirine karşılık veriyor. «Tel Cambazı» daha açık bahtlı. Bir sürü insan seyrediyor onu, koyut çizgilerden kurtulmuş, elindeki değneğin eğri duruşuyla birden hafiflemiş; telinin altındaki adamın da gözleri onda. Bir renk koyuluktan kurtulmuş. Ama gene de bu boşluksuz resimde - Ruhi hiç de ayrıntıların, ruhsal belirtilerin meraklısı olmadığı halde oynayan adamın, seyredilen adamın yalnızlığı yitmiyor. «Balıkçı» resimlerinin içinde bir dizi daha var: Kıyıya çekilmiş yahut çekilen sandallar: Üç renk, üç düz leke içinde sandal tek başına, sandal iki kişi ile yanyana, sandal tek kişi ile karşıkarsıya... Sandal iridir, ağırdır, insan güçlükle çekmektedir onu. Deniz sessiz, kumsal, kumsal bomboş; belki de yağı bir boşluktur bu...

Hakkârî tema'sı, denizin yerine dağları, sarp, yalçın, boş kayalıkları getiriyor. Dünya gene de insan ölçüsünde değil. Kulü-

beler, derin Zap vadisinin keskin kayalığı-
nın üstündeki bir düzlükte ufak sarı leke-
ler halinde kalıyor. Çadırlar. Cilo dağlarının
yüksek bir düzlüğünde bir çember üzerin-
de dizili, çepeçevre yüksek doruklarla çev-
rili. Ruhi'nin en «renkli» resimleri bunlar
belki de.

Ama o insanlara yabancı doğanın, do-
ğanın içinde ister istemez yabancı kalan,
ölçü dışına çıkan insanın yalnızlığı her
resimde başka bir biçimde tekrarlanıyor, re-
simlere bakanları boğazlarından bir kıskaç
gibi yakalıyor.

Sergide o denli önemli olmayan resim-
ler de var, durulmaz. Ötekiler güçlü, gü-
zel resimler.

RADYO :

Programlar

**Bu sayıdan itibaren sütunlarımız-
da radyo konusuna, da yer verilecek-
tir. Radyodan yayınlanan konserle-
rin tenkidini yetkili kalemlerden o-
kuyacaksınız. Ayrıca önemli yayın-
lar hakkında okuyucularımıza önce-
den bilgi vermiye çalışacağız.**

Ankara Radyosunun müzik ya-
yımları son aylarda iyiden iyiye dü-
zelmıştır. Bir taraftan canlı konser-
lere önem verildiğine, bir taraftan
seçme plâklar kaldırıldığına şahit olu-
yoruz. Hemen her konserin kısa izah-
larla takdim edilmesi, bizimki gibi
batı müziği alanında yeni yeni hamle-
ler yapmışa çalışan bir memleket için
son derece faydalı bir tutumdur ka-
naatindeyiz. Her perşembe gecesi saat
22.00 ile 22.45 ve 23.00 ile 24.00 arasın-
da Saadet İkesus'la İlhan Mimaroğlu
tarafından bir operanın tamamı yayın-
lanmaktadır. Yine perşembe günleri
saat 20.00 ile 20.15 arasındaki «Müzik
Sözlüğü» saatinde musiki terimleri
ele alınmakta ve kolay anlaşılır mü-
zik örnekleriyle izah edilmektedir; fak-
kat kanaatimizce Ankara Radyosu en
önemli ve isabetli hareketini, kapıla-
rını memleketimizin müzisyenlerine
açmakla yapmıştır. İster iyi, ister kö-
tü, bütün sanatçılarımızın elinden tut-
maya ve onlara ileri yürüyebilmeleri
için her fırsatı vermiye mecburuz.
Kötü olan, kabiliyetsiz olan esasen bu
çetin yolda elenecektir.

Bundan böyle okuyucularımıza
her sayımızda Ankara Radyosunun
önemli yayımlarının yirmi günlük lis-
tesini vereceğiz. Böylece ilgi çekici
konserleri ve konuşmaları memleke-
tin uzak köşelerindeki abonelerimizin
de takip etmesi kolaylaşacaktır.

2 Nisan, Salı: 22.00, Ankara Mü-
zik Festivalinde dinlediğimiz çağdaş
eserler.

3 Nisan, Çarşamba: 20.35, Ferit
Alnar, Keman-piyano için Süit; çalan-
lar: Fethi Kopuz, Mithat Fenmen.

8 Nisan Pazartesi: 20.35, Giovanni
Hoffmann, Mandolin Konçertosu;
Schönberg, Aydınlık Gece.

10 Nisan Çarşamba: 20.35, Ulvi
Cemaî Erkin, Yaylısazlar Kuarteti;
çalanlar: Helikon Kuarteti. 23.00: Mali-
piero, Keman Konçertosu; Stravins-
kiy, Orkestra için Süit.

15 Nisan Pazartesi: 20.35, Bartok,
Keman Konçertosu.

17 Nisan Çarşamba: 20.35, Ravel,
keman-piyano sonatı; çalanlar: Liko
Amar, Ferhunde Erkin.

18 Nisan Perşembe: 22.00, Berli-
oz, Faust'un Lanetlenmesi.

19 Nisan Cuma: 23.00, Gottfried
von Einem, Orkestra için Konsero.

20 Nisan Cumartesi: 13.30, Men-
delssonh, «Bir Yaz Gecesi Rüyası»
için uvertür ve sahne müziği.

ÜÇ TELLİ SAZ

Geçen ay içinde Yurttan Sesler
ekibinin programında misafir bir saz
sanatkarını dinledik. Elinde
otuzbeş santim uzunluğunda üç telli
küçük bir saz vardı ve bu iptidai saz,
sağ elin parmaklarını tellere vur-
mak suretiyle çalınıyordu. En ince tel
ve ortadaki tel dörtlü aralıkla akorde-
diliyor. Kalın tel ise tonik üzerine dü-
zenleniyor. Sol elin parmakları çoğu
zaman ilk iki tele bastığı için tonik
üzerinde uzayan bir pedal sesin yanı-
başında paralel seyreden dörtlükler
duyuyorsunuz. Batı medeniyeti tek
sesten çok sese bu yoldan geçmiştir.
Avrupa'da 1000 yıl evvel rasladığımız
Organum Stili bundan farklı birşey
değildi. Ne yazık ki bu saz sanatçısı-
nın çırağı yok. Bir defa gözlerini ka-
padı mı sırrını da öbür dünyaya bera-
berinde götürecektir.

KLARNETLİ KENTET

17 Mart Pazar günü Ankara Rad-
yosundan Mozart'ın La majör klar-
netli kentetini dinledik. Eseri klarne-
tist Hayrullah Duygu, violonist İlhan
Özsoy, Ulvi Yücelen, violist İzzet
Nezih Albayrak ve violonselüst Nejat
Tekebaş çalıyordu. Herşeyden evvel
bukadar değerli müzisyenin bir araya
gelmiş olduğuna sevindiğimizi söyli-
yelim. Gönül ister ki bu birliğin ça-
lışması tek bir konsere inhisar etme-
sin. Kentetin icrası bir kelime ile
başarılıydı. Ancak söylenecek bir iki
söz de yok değil: herşeyden evvel
plâstik bir icra çıkmıyordu. Birinci
plânda olması gereken sesleri çoğu
zaman duyamadık; meselâ birinci kus-
mın developmanında bütün sazları
dolaşan onaltılık hareket klarnetin
kuvvetli sekizlikleri tarafından hemen
daima örtüldü. Üçüncü varyasyonda
da violanın sesi uzaklardan geliyordu.
Esasen klarnetin daima diğer sazları
gölgede bıraktığını söylemeliyiz. Ay-
rıca notanın üzerinde yazılı nüansla-

ra da pek dikkat edilmemişti. Bilhas-
sa ilk allegronun developman kısmına
iki kemanın kuvvetli ve bir marş
havası içinde girmesi doğru değildir
zannediyoruz. Mozart biraz daha ha-
fif, biraz daha zarif çalınmalı.

Kentetin entonasyonu temizdi,
beraberliği iyi idi. Mozart çalmanın
nekadar güç olduğunu bilenler bu ic-
rayı daha iyi takdir etmiştir. Ben,
kendime göre bulduğum kusurları
söyledim. Bunların esasında basit ve
düzeltilmesi kolay şeyler olduğunu
da belirtmek isterim. Beş sanatçıya
da bize güzel bir oda müziği konseri
verdikleri için teşekkür ederiz. Aman
birbirinize sıkı tutunun, dağılmayın.

Be. Se.

Hikâyeye Başlamadan

Mahmut MAKAL

Kümemizdekilerin birbiriyle ilgilendiği
yok. Laflarımız mı bitti, yoksa köye yaklaş-
tığımız için, lâf faslına bırakıp işe giriş-
menin gerekli olduğunu, işe nasıl başlaya-
cağımızı mı düşünüyoruz nedir; her birimiz
yolun bir yerinden sallana sallana yere ba-
karak yürüyoruz. Ellerimizdeki çıkınlari-
miz taşınamayacak kadar ağır sanki. Hele
küçük bir ilaç sandığı var. Nasıl edip de
köye ulaştıracağız bilmem. Gideceğimiz
köyden de biri var aramızda. Eskiden pol-
lislik yapmış herhalde.

«Bana adımla sanımla Pulus derler!»
diyor.

Sessizliğimizi de o bozdu bir ara:

«Hem teker gibi liramı aldı herifci-
oğlu, hem de yolun ortasına bırakıp gitti.
Şeerden yaya gelmeynen ne farkı var yo-
lun yarısında inmenin?»

Hasan biraz dinlenmemizi istiyor. Arpa-
sı yolunmuş bir tarlaya sapıp oturuyoruz yo-
lun kıyasına. Pulus gene söyleniyor oturur
oturmaz. «Teker gibi liramı aldı da.»

Kulaklarımız uğulduyor. İçimize işle-
mek istiyor sessizlik. «Ah köyler ah!» di-
yor Hasan. Hasandan başka üç arkadaşı-
mız daha var. Mevlüt, Salim, Ordal. Bun-
lar, Hasanla birlikte Köycülük komisyonu-
nün üyeleri. Ben de, beş - on vaktim oldu-
ğu için, taban eskitme heveslisi bir uydu-
lar.

Pulus boylu boyunca uzanmış dinleni-
yordu. Elindeki çıkını da yastık yapmış
başına. Hasan bir büyük kesek parçasının
üstüne oturmuş düşünüyor. Sol elini çene-
sine dayamış, sağ eliyle yakınındaki bir
çörtük dikeninin dallarını kopararak kok-
luyor.

«Ne güzel kokuyor şu Çörtük» diyor.

«Evet» diyor Mevlüt «Çörtük çok gü-
zel kokar!»

«Çörtük bu mu?» dedi Ordal. Uzun u-
zun baktı.

Hasanla Mevlüt şimdi İstanbulda yük-
sek öğrenimlerini yapıyorlar ama, doğma
büyüme köylü olduklarını söylüyorlar. Sa-
lim de köy hayatını bildiğini ve köylüleri
çok sevdiğini söylüyor. Köyde arazileri ve
koyun sürüleri varmış babasının. Bazan
gidermiş eskiden. Ordal ise ilk bu gidece-
ğimiz köyü görecekmış köy olarak, Yassı
bir taşın üstüne mendilini sermiş, elbise-

sinin herhangi bir yerinin kıvrışmasını önlemek için, bedenini dimdik tutarak oturuyordu. Ben de, evde bile en rahat ettiğim şekilde bir kolumun üstüne yanlamasına uzanmış düşünüyordum.

Şehirdenberi program ve ereklerini anlattılar köyde üyeler:

Komisyonları kurulalı üç ay kadar olmuştu. Erelerini özetlemek gerekirse, memleket gençliği, özellikle yüksek öğrenimde bulunan ülkücü gençlik arasında köylerimize ve köy meselelerine karşı ilgi uyandırmak. Sonuç olarak da köye kültür ve hareket götürmek, bazı faydalı ilaç ve yayınları götürmek böylece köylümür: faydalı olmak, onların uyusukluklarını gidermek için bir çok alanlarda aydınlatıcı söylevler vermek. Önemli bir yanı da bu gidişin, köylerde bol bol araştırma yaparak malzeme toplamaktı.

Komisyon kurulur kurulmaz köye götürülecek malzemenin ne yolla edinileceğini incelemişti. Bir çok yerlere baş vurulmuş, ecza depolarından sandık sandık ilaçlar verilmişti emirlerine. Sosyal hayatlarındaki basitliği değiştirmenin nasıl mümkün olacağı hakkında ve tarım alanında köyde ne gibi yenilikler yapılması gerektiği hakkında ilim adamlarıyla deşeyde bulunarak söylemlerine temel olacak bilgileri toplamışlardı.

Köylüyle kaynaşmak, onların içine karışarak yaşayışlarını yakından görmek için katlanıyorlardı bu yollara. Şimdi oir çok arkadaşları da bunlar gibi öteki bölgelerde ülküleri uğruna yol tepiyorlardı. Bu tatil mevsimi için bu kadarla yetinecek lerdii. Gelecek mevsim için programlarında, köye akın halinde gitmeler sağlanacak, daha çok kümeler çıkacaktı. Ayrıca, sağlık tarım bilgileri ve bazı siyasî olayların köylünün anlayacağı şekilde yorumlanmaları dışında, piyes oynayacak tiyatro ekipleri, konser verecek müzik ekipleri ve daha ak la gelebilecek faydaları sağlamak için çeşitli ekipler çıkacaktı.

Kafamdan bunlar geçiyordu o an, arkadaşların anlattıkları.

«Kalkıyor muyuz arkadaşlar?» dedi Ordal.

Herhalde çok rahatsız olmuştu çocukcağız, taşın üstünde put gibi otura otura. Epiyce de oturmuşuk.

Kalktık.

Sandığı Pulus kucakladı bu kez. Kendi köyüne gitmiyor muydu zaten bu ilaçlar. taşın varsa. Yolumuzun hepsi 6 kilometre kadar nerdeyse yarı etmek üzreyiz. Az sonra da ben alırım, derken başka bir arkadaş alır, bakmışın köydeyiz.

Çıknların da sandıktan kalır yerleri yok ağırlıkta. Yürüdükçe de ağırlaşıyorlar.

«Kâğıdın ağırlığı hiç bir şeyin ağırlığına benzemiyor» diyor Salim.

«Gerçekten öyle» diyor Mevlüt.

«Ama..» diyorum «bir de köye yetiştirildi mi bu çıkınlardaki broşürler, bu yorunluklar tezce unutulur. çekilenlerin karışısında, yığınla insanın sağlığa, bilgiye kavuşması var..»

Ordal diyor ki:

«Söyleyeceklerimizi bu broşürlerde okuyacakların desteklemesi çok iyi olacak. Hele Marshall yardımından basılan şu sağlık broşürlerinin kıymeti anlatılamaz.»

«İşten vakit bulurlar mı, ya da vakit

bulsalar okuyacak, anlatacak kimse varmı diye düşünüyorum» diyor Hasan «Kadınlara bunları duyurmak, anlatmak, benimsetmek de mümkün değil, ya da çok zor olacak gibi bence..»

«Onlar hikaye» diyor Salim «Köylünün cahilliği, anlamazlığı, inadı, hep zipçıkların hikâyesi. Göreceksiniz birazdan, dediklerimin doğru olduğunu. Görüp de imreneceksiniz.»

Hasan:

«İmrendiğimiz bir çok şeyler vardır» diyor «naza, cilveye, işveye, iç çekmeye..»

Sözünü kesiyorum. Hoşuma gidiyor lâfın ağzını değiştirmesi. Hem böyle edilme yol koyar insana.

«Kalp vurmasına, açılıp serpilmeye, süzgün bakışlara, buzbağı şişesine benzeyen bacaklara...» diyorum.

Salim:

«Bunları bir dergide okuduğumu saymıyorum» diyor.

«Uydurmuyorum, imrenilecek şeyleri sıralamışlardı, bende orada okudum» diyor Hasan. «Ama açılıp serpilmeler, süzgün bakışlar, işve, hele hele buzbağı şişesi gibi bacaklar bulunacak mı bilmem.»

«Yok» diyorum. «sanırım bu bölgede kadınlar şalvar giyinirler, bacakları görünmez.»

Pulus oflaya oflaya en önden gidiyor. «Sen dur.» anlamına kolunu önüne gerekerek hızlanıyor. Pulustan sandığı alıyor Hasan.

Sonra Pulusa:

«Köyde hasta, yaralı çok var mı?» diyor.

«Eysik olur mu köy yerinde, bulunur beğim» diye karşılıyor Pulus. «Ne var ki bu sandığın içinde?»

Hasan söylüyor:

«Oksijen, tendürdiyot, sıtma, öksürük imrenilecek şeyler sayıyorduk, onlar gerçek değil mi, ayna gibi göğüsler, beni öp. diye oynayan dudaklar. Yuumla oynayan takkeli ikizler, kaçalar... Bunlar gerçek değil mi Hasan... Gerçek deyince köy mü gelmeli akla?»

Hasan ayırıyor.

«Tatlı gerçekler, acı gerçekler.»

Tatlı gerçeklerin her parçasını bir vitamin çeşidine benzeten karikatürücü geldi aklima «kuş tüyü döşeklerde...» deyip başlayacaktım, ama sustum. Köye iyice yaklaşmıştık çünkü. Yaklaşmıştık ne, bir kaç tavuğun gübrelikten kaçmasından, iki zağar'ın cansız cansız ürmesinden sonra, köyün kıyısındaki okulun önünde bulduk ken dimizi. Okul avlusunun çevresi kara çöpur taşlardan alçak bir duvarla çevrilmişti. Duvarın yanına toplanıp oturduk. Şimdi ne yapmalıydı ilkbaharın. İşte sessizliğiyle öğte sıcaklığının karanlığına gömülmüş köy, soluk etmeden karşımızda durup duruyordu. Avlusunun iç yanında bostan otları, ebeğümeci ve ısrırganlar yer yer tümsekler yapıyorlar. Bakımsız bir bahçe gibi. Başlıbaşına bir köy gibi düşündürüyor insanı.

Alt yandan yorgun yorgun bir çay geliyor. İki yanda söğüt ağaçları görünüyor. «Oraya gidelim» diyor pulus «Söğüt

gölgesi bütün gölgelerden serin olur. Köyümüz yidirdi. Akar suyu, söğütü, gölgesi var. Okulu da var. Bakmayın yaz günü böyle olduğuna. Güz gelince bu havanın içi temizlenir, çocuklar civildamaya başlar. İşler bitince kızlar - delikanlılar yazıdan ya-

bandan çekilir gelir. Köy köy olur.»

Söğüt gölgesine mi gitmeli kalkıp, burada mı oturmalı, yoksa köyün içine mi girmeli?»

Salim paketini açtı. Bir takım çamaşır vardı dürülü. Çamaşır dürüsünün altın da üstünde gazeteler, dergiler vardı. Hafta ve Hayat Dergilerinden vardı ikişer tane. Haftanın kapağında kış üstü yangelmış bir resim, az önce yolda sözü edilen tatlı gerçekleri ansıyordu. Bu ıssız yerde, giyinişlerin kapalı olduğu bu yerde, kavrulan du daklarıyla bu kapak resimlerine bakıyorlar, her iki anlamda susuzlukları azalıyor, içinden çıkıp geldikleri yerleri film gibi gözlerinin önüne getiriyordu sanki bu resimler.

«Bunların içindeki resimlerden göstersek halka, iyice kapalı giyinmenin kötülüklerini anlatsak nasıl olur?» dedi Salim:

Bükülmüş gazeteleri karıştırmakta olan Ordal, oradaki tek ve kümeler halinde duran Dünya Güzellik kraliçeliğiyle ilgili hapları... türlü melhmel... pamuk, sargı», «İyi iyi...»

«Varsın bacaklar görünmesin, görünmeyen şeyler hakkında daha iyi düşünülür. İnsan, istediği güzelliği verir ona kafasında.» diyerek, deminki bacak hikâyesini kafasında geliştirmekte olduğunu belirtti Salim.

Hasanın altında ter damlalar halinde büyüdü yürüdükçe. Kucağındaki sandığı sağ böğründen ağıdırıp sol böğrüne yasadıktan sonra başını Salim'e çevirdi:

«Evet, gerçeği gözden irak tutunca ne kadar uydursan gider. Hani bazı şişman kadınlar olur tuluk gibi, onların bacakları da kiloluk şişe ayarındadır. Köyde şişman adam bulunsun sanması, ama hayalinden insanın bedenini de şişirebilir isteyen.»

«Nasıl isterse o biçim anlatamaz mı insan. Hem hikâye kuruluktan kurtulur.» Hasan soluyordu. Sandığı kucağından aldım terini silerken Salime yaklaştı:

«Dostum!» dedi «Olmasına olur, uydurulmasına uydurulur, bir şeycik demem. Günün birinde gerçek kendini gözümüzün içine bata bata bize kabul ettirir. Gerçeği inkâra kalkışamayız.»

«Gerçek mi?» diyorum ortaya «hani resimleri göstererek:

«Onlar açık kaçar,» dedi. «Bunları gös termeli ve ne düşündüklerini sormalı. Hiç böyle giyinenler görüp görmediklerini görseler nasıl karşılayacaklarını sorup öğrenmeli. Neler dediklerini yazarsak, malzeme de olur bize.»

«Evet,» dedi Hasan, «bunları yaparken Salim de bizim fotoğraflarımızı çeker köy lüleriyle.»

Ordal:

«Bir taşla iki kuş vurmuş oluruz» dedi. «Kalkınma öncüleri» demeli resimlerin altına, ya da «kahraman».

«Kalkalım öyleyse ne duruyoruz» dedim. Kalktık toparlanıp.

Okulun üst yanına dolanınca dar bir sokağa girdik. Biraz ilerleyince bir ağıt - çığlıkla karşılaştık. Yüzlerce insan orda birbirine bitişik damların üstüne yığılmış, sanki hepsi inin inin inliyorlardı. Köyde kim var kim yok buraya birikmiş anlaşılın. Hele kimsecikler görünmüyordu deminden beri.

Hasan biliyor köydeki komşuluk ve ölüm kalımda birleşme durumlarını:

«Köyün mühim bir kişisi ölmüş olmalı» dedi. Hepimiz baş sallıyarak aynı kanıda birleştik. Yaklaşırken, yığından çoğu bizi gördü. Pulus el etti, bir kaç kişi yürüdü bize doğru.

«Ne var Vel'a ne oluyor, komşular top lanmış?» diye sordu Pulus.

«Sorma!» dedi Vel'a, «Çinko'nun konur öküzü öldü. Gecedenbergi al basmış gibi. Sersem oldu evindekiler. Dizlerine vurup, bağırıp duruyorlar. Kesmeye bile elleri varmamış mundar etmişler. Musmil olsa

gomşulara dağıtırdı de eline biraz enek (harçlık) geçerdı.»

Hayretle dinleyen Salim:

«Neee?!» dedi «ölen öküze mi ağlıyorlar böyle? Ben de bir insan ölüsü var sanmıştım.»

«İnsana bu kadar ağlanırmı beğim» dedi Vel'a, «insan ölünce azıcık âdeti yapılır; sonra da yunur yıkanır kaldırılır, her şey biter.»

«Allah allaaaah!»

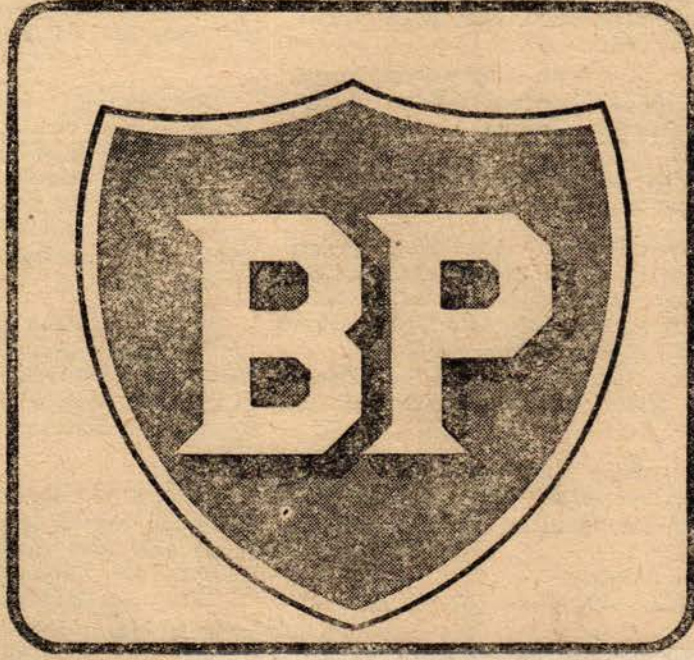
«İnsan dediğin ne köy yerinde, bak şu

damin başına, sürüynen veled var. Kum gibi kaynıyor. Ama çinko yirmi senede zor çiftledi o öküzleri tam yirmi sene koşturdu gurbet dağlarında. El içine karıştırm derken, eli böğründe kaldı...»

Hasan:

«Desene daha hikâye yeni başlıyor!» dedi.

Evet, hikâye yeni başlıyordu. Hayaller cebe girmeliydi.

daima emrinize amadedir

Motorlu vesait kullananlar BP servis istasyonlarında geniş imkânlarla malik ve cihanşümül şöhreti olan bir şirketin dünyaca tanınmış mamullerinden ve servisinden faydalanabilirler.

Arabanızdan daha iyi randıman almak için

BP Energol
"Visco-Static"

— her mevsime uygun motor yağı, aşınmayı %80'e kadar azaltır

BP Energol

— 5 defa rafine edilmiş motor yağı

BP Benzini

— daha tath, daha yüksek randıman sağlar

YARATILAN MUCİZE

Yazan :

Dr. Zeki BALI

Yeşil Sarı

BP şiddi British Petroleum Company Limited'in cihanşümül teşkilâtının timsalidir